

**הלחימה על הבופור
במלחמת שלום הגליל
7-6 ביוני 1982**

דני אשר

צה"ל – המחלקה להיסטוריה

מחקרי מלחמת שלום הגליל

דני אשר

הלחימה על הבופור במלחמת שלום הגליל

6-7 ביוני 1982

עורכים: מאור לוי ובעז זלמנוביץ

עריכה לשונית: קרן כהן אברמוב

מפות ושרטוטים: המחלקה להיסטוריה של צה"ל

תמונות: ארכיון המחלקה להיסטוריה של צה"ל

נערך מחדש והותר לפרסום באייר התשפ"ב – מאי 2022.

כמה מן המקורות שבפרסום זה הם פנימיים בצה"ל ואינם עומדים לעיון הציבור.

הקדמה

ב־6 ביוני 1982 יצא צה"ל למבצע 'שלום הגליל' בלבנון. העילה המיידית הייתה ניסיון ההתנקשות בשגריר ישראל בבריטניה, שלמה ארגוב. ניסיון זה היה פיגוע נוסף בשורת פיגועים שבוצעו מאז הוסכם על הפסקת האש שהושגה ביולי 1981 בין ישראל ובין ארגוני המחבלים. המבצע התרחב מעבר למטרותיו שהוצגו לממשלה במוצאי שבת, 5 ביוני. בסיכום הדיון החליטה הממשלה להטיל על צה"ל את המשימה להוציא את כל יישובי הצפון מטווח האש של המחבלים בלבנון, תוך הימנעות מלתקוף את כוחות הצבא הסורי שבלבנון, אלא אם יתקפו את כוחותינו.

המבצע היה למלחמת שלום הגליל בהתאם להחלטת הממשלה שקבעה את תחומיה מיום פתיחתה, 6 ביוני 1982, עד תחילת נסיגת צה"ל מביירות, בירת לבנון, ב־29 בספטמבר 1982. במהלך המלחמה ולאחריה פעלו אנשי המחלקה להיסטוריה לתעדה. לשם כך הם הצטרפו למפקדות, אספו מסמכים ועזרים והקליטו רשתות קשר, תדריכים, תחקירים וסיכומים, ומהם נבנה ארכיון המלחמה במחלקה ששימש בסיס לחקר המלחמה ברמותיה השונות.

בשנות התשעים ובתחילת שנות האלפיים הושלמו מחקרים רבים, אך הללו נותרו חסויים לציבור הרחב, למעט מחקרו של שמעון גולן 'של"ג בלבנון' על קבלת ההחלטות בפיקוד העליון לפני המלחמה ובמהלכה שפורסם ב־2017; ומחקרו של רפאל יקר על קרבות גיס 446 ואוגדות 90 ו־880 במרחב סולטאן יעקוב שפורסם ב־2020. כעת, לציון 40 שנים למלחמה, הוחלט לפרסם את שאר המחקרים על אודות הקרבות בלבנון לציבור הרחב.

למעט עריכה לשונית, עימוד ושינויים מינוריים הקשורים לביטחון מידע, בחרנו לפרסם את המחקרים כלשונם, כפי שהופצו לראשונה בתוך צה"ל.

זה המקום להודות לחוקרים שטרחו על המחקר ועל הכתיבה, ולאנשי המחלקה להיסטוריה הרבים בקבע, בסדיר ובמילואים שאספו, מיינו וקטלגו, הקליטו ותמללו, שרטטו וערכו, ועזרו לחוקרים בכל שנדרש. בזכות פועלם המסור ניתן להעמיד את המחקרים על מלחמת שלום הגליל לעיון הציבור ולביקורתו.

את מיזם פרסום המחקרים הובילו יחדיו אנשי המחלקה להיסטוריה: ד"ר מאור לוי, אל"ם (במיל") בעז זלמנוביץ והגב' קרן כהן אברמוב. בזכותם ובזכות רס"ן (במיל") רמון הדר ממדור ביטחון המידע של אמ"ץ מחקרים אלה נגישים ומשמשים בסיס להעמקה וללמידה על מלחמה חשובה זו.

מחבר המחקר תא"ל (במיל") ד"ר דני אשר, קצין מודיעין בכיר וחוקר היסטוריה, חקר עבור המחלקה להיסטוריה את קרבות הגזרה המערבית והבופור ואת פעילות צבא סוריה במלחמת שלום הגליל.

מיכלסון	אלי	ד"ר
היסטוריה		רמ"ח

תוכן העניינים

פרק א' - מבוא למלחמת שלום הגליל ולקרב הבופור	9
מבצר הבופור במבצעי צה"ל ממבצע "ליטני"	15
ניתוח השטח של מבצר הבופור וסביבתו בבסיס לתקיפתו	19
פרק ב' - ההכנות למלחמה ברמת הפיקוד, האוגדה והכוחות הייעודיים	28
תכנונים אופרטיביים והכנות במטכ"ל ובפיקוד הצפון	28
תכנון המלחמה ברמת האוגדה	32
התכנון לכבוש את מוצבי הבופור ברמת הכוח	34
אוגדה 36 והיערכותיה למלחמה בלבנון	39
השטח בגזרת ההתקדמות המתוכננת	43
היערכות המחבלים והסורים במרחב נבטייה	45
כוח המשימה של סמח"ט גולני	49
כיבוש מבצר הבופור בידי כוח סיירת גולני – ההכנות למבצע	55
היערכות אוגדה 36 ללחימה	67
פרק ג' - התנועה אל היעד	68
התקדמות אוגדה 36 משטחי הכינוס למרחב נבטייה	68
תנועת כוח המשימה של סמח"ט גולני ליעד – מחצית הליטני עד לרמת ארנון	78
פעילות גדוד 51 במוצבי רמת ארנון והמשך הלחימה ברמת נבטייה	94
פרק ד' - הלחימה בקרב הבופור	99
חברת הפיקוד	99
הלחימה ביעדים הדרומיים	102
הלחימה ביעדים הצפוניים	109
סיכום, ניתוח המהלכים ומסקנות	125
מבנה הפלס"ר, אמצעיו והתאמתו ללחימה כמסגרת עצמאית במהלך מלחמה כוללת	136
הכשרת הלוחמים וההשתתפות בכיבוש יעד מבוצר	136
מבנה הכוח לכיבוש הבופור – הכפפת החה"ן והמחסור בסגן מפקד	137

138.....	ההתארגנות לקרב
138.....	הכפפת מחלקת טנקים שלא שולבה בתכנון ובאימונים
139.....	הלחימה בקרב לילה מול קרב היום המתוכנן
142.....	ההפתעה ביעדים – התעלות הצרות, מחפי הראש ומחבלים בקסדות
143.....	המחסור באמצעים ייעודיים כמו מטעני "גור"
143.....	הכוח הרפואי והתאג"ד בקרב
145.....	הדיווח במהלך הלחימה ולאחריה
147.....	"אנשים מול אש" – מספר הלוחמים המסתערים בתעלות מתוך כלל הלוחמים
	נספח א' - רישומים מתוך יומן המבצעים והאירועים של אוגדה 36 כפי שנרשמו בחמ"ל
150.....	האוגדה שבאג"ם המפקדה העיקרית
155.....	נספח ב' - רשת "ענפה" – מבצעים של אוגדה 36
	נספח ג' - סיכום יומן דיווח עבור גזרת אוגדה 91 – אד"ל – חמ"ל פיקוד הצפון לתקופה 6–7
157.....	ביוני 1982
159.....	נספח ד' - שמות הלוחמים והמפקדים שנפלו בקרב הבופור
160.....	נספח ה' - הצל"שים בקרב הבופור
162	רשימת המקורות

רשימת המפות, התרשימים והתצלומים

17.....	איור 1: מפת מבצע "מנורה"
19.....	איור 2: מפת מבצע "מוביל"
21.....	איור 3: מרשם במבט-על לפי חתכי הקומות של הבופור
24.....	איור 4: המפלסים במוצב הבופור
25.....	איור 5: תצלום מבצר הבופור ומשטח הנחיתה
25.....	איור 6: תצלום מבצר הבופור
26.....	איור 7: מספור ומידות המגדלים בבופור – פיענוח פיקוד הצפון
27.....	איור 8: מרשם כללי של הביצורים בקרבת מבצר הבופור ומדרומו
35.....	איור 9: התוכנית לכיבוש רגלי של רמת ארנון על פי סיכום אוגדה 36

- איור 10: מצב הבופור – תוכנית הפלס"ר לכיבוש רגלי של המוצב 39
- איור 11: אוגדה 36 – מבנה וארגון קרב 41
- איור 12: מפת היערכותם של המחבלים ושל הכוחות הסוריים בלבנון 48
- איור 13: מפת היערכות המחבלים במרחב נבטייה – נכון ל-5 ביוני 1982 49
- איור 14: כוח המשימה של סמח"ט גולני – מבנה וארגון קרב 51
- איור 15: מרשם קרב כללי של כוח סמח"ט גולני – תכנון יעדי ההכנה האווירית והארטילרית 54
- איור 16: תצ"א הבופור – מבט-על 56
- איור 17: מרשם התכנון לכיבוש יעדי הבופור 58
- איור 18: מרשם קשר "כוח הבופור" – בהתקפה רגלית לכיבוש יעדי הבופור 60
- איור 19: כוח סיירת גולני לכיבוש מבצר הבופור – מבנה וארגון לקרב 66
- איור 20: "כוח הבופור" בתנועה לקראת חציית "גדר המערכת", 6 ביוני 1982 73
- איור 21: התקדמותם של כוחות אוגדה 36 ממעבר הגבול עד לצפון נבטייה, 6 ביוני 1982 75
- איור 22: מסע כוח סמח"ט גולני לכיבוש רמת ארנון והבופור, 6 ביוני 1982 80
- איור 23: כוח סמח"ט גולני בדרך ליעדיו 81
- איור 24: דרכי הגישה לבופור מצפון-מערב 84
- איור 25: המבצר והמצוק 84
- איור 26: המגדל הדרום-מערבי והכניסה למחילה מכיוון דרום 85
- איור 27: המצוק 85
- איור 28: בדרך אל היעד – נקודת הפיצול בתנועה לבית הקשתות 92
- איור 29: צומת נקודת הפיצול בכפר ארנון 92
- איור 30: כוח סמח"ט גולני – מרשם קרב ליל 6-7 ביוני 1982 98
- איור 31: היעדים הצפוניים שמדרום למבצר הבופור 100
- איור 32: הרחבה ממזרח לקו התעלה ביעדים הצפוניים 101
- איור 33: בדרך אל היעדים – העיקול בכביש לעבר המבצר 101
- איור 34: היעדים הדרומיים בבופור (יעדי החה"ן) – הנקבה, האנטנה והבונקרים 104
- איור 35: הלחימה ביעדים הדרומיים 105
- איור 36: היעדים הדרומיים והאנטנה 105
- איור 37: היעדים הדרומיים – הנקבה 106
- איור 38: יעדי הבופור הצפוניים 111

- איור 39: הלחימה ביעדים הצפוניים למרגלות מבצר הבופור.....113
- איור 40: קו התעלה הדרומית – תעלות ובונקרים ביעד הצפוני113
- איור 41: הבונקר הגדול במוצב הבופור.....116
- איור 42: עמדות ותעלות במוצב הבופור.....117
- איור 43: נשק שלל ודגל ישראל על מבצר הבופור124

פרק א' - מבוא למלחמת שלום הגליל ולקרבת הבופור

למלחמת שלום הגליל (או למבצע כפי שהוגדר עם פתיחתו), הייתה מטרה עיקרית אחת: לפגוע בתשתיתם של ארגוני המחבלים הפלסטיניים שישבו בשטח לבנון כדי להרחיק את האיום מגבולה הצפוני של מדינת ישראל. כדי לאפשר הגעה ליעדים הסופיים הורחבו המטרות במהלך הלחימה, והכוחות שהתקדמו צפונה החלו לפעול גם נגד כוחות סוריים ברצועת האבטחה שבמזרח מרחב הלחימה, בגזרת הבקאע, בגב ההר ואפילו בפאתי העיר ביירות שברצועת ההגנה החיצונית שלה.

הבופור, מבצר צלבני בן מאות שנים, שנבנה במיקום טופוגרפי רם על הצוק שמצפון וממערב לברך הליטני, נתפס בידי כוח מחבלים מרגע שביססו את שליטתם בדרום לבנון. אלה שלטו מכאן, בעיקר על ידי תצפית, על סביבתו הקרובה והרחוקה, על בקעת עיון ועל צפונה של אצבע הגליל, כולל על ציר הכביש שממטולה לנבטייה. המבצר הפך לסמל לאיום ולמטרד המתמשך של כוחות המחבלים על התושבים בדרום לבנון ובצפונה של אצבע הגליל. ביטוי בולט לכך היה הכרזתו של מנהיג המחבלים יאסר ערפאת ב-30 במרץ 1982 בעצרת "יום האדמה" בביירות, ובו הצהיר כי המחבלים מצפים לבואו של שרון לבופור.¹ בשל שליטתו על המרחב ומעצם היותו סמל למערכה במחבלים הפך כיבוש הבופור לחלק מהותי ממבצעי המלחמה.

הלחימה במלחמת שלום הגליל נערכה בשלוש גזרות משנה:

1. **הלחימה בגזרה המזרחית** – לחימת אוגדה 252 במרחב רצועת האבטחה בכוחות מחבלים ובכוחות סוריים וכן לחימת הגיס המשוריין 446 (אוגדות 252, 90 ו-880 ו"כוח ורדי" ו"כוח יוסי") כדי להבקיע את

¹ אביגדור קהלני, **דרך לוחם**, ת"א: סטימצקי, 1989, עמ' 191.

מערכי דיוויזיה 1 הסורית וכדי לבלום את התקפות-הנגד שלה ושל כוחות סוריים נוספים בחזית הבקאע.

2. **הלחימה בגב ההר** – נועדה להחדיר את האוגדה המשוריינת 162 בהר הלבנון לעבר ציר דמשק-ביירות כדי לאפשר לאגוף את המערך הסורי בבקאע, להרתיעו ולנתק את עורק החיים המרכזי – ציר דמשק-ביירות.

3. **הלחימה בגזרה המערבית** – נועדה להניע את הכוחות המשוריינים, את כוחות הרגלים, את הכוחות המונחתים מהים ואת הכוחות המסייעים, בפיקודן של האוגדות 36, 91 ו-96, בציר החוף ובאגפיו ובדרך ההר כדי לפגוע בתשתיות המחבלים ובמערכיהם במרחבי הערים צור וצידון, עד למרחב העיר ביירות.

הפעולה העצמאית לכיבוש הבופור לא הייתה חלק משלוש המערכות העיקריות של מלחמת שלום הגליל, אלא הלחימה על המבצר הייתה חלק מתוכנית "אורנים" – תוכנית פיקודית ואוגדתית כוללת שנועדה לכבוש את דרום לבנון. תוכנן לכבוש את הבופור כחלק מהלחימה לטיהור רמת ארנון. זו נועדה לאפשר חציית הליטני באזור גשר ח'רדלה כדי לפתוח ציר תנועה לכוחות אוגדתיים (של אוגדה 36 ובעקבותיה גם של אוגדה 162), לעבר רמת נבטייה ומשם לעבר הר הלבנון וכביש דמשק-ביירות ולעבר מישור החוף שבמרחב צידון.

במהלך גיבוש התכנונים האופרטיביים בשנה שלפני המלחמה נערכו שינויים בתוכנית הפיקודית. בבוקר 6 ביוני 1982, משנתקבלו האישורים המתאימים,² הם אפשרו להטות את המאמץ הפותח של אוגדה 36 ממערב לחציית הליטני באזור

² השימוש במעבר הליטני דרך גשר עקיייה חייב אישור המטכ"ל בשל הסיכוי הרב להיתקל חזיתית בכוחות האו"ם של יוניפיל שנערכו באזור הגשר.

גשר עקייה ולאגף את רמת ארנון ואת נבטייה ממערב. בעקבות פתיחת הציר האוגף הפנה לשם פיקוד הצפון גם את אוגדה 162 בדרכה צפונה בציר גב ההר. השינויים שחלו בתוכנית הכללית לא השפיעו על התוכנית המפורטת לכבוש את המבצר שנתר עתה מחוץ לזירת הלחימה העיקרית.

הלחימה על מבצר הבופור בליל 6–7 ביוני 1982, יומה הראשון של המלחמה, נערכה כחלק מהמערכה המתוכננת של אוגדה 36. זו הייתה בדרכה משטחי הכינוס באצבע הגליל דרך מרחב נבטייה, כחלק ממסע ההתקדמות לעבר הגזרה המערבית באזור צידון, כדי לחבור לכוחות הצנחנים שהונחתו מהים, או בציר ההר כדי לנתק את ציר דמשק–ביירות.³

לצד המהלכים העיקריים של האוגדה כבר במהלך השלב הפותח של הלחימה, בהתבסס על התכנון המוקדם, הופנה כוח המשימה, בפיקודו של סמח"ט גולני, לכבוש את רמת ארנון. תפיסתה נועדה לאפשר לפתוח את ציר הכביש מטולה–מרג' עיון–גשר ח'רדלה–נבטייה ולהשתמש בו כציר עיקרי להחדרת הכוחות המשוריינים לעבר גב הר הלבנון ומשם מערבה לעבר ציר החוף והערים צידון וביירות, או צפונה לעבר ציר דמשק–ביירות.

כוח סמח"ט גולני יועד לכבוש את מוצבי המחבלים ברמת ארנון, בכללם את מבצר הבופור ואת המוצבים שבקרבתו. הכוח ובראשו החפ"ק (חבורת הפיקוד הקדמית) של סמח"ט גולני, ובו כמה קציני מטה, מנה את גדוד החי"ר 51 וכן את כוח המשימה לכיבוש הבופור. כוח זה, בפיקוד סיירת גולני, הורכב מארבעה צוותים לוחמים של הסיירת, מפלוגת החה"ן החטיבתית של "גולני" פחות מחלקה וממחלקת טנקים. בליל 6–7 ביוני, בקרב לילה רגלי, כבש הכוח, שתוכנן להילחם בקרב יום, כשהוא רכוב על כלים משוריינים, את היעדים שבקרבת מבצר הבופור,

³ על לחימת אוגדה 36, ראו: אל"ם (מיל') ד"ר דני אשר, *הלחימה בגזרה המערבית במלחמת "שלום הגליל"* – יוני 1982, תוה"ד–המחלקה להיסטוריה, יולי 2004.

על רכס בלד א-שקיף, בחלקה הדרומי של רמת ארנון. במהלך הלחימה נהרגו שישה מלוחמי הסיירת ונפצעו 12.

מטרת המחקר לתאר, לנתח ולסכם את פעולת כוח המשימה לכיבוש הבופור לפני הלחימה ובמהלכה, את מקומו של קרב הבופור בתוכנית המלחמה הפיקודית והאוגדתית לפני המלחמה ואת מיקומו של הקרב במסגרת הכללית של מהלכי הלחימה במלחמת שלום הגליל.

מיקומו של רכס הבופור במרחב דרום לבנון והאירועים בקרבתו – רקע היסטורי

רכס הבופור (ג'בל בלאד א-שקיף) מצפון וממערב לברך הליטני והמבצר הצלבני שעליו שולטים מגובה של 717 מ' מעל פני הים על סביבתו הקרובה, על אצבע הגליל ועל חלקה הצפוני של רצועת הביטחון. במהלך כל תקופת הלחימה בכוחות המחבלים, שהשתלטו על דרומה של לבנון כבר מסוף שנות השישים, הפך המבצר סמל ליכולת עמידתם של המחבלים.

המבצר הנצפה מכל מרחבי הלחימה עמד במרכזן של פעולות מנע ותגמול. הפצצות כבדות של חיל האוויר וירי מסיבי של ארטילריה כבדה הותירו את כוח המחבלים בתוכו וברכס שבסביבתו הקרובה. ההפצצות וההפגזות הכבדות הבקיעו חורים בגג, אך המצודה עמדה על כנה.⁴ גם פעולות מיוחדות של כוחות שונים לפגוע במערכים שבקרבת המבצר לא מנעו מהמחבלים לאחוז בהם. להפך, הללו המשיכו להתבצר בהם ולהיערך לקראת אירועי לחימה נוספים. המבצר סימל את המטרד המתמשך של כוחות המחבלים באזור הביטחון בדרום לבנון⁵ ובצפון ישראל ואת עמידתם האיתנה אל מול הפעולות השונות של צה"ל כנגדם.

⁴ זאב שיף, "גיבורי מצודת הבופור, ראיון עם מוטי גולדמן", **הארץ**, 17.4.1983.
⁵ המבצר וכוחות המחבלים שבתוכו הציקו לכוחותיו של מייג'ור חדאד שהעלה כמה פעמים את הבקשה לכבוש את המבצר המאיים. ראו: יורם המזרחי, "הרשת של גבירי הפלנגות", **דבר**, 11.6.1985.

המצודה הצלבנית "קלעת א-שקיף" או בשמה הלטיני "בלפורט" הוקמה במאה ה-12 בראש רכס צר מעל למעברי ח'רדלה. מעבר זה שעל הליטני היה חיוני בדרך שבין צפונה של ארץ ישראל והגולן ובין דרומה של בקעת הלבנון לעבר אזור החוף שבמרחב צידון, והמצודה שימשה מרכז צלבני גדול.⁶ ככל הנראה, הערבים היו הראשונים שהקימו כאן מצודה משום שהכירו בחשיבותה כשטח השולט בתצפית על כל הדרכים שבמרחב. הצלבנים הרחיבו וחיזקוה משקיבלו אותה בשנת 1139 מאדונה הערבי שהאב א-דין, שליט דמשק. ביושבם במקום הם הסבו את שמו של המבצר מ"שקיף ארנון" ל"בלפורט" או ל"בופור", ובהמשך שיפרו את ביצורי המצודה והוסיפו עליהם עד שהפכה למעין "קן נשרים".

בעיני הצלבנים, שעתו החשובה של הבופור באה לאחר שמרבית השטחים שבאחזקתם, לרבות ירושלים ומישור החוף, נפלו לידי כוחותיו של ס'לאח א-דין. לימים נותרו רק צור ועוד חמישה מבצרים בכל הארץ בידי הצלבנים, אחד מהם היה מבצר הבופור. שמונה שנים אחר כך, בשנת 1195, ערך ס'לאח א-דין את הקרב הידוע בשם "קרב הבופור". באותה מערכה הגיעו כוחותיו עד לקו החוף, הרסו כפרים, השמידו שדות ובוסתנים וזרעו חורבן בכל האזור, ולמרות זאת מבצר הבופור עמד איתן במשך שנתיים תחת מצור רצוף. בהמשך ניסה ס'לאח א-דין לכבוש את מצודה בתחבולה ובעורמה. הוא הזמין את אחד ממפקדיה כמחווה של רצון טוב, ולאחר שלכד את המפקד התמים ריינו, איש צידון, עינהו עינויים קשים למרגלות המצודה, לנגד עיניהם הנדהמות והכואבות של חייליו. אולם המפקד פקד על אנשיו שלא להיכנע. רק בתום שנתיים של מצור ושל רעב נאלצו המגינים למסור את המצודה.

⁶ הקטע ברובו על פי אבי בטלהיים (עורך), גולני ב"שלום הגליל" 1982, הוצאת מיפקדת חטיבת גולני/חינוך בסיוע קצין חינוך ראשי/ענף תורת הדרכה באמצעות משרד הביטחון, אוקטובר 1982 (להלן: בטלהיים, גולני ב"שלום הגליל").

בשנת 1260 הותקף שוב המבצר והפעם בידי אנשיו של הסולטאן הממלוכי ביבארס שפעלו כנגד מעוזי הצלבנים. אף שמגיני המבצר העריכו כי יוכלו לעמוד במצור במשך שנה תמימה, המבצר נכנע בתום ארבעה ימי קרב. התברר כי נפילתו נגרמה בשל מכתבים מזויפים שהגיעו ללוחמים ואשר שכנעו אותם להיכנע תמורת הצלת חייהם. מאז ישבו צבאות ביבארס במבצר, ובמאה ה-17 החזיק האמיר הדרוזי פאח'ר א-דין בו במשך תקופה קצרה.

כחלק ממאמצי השתלטותם על אזור ה"פתחלנד" ודרום לבנון תפסו כוחות המחבלים את המבצר בתחילת שנות השבעים והשתמשו בו כנקודת תצפית מצוינת לטווח אש ארטילרית לעבר יישובי אצבע הגליל וגם לעבר מטרות במובלעת הנוצרית בדרומה של בקעת הלבנון. המחבלים ניצלו את מבני האבן עבי הקירות ורבי-המפלסים, שהוקמו בידי הצלבנים וחוזקו במהלך השנים שבהן היה המבצר בשימוש. משנת 1976 שופץ חלק מהמבצר וחוזקו ביצוריו מבפנים.⁷ חרכי ירי, ששימשו בעבר את הקשתים, הפכו לעמדות אש לנשק מודרני על ידי סתימת חלקם בשקי חול. כדי לאפשר לעצמם תנועה מוסתרת ומאובטחת לתוך המצודה פירקו המחבלים קיר אבנים וחפרו מנהרת כניסה. כדי לעבור ממפלס למפלס בתוך המבנה הם השתמשו בסולמות שהוצבו על בסיס שקי חול.

כדי להתאים את המאחז לצורכי הלחימה המודרנית בשל ההכרה בחשיבותו הסמלית וכדי לאפשר הגנה יעילה עליו מפני תקיפה קרקעית, הוקף המבצר בגדרות תיל ובשדות מוקשים בשנת 1978.⁸ בקרבתו, ובעיקר מדרום וממערב לו, ובאזור האנטנה נחפרו יעדים מבוצרים. אלה כללו עמדות קשר מבוטנות שחלקן

⁷ מצטפא טלאס (עורך), הפלישה הישראלית ללבנון, תל אביב: מערכות, 1988 (להלן: טלאס, הפלישה הישראלית ללבנון).

⁸ ש.ם.

חופה בכיסוי ראש וכן עמדות להפעלת נשק, בעיקר מקלעים, עמדות תצפית ובונקרים. בניית היעדים והוספת הביצורים נמשכו עד ערב מלחמת שלום הגליל.

מבצר הבופור במבצעי צה"ל ממבצע "ליטני"

מבצע "ליטני"

במבצע "ליטני", שתחילתו בליל 14–15 במרץ 1978, השתלטו כוחות פיקוד הצפון כמעט על כל אזור דרום לבנון, כיתרו את מרחב העיר צור והשתלטו על חלקים ניכרים במזרח, באזור הפתחלנד. בכל שלבי המבצע נורתה עליו אש מטוסים, ארטילריה וטנקים, אך כוחות צה"ל לא חצו את הליטני, ומבצר הבופור המשיך לשלוט ולהטריד את המרחב כולו.⁹

מבצע "מנורה"¹⁰

בליל 18–19 בינואר 1979 נערך מבצע "מנורה" – פשיטה על עמדות מחבלים על רמת נבטייה, מצפון ומדרום-מזרח לעיירה נבטייה, בשטח שהוחזק על ידי מחבלים, מעבר לנהר הליטני. זה היה המבצע הגדול ביותר ממבצע "ליטני". מבצע "מנורה" נערך במסגרת מדיניות של "פגיעה במחבלים בכל מקום וזמן שהדבר יהיה אפשרי". לראשונה פעל צה"ל באזור שבו לא פעל עד אותה עת.

חפ"ק אוגמ"ר 91, בפיקודו של תא"ל אפרים חירם (פיחוטקה), שלט במבצע עם החפ"ק הפיקודי על כוחות "גולני" והצנחנים. במבצע בגזרת חטיבה 769 השתתפו גם כוחות השריון וההנדסה בסיוע ארטילריה.

⁹ על מבצע "ליטני": סא"ל (מיל.) ד"ר אלחנן אורן, **מבצע "ליטאני" מארס 1978**, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1998.

¹⁰ אג"מ-מה"ד היסטוריה-ענף סיקור בט"ש, **פעילות המחבלים ופעילות הנגד של צה"ל בגזרת דרום לבנון (אפריל 1978 – אפריל 1981)**, 2 באוגוסט 1981 (להלן: **פעילות המחבלים**), עמ' 27–34. וכן: אמ"ץ-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, **מבצעים בולטים ממבצע "ליטאני" עד מבצע "שלי"ג" (1978–1981)**, אוגוסט 2000 (להלן: **מבצעים בולטים**).

המבצע נועד לפשוט על שתי קבוצות מבנים שהיו מרוחקים זה מזה: הקבוצה הצפונית כללה בתים, אוהלים ומחפורות של מחבלים באזורי מחמודיה, אל-עשייה ומזרעת אל-זייעה. הקבוצה הדרומית כללה שני מבנים בחמא ארנון, סוללת ארטילריה של המחבלים ובה שתי מרגמות 120 מ"מ, מרגמה 82 מ"מ, תותח 105 מ"מ, תותח 57 מ"מ ומספר מבנים בחורשות שבקרבת הכפר ארנון וכן את מבצר הבופור – עמדות המחבלים במבצר ובאזור האנטנות שמדרום לו.

הלחימה באזור מבצר הבופור והטיפול בכל היעדים הדרומיים הוטלו על חטיבה 35. בכוח הפשיטה, בפיקודו של המח"ט, היו שלושה כוחות עיקריים – כוח לכל יעד.

לפעולה במבצר יועד כוח של 21 לוחמים בפיקוד מפקד פלוגת הסיוור של החטיבה. הכוחות ביעד התחלקו לשני כוחות משנה: תשעה לוחמים בפיקוד הסמ"פ יועדו להשתלט על אזור האנטנות שמדרום למבצר, ו-12 לוחמים בפיקוד המ"פ יועדו לחסום באש לעבר המבצר.

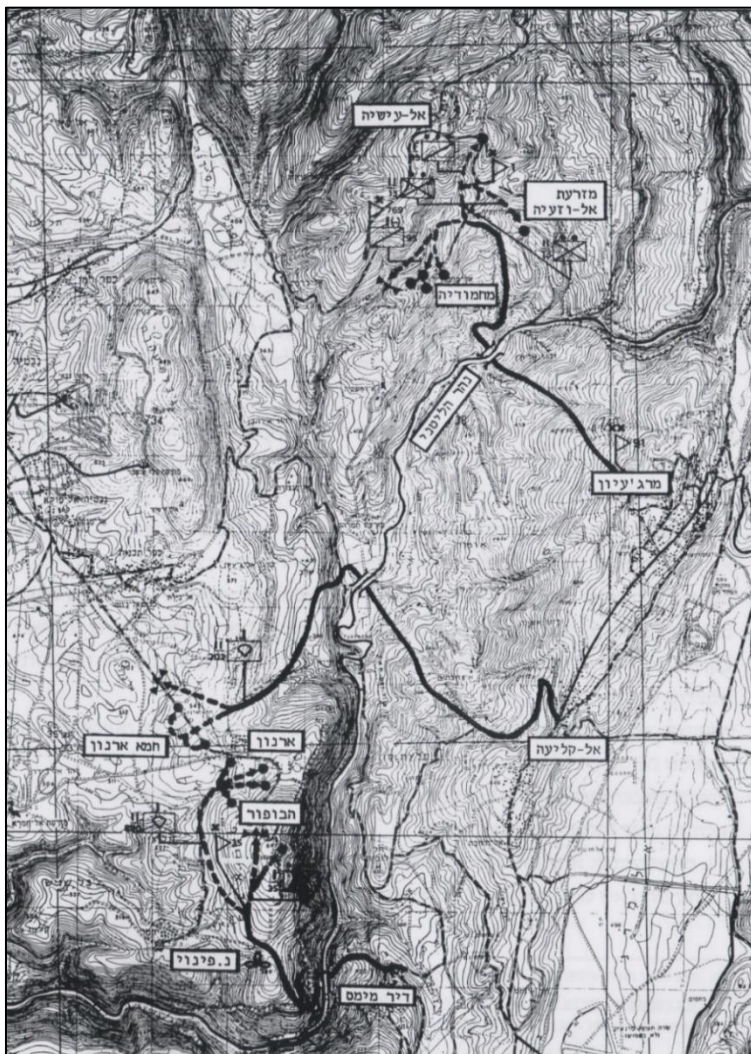
עם חשכה תכנן הכוח להגיע רגלית ליעדיו שמדיר מימאס מציר דרומי. כוח הפלס"ר התפצל לשני כוחות משנה, ובד בבד הם נעו בחסות החשכה אל יעדיהם. הירידה לקניון הליטני הייתה קשה וגזלה זמן ניכר. בעקבות זאת הגיעו הכוחות לרמת ארנון מאוחר מהמתוכנן.

כוח הסמ"פ, שהיה אמור להשתלט באש על אזור האנטנות, עשה זאת ללא אש (בהוראת המח"ט שצפה אל היעד). כוח המ"פ, שמשימתו הייתה לחסום באש כלפי המבצר, זיהה תנועה במבצר ופתח באש. הכוח המשיך לשתק את המבצר באש, בכל פעם שנורתה משם אש לעבר הכוחות שפעלו באזור.

פעילותם של הכוחות מחטיבה 35 במרחב הלחימה נמשכה כשעה וחצי (עד 02:45 בערך, 19 בינואר). בתום הפעולה התארגנו לפינוי באמצעות מסוקי

"יסעור". במהלך המבצע כולו נהרגו לפחות 30 מחבלים, פוצצו עשרה בתים והושמדו אמצעי לחימה. לכוחותינו היה פצוע אחד בלבד. עם גמר המבצע שבו המחבלים לאזור והמשיכו לירות מטחי קטיושות לעבר יישובי הצפון.

איור 1: מפת מבצע "מנורה"¹¹

¹¹ מבצעים בולטים, עמ' 34.

מבצע "מוביל"¹²

בליל 18–19 באוגוסט 1980 פשטו שוב כוחות צה"ל על רמת נבטייה ועל רכס עלי טאהר, אולם היעדים הפעם היו בסיסי מחבלים ועמדות ארטילריה מדרום-מזרח לנבטייה, במזרעת עלי טאהר, בתבנית, בחמא ארנון ובארנון. גם הבופור נכלל ביעדי המבצע, אך לא לפשיטה של ממש. תוכנן להנחית עליו ארטילריה ולתקוף את המבצר באמצעות מטוסים ומסוקי תקיפה.

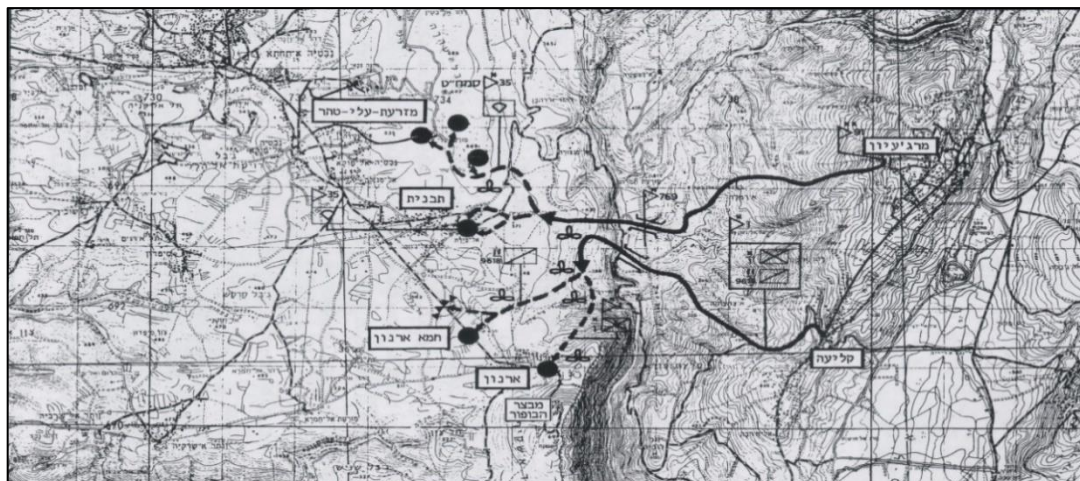
נוהל הקרב למבצע המורכב נמשך כחמישה שבועות, ובמהלכו תרגלו על מודל ונערכו שינויים בתוכניות. כדי להשיג את היעדים נדרשו הכוחות לחצות את מעבורות הליטני רגלית. הללו נעו כשהם טיפסו במעלה התלול בעברו המערבי של הליטני, וכוחות המשנה התפצלו ונעו לעבר נקודות ההיערכות שבקרבת יעדיהם. טרם השלמת היערכותם נתקל כוח גולני בכוח מחבלים. יתרון ההפתעה אבד, ואי אפשר היה להגיע לפתיחה מתואמת באש.

במהלך פעולתם של כוחות גולני בארנון ובחמא ארנון נורתה לעברם אש ארטילרית רצופה, בעיקר מכיוון הבופור. צה"ל הגיב בירי ארטילריה, אך לא הצליח לשתק את הבופור בשל קשיי טווח. לקראת השעה 02:30 [19 באוגוסט], כשעה מעבר למועד המתוכנן, סיימו כל הכוחות את הלחימה ביעדים והחלו להתארגן לפינוי. אולם לחץ הזמן והירי הארטילרי של המחבלים הקשו על פינוים, ולכן המסוק האחרון המריא לשטחנו עם שחר. גם התקיפה המתוכננת של המבצר במסוקי תקיפה לא יצאה אל הפועל בשל בעיות מזג אוויר, ורק עם שחר הופצץ המבצר באמצעות מטוסים.

¹² פעילות המחבלים, עמ' 27–34.

במבצע נהרגו כ-45 מחבלים, ונפצעו כשלושים. מחבל נוסף ושני אזרחים הובאו לשטחנו. הכוחות פוצצו בונקרים והשמידו אמל"ח וכלי רכב. שלושה מכוחותינו נהרגו, ו-12 נפצעו. כאמור, המבצע הסב למחבלים אבדות ונזקים רבים וגרם לשיבושים בהתארגנותם. בעקבות זאת הם נאלצו להחליף את הגדוד שהיה ערוך בגזרה בגדוד אחר שהגיע מאזור החוף של לבנון.

איור 2: מפת מבצע "מוביל" 13

ניתוח השטח של מבצר הבופור וסביבתו כבסיס לתקיפת

בעקבות מבצע "ליטני" ולאחר מבצע "מנורה" הבינו גורמים שונים בפיקוד הצפון כי במסגרת התכנונים האופרטיביים השונים להשתלט על דרום לבנון יש לתת מקום גם למבצע ההשתלטות על מבצר הבופור. מאותו שלב הקדיש המודיעין

¹³ מבצעים בולטים, עמ' 48.

שבפיקוד הצפון מאמצי מחקר מיוחדים בלימוד חומרים לתכנון המשימה לכוחות, בניתוחם ובהכנתם.

בדצמבר 1979 הוציא מודיעין הפיקוד תיק שטח מקיף של גזרת הלחימה האפשרית בין נהרות הליטני להזהראני. מלבד ניתוח מפורט של צירי התנועה העיקריים שחצו את המרחב, של המכשולים לאורכם, בהם מתקנים צבאיים, מוצבים, ערים ועיירות, ושל בעיות העבירות הוקדש פרק מיוחד בתיק לניתוח ולתיאור של מבצר הבופור כיעד אפשרי לתקיפה.

בשלושת העמודים המתארים את היעד נכתבו הדברים האלה:¹⁴

כללי:

מבצר הבופור הינו מבצר צלבני בן כ-400 שנה הבנוי על צוק שממערב לברך הליטני. המבצר בנוי על גבי רכס בלד א-שקיף ליד הנקודה הגבוהה שבו (נ"ג 717) שולט בצורה טובה מזרחה ודרומה, בתצפית ובאש.

המבצר בנוי משני חלקים עיקריים (ראה המרשמים), חלק א' – החלק המזרחי הכולל מפלסים 1 ו-2, וחלק ב' החלק המערבי הכולל מפלסים 3, 4, ו-5. המבצר מוקף מדרום, מערב וצפון ע"י חפיר שעומקו במקומות מסוימים מגיע ל-3 מ'. אורכו הכללי של המבצר הינו כ-150 מ' ורוחבו עד ל-80 מ'.

פרוט היעד

(א) עזרים: מרשם הבופור + חתך צד.

¹⁴ בשל חשיבות המקור שבו השתמשו, ככל הנראה, הכוחות שתכננו ושתקפו את היעד, בחרתי להביא את הכתוב כלשונו.

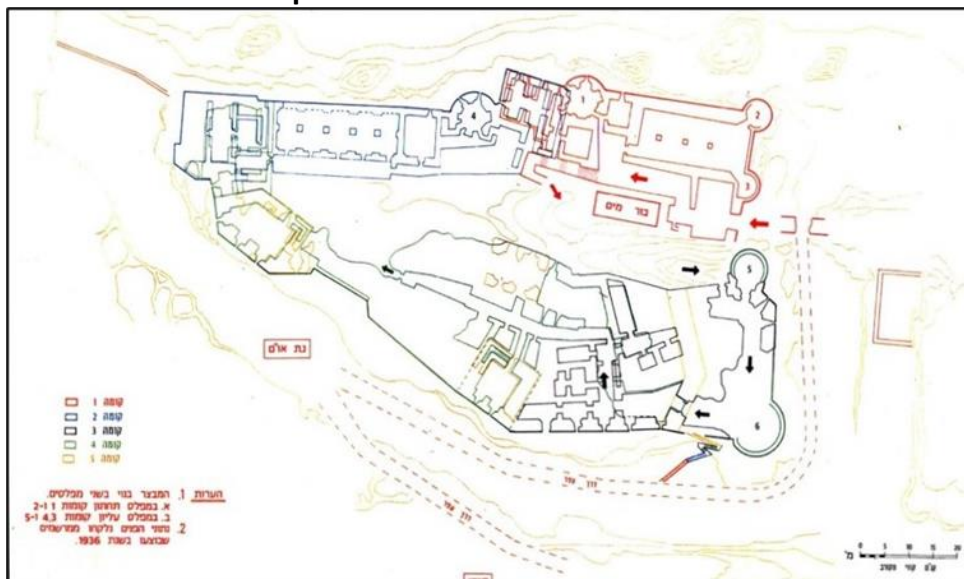
(ב) פוטוסטט אנכי.

(ג) מבטים שונים על הבופור (פוטוסטט).

(ד) פנורמות.

יעד זה נותח באמצעות מרשמים ישנים משנת 1936 שלא ברור מה מידת דיוקם ובאמצעות תצ"א אנכי. עקב זאת ייתכנו אי-דיוקים או חוסר התאמה בין התצ"א והמרשמים ובין שאירע בפועל בשטח.

איור 3: מרשם במבט-על לפי חתכי הקומות של הבופור

מפלס 1¹⁵

מפלס זה הורכב משלושה מגדלים ומחמישה חדרים, ומצבם כיום הוא לפי

הפירוט הזה:

1. מגדל 1 – מגדל שלם, ולו כמה פתחי ירי צרים ומאורכים.

¹⁵ ראו מרשם.

2. מגדל 2 – מגדל הרוס לחלוטין (בשטח נראים שרידים של בסיסו), ובו מאותר פתח. כפי הנראה, הוא מוביל לאולם הסמוך.
3. מגדל 3 – נראה הרוס.
4. האולם שבין מגדל 2 ל-3 נראה כשהקירות המזרחיים והדרומיים הרוסים, הקירות הצפוניים והמערביים נראים שלמים. בפינה הצפונית-מערבית נראה פתח אשר לא ברור לאן מוביל. החדרים הסמוכים למגדל 1 נראים שלמים, אך לא ברור מצבם הפנימי.
5. על פי המרשמים, מזהה פתח יציאה ממפלס זה לעבר הגג, אך הוא נראה הרוס.
6. ייתכן שקיימת קומה נוספת מתחת למפלס זה.

מפלס 16²

- מקומו של מפלס זה מצפון למפלס 1, בחלק הצפוני-מזרחי של המבצר.
1. מגדל 4 – נראה שלם, ולו כמה פתחים לכיוון מזרח.
 2. החדרים שמדרום למגדל נראים שלמים.
 3. מצפון למגדל 4 קיים אולם מאורך הבנוי מקשתות, והוא נראה הרוס ברובו (הגג והקיר המזרחי לא קיימים).
 4. ממערב ובצמוד לאולם ישנו מסדרון שנראה שלם (באמצעות כמה חורים שעל גגו), אך לא ברור אם קיים דרכו מעבר.
 5. מתחת לאולם זה נראה אולם נוסף הבנוי על קשתות. לא ברורה דרך ההגעה אליו, וכן לא ברור אם הוא מתמשך דרומה מעבר לתחום האולם העליון.

מפּלס 3

מפּלס זה מהווה את הבסיס של חלקו הדרומי והמערבי של המבצר. קיימת כניסה שמזוהה (בתצ"א – תצ"ק ובמרשם) עם פתח הכניסה לקומה, בחלקו המזרחי של החלק המערבי של הבופור (מפּלסים 3, 4 ו-5). כניסה זו צמודה למגדל 5 ומצפּונו. הקומה מורכבת ממספר גדול של חדרים, בעיקר בחלקו המערבי של המבצר.¹⁷ לא ברור אם קיימים המעברים שבין מפּלס 3 למפּלס 4 והיכן הם ממוקמים.

מפּלס 4

קומה זו ממוקמת בחלקו המערבי של המבצר ונמשכת מדרומו עד צפּונו. חלקו הדרומי של מפּלס 2 (מגדלים 5 ו-6) הרוס. על פי המרשם, נראה שקיים פתח לתוך המבצר (מזוהה בתצ"א ובתצ"קים), אך לא ברור לאן הוא מוביל. גגו של מפּלס זה הרוס בכמה מקומות עקב הפצצות רבות. המעבר לאורך המפּלס אינו ברור היות שהוא נמשך מתחת לפני הקרקע ואי אפשר לזהותו מתצ"א. אפשר להגיע למפּלס זה ממערב במדרגות חצובות בסלע. אגפו הצפּוני הרוס בחלקו ולא ברור אם קיימים בו מעברים. כמו כן לא ברור אם אפשר לעבור ממפּלס זה למפּלס 2 (אף שישנם מעברים כאלה במרשם).

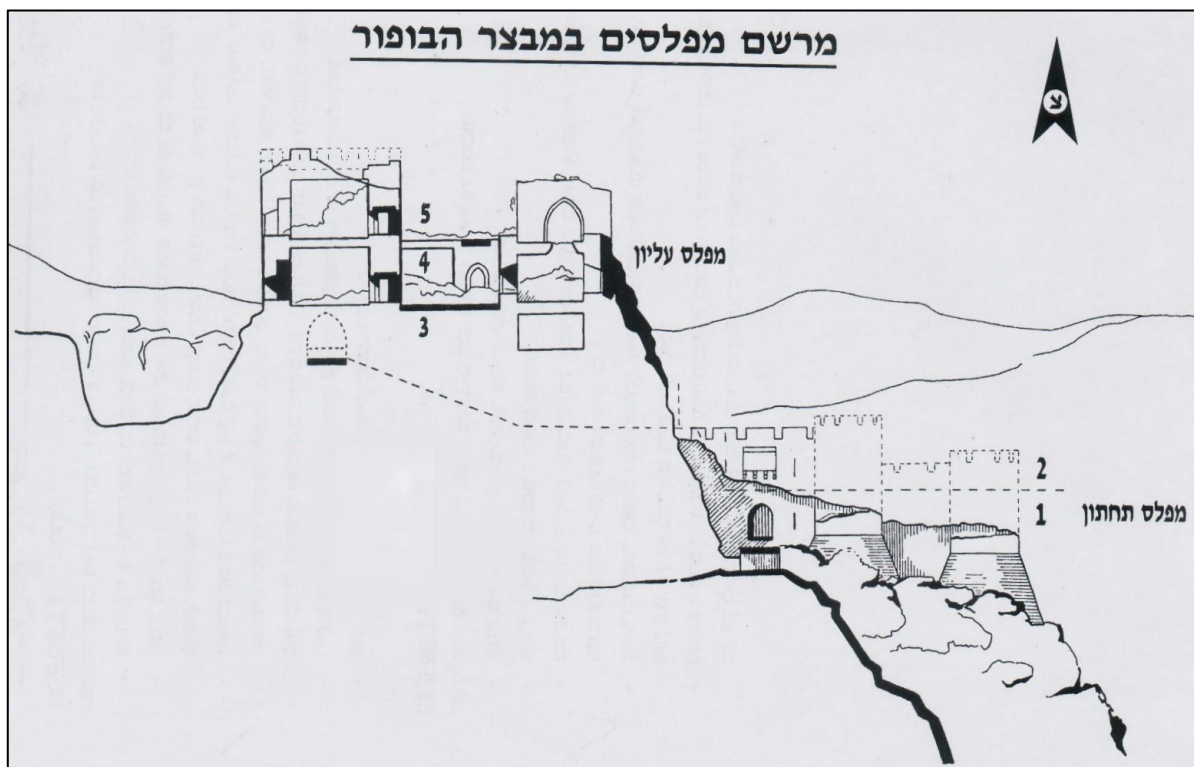
מפּלס 5

מפּלס זה מורכב משלושה שרידים של מבנים (השריד הצפּוני "גולח" בסוף שנות השבעים). שני החלקים הקיימים ממוקמים במרכז המבצר מעל למפּלס 4. המבנה

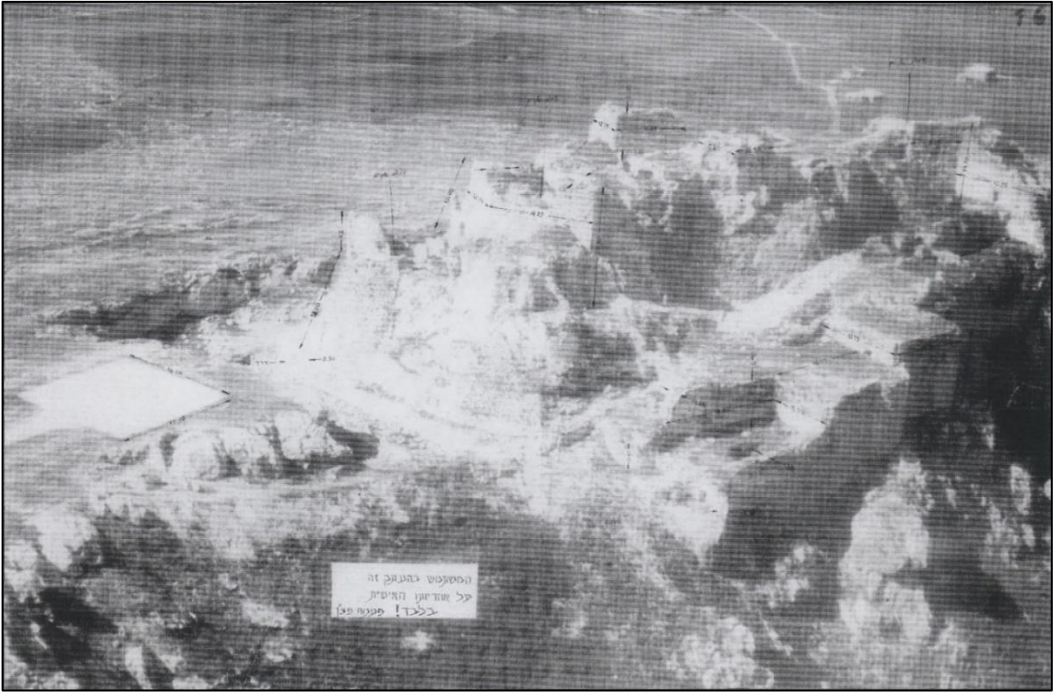
¹⁷ נתון זה לקוח מתוך המרשם ולא ברורה מהימנותו.

המערבי הוא קיר הרוס כמעט כולו, אך משמש מסתור לכיוון מזרח. המבנה המזרחי בנוי מגג הנתמך בשישה עמודים המחוברים אליו בצורת קשתות. מקום זה הוא הגבוה במבצר כולו.

איור 4: המפלסים במוצב הבופור

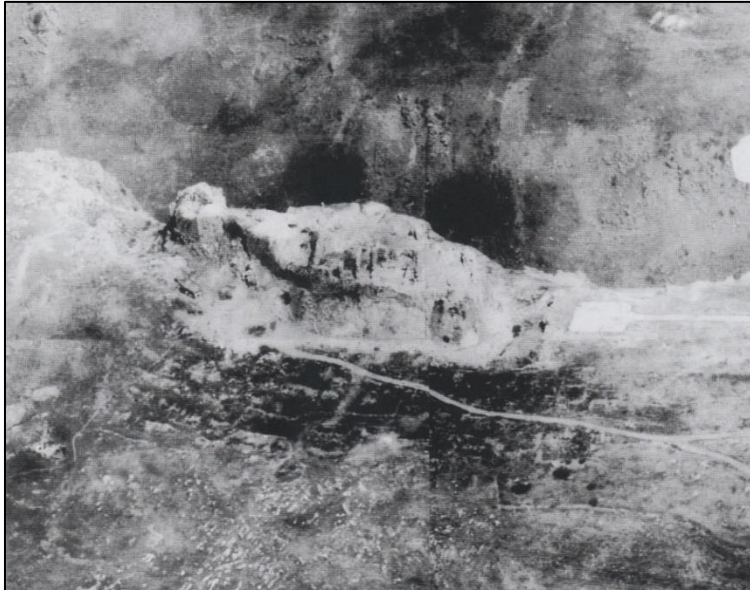

איור 5: תצלום מבצר הבופור ומשטח הנחיתה

מתוך: תיק השטח של פיקוד הצפון

איור 6: תצלום מבצר הבופור

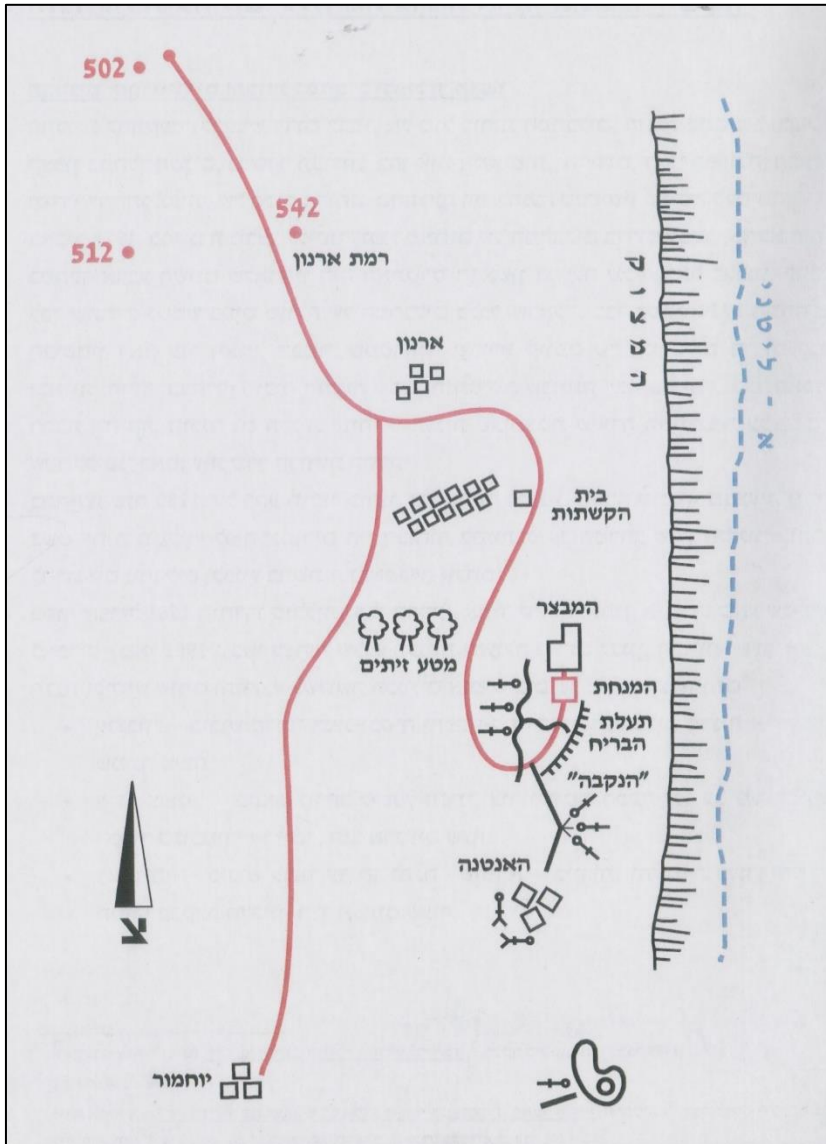
איור 7: מספור ומידות המגדלים בבופור – פיענוח פיקוד הצפון

ביצורים

עקב צורת המבצר קשה להצביע בוודאות על הימצאות ביצורים ועל סוגיהם. אפשר להבחין במעין מערה שנפערה בחלקו המערבי של המבצר. ייתכן שהיא שימשה מקום מקלט או מכסה למאיישי המבצר.

איור 8: מרשם כללי של הביצורים בקרבת מבצר הבופור ומדרומו

פרק ב' - ההכנות למלחמה ברמת הפיקוד, האוגדה והכוחות

הייעודיים

תכנונים אופרטיביים והכנות במטכ"ל ובפיקוד הצפון

התוכנית להתקפה ולכיבוש דרום לבנון אל מול כוחות המחבלים הוכנה במטכ"ל ובפיקוד הצפון במהלך השנים בכמה תצורות שבהן שונו המשימות, היעדים, דרכי הפעולה, הכוחות וסדרי "ההתגלגלות" של הכוח הלוחם, מהתרעה עד ללחימה.

באביב 1978, במבצע "ליטני", נפגע מאחזם של המחבלים בדרום לבנון, אך לא חוסל. במהלך ארבע השנים שלאחריו היה האינטרס הראשון במעלה של ישראל בלבנון להביאה לחדול לשמש בסיס פעולה של המחבלים כנגדה.¹⁸ כבר בסתיו 1979 התווה שר הביטחון עזר ויצמן תוכנית שנועדה לשבור את קיומם של המחבלים בדרום לבנון ובאזור החוף. בצה"ל הוכנה תוכנית מבצעית תואמת שכונתה "בני טובים". לצד התוכנית רחבת ההיקף הוכנה גם תוכנית "זוהר", תוכנית מצומצמת שנועדה להשתלט על המרחב שעד לליטני באמצעות סדר הכוחות הסדיר.

בתחילת שנת 1980, על רקע תגבורם של כוחות סוריה בלבנון, נוצרה תוכנית מבצעית נוספת בשם "חוק גומלין", ולפיה אמורים היו הכוחות להשתלט על המרחב שבין הליטני לזהראני, להרוג שם מחבלים ולפגוע בתשתית ובאמל"ח שלהם.¹⁹

בסוף אפריל 1981 הוחדרו סוללות טילי קרקע-אוויר סוריות לתוך אזור הבקאע שבלבנון. מאפריל עד מאי 1981 גיבש צה"ל שלוש תוכניות לפעולה בדרום לבנון,

¹⁸ סא"ל (מיל') שמעון גולן, מלחמת "שלום הגליל" – הרקע למלחמה, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1995 (להלן: גולן, מלחמת "שלום הגליל"), עמ' 138.

¹⁹ שם, עמ' 139-140.

והן עברו שלבי תכנון וליטוש שונים. לבסוף תורגמו לשלושה תכנונים אופרטיביים של פיקוד הצפון, ואלה הם:

1. "דובון" – כיבוש קדמת רמת נבטייה והפתחלנד והנסת המחבלים מרמת ארנון, תוך שמונה שעות.

2. "דוב צפוני" – כיבוש מרחב ליטני, זהראני, צור וקדמת הפתחלנד כדי לאפשר להמשיך את תוכנית "ארזים", תוך ארבעים שעות.

3. "ארזים" – כיבוש לבנון עד קו זחלה-שתורא-ביירות והשמדת מערך הטק"א הסורי בבקעת לבנון, תוך תשעים שעות.²⁰

מיוני עד יולי 1981 בגבול הצפון התלקח עימות עם כוחות אש"ף. בעקבותיו הושג הסכם הפסקת אש, ובו הסכימו ישראל וארגוני המחבלים שלא תהיה כל פעילות צבאית עוינת משטח לבנון נגד מטרות בישראל ומשטח ישראל לשטח לבנון.

באוגוסט 1981 מונה אריאל שרון לשר הביטחון בממשלת מנחם בגין, שהוקמה אחרי הבחירות שנערכו ביולי 1981. בספטמבר אותה שנה מונה תא"ל אורי שגיא לרמ"ח המבצעים במטכ"ל במקומו של תא"ל עמוס ירון, ואלוף אמיר דרורי מונה במקומו של אלוף אביגדור בן-גל למפקד פיקוד הצפון. בסתיו 1981, בעקבות חילופי גברי בממשלה, החלו צה"ל ופיקוד הצפון לעבד שוב את התוכניות האופרטיביות.

בסוף אוקטובר 1981 הוצגה לשר הביטחון תוכנית אופרטיבית חדשה בשם "אורנים", ומטרתה העיקרית הייתה להשתלט על המרחב שבשליטת המחבלים ולסלקם מטווח האיום הארטילרי על ישראל. התוכנית הוכנה במתכונות משתנות

²⁰ יהודה אטיאס, כיבוש הבופור במלחמת שלום הגליל בראיה המערכתית, מאמר טענותי, המכללה לפיקוד ומטה – ברק, עבודת חניך, ללא תאריך, עמ' 1. ראו גם: גולן, מלחמת "שלום הגליל", עמ' 141-142.

על פי דרך ריכוז הכוח, על פי שיטת הפעלתו ועל פי עומק היעדים.²¹ במהלך חודש נובמבר גיבש פיקוד הצפון שלושה הגוונים (וריאציות) למבצע: "אורנים רגיל", "אורנים חורף" ו"אורנים מתגלגל" שנועד להתבצע תוך 24 שעות מפקודה, במקרה שיוטל על צה"ל לפעול מהר. בתוכנית הושם דגש מרכזי בשלב הראשון של המבצע.²²

בעקבות כמה פיגועים של המחבלים, כולל בחו"ל, בפברואר 1982 הוכנה תוכנית "אורנים קטן" כהגיון ל"אורנים מתגלגל". התוכנית נועדה לפתוח במבצע בתגובה על פעילות מחבלים. במקרה כזה תוכנן שהכוחות הסדירים הזמינים שבמרחב הפיקוד יחלו לפעול, ואליהם יצורפו כוחות סדירים מפיקודים אחרים.²³ בתחילת אפריל 1982 חלו שינויים נוספים בתוכנית המבצע במסגרת כוננת שהוכרזה בעקבות שורה של פיגועי מחבלים, בהם רצח הדיפלומט הישראלי יעקב בר-סימן טוב בפריז. אחד השינויים בתוכנית נבע משינויים בהיערכותם של כוחות המחבלים בדרום לבנון, ובעיקר ברמת נבטייה, כדי לשלוט על המעלות לרמה ז. בהתאם להחלטת הרמטכ"ל, רא"ל רפאל איתן, משלב זה תוכננה ההתקפה על רמת נבטייה מעורפה – מכיוון קאסמייה וגשר עקייה ולא מכיוון מזרח, מאזור גשר ח'רדלה, שם נקבע שיפעל כוח של החטיבה המרחבית 769 ככוח הטעיה.²⁴

²¹ שם, עמ' 142.

²² שם, עמ' 171.

²³ שם, עמ' 173–174.

²⁴ שם, עמ' 177. בהערות על המחקר שכתב אלוף אורי שמחוני, ראש מה"ד וסגן מפקד הפיקוד (אורי שמחוני, **הערות למחקר הבופור**, 23/1/2006) הוא ציין כי באחד הפורמים המתוכננים הציע לשנות את תוכנית המבצע. תוכניתו הייתה לפרוץ רק באזור החוף עד צידון ומשם לקפל את רמת נבטייה מאחור.

באפריל 1982 גובשה תוכנית "אורנים" סופית ופורטו המשימות לאוגדות השונות.²⁵ בסעיף הכללי לפקודה, בהקשר לפעילות ברמת נבטייה, נאמר עתה במפורש:²⁶

בסעיף 4 – "כיבוש רמת נבטייה על ידי כוח בעוצמה אוגדתית, תוך ביצוע הטעיה וגישור במעברות חרדלה על ידי כוח בעוצמה חטיבתית".

בסעיף 7 – "החדרת כוח בעוצמה אוגדתית בציר חרדלה – גשר הבסרי".²⁷

בסעיף ג' – "שעת ה"ש" (...) – 22:00".

בפרק הכוחות והמשימות הגדירה הפקודה הפיקודית לאוגדה 36 שנועדה ללחום בגזרת רמת נבטייה כי האוגדה תצלח את הליטני בגשר עקיייה ותכבוש את רמת נבטייה, תוך הטעיה של כוח בפיקוד חטיבה 769 במעברות ח'רדלה.

בקד"ם של רמ"ח המבצעים ב-6 באפריל 1982 הוא הדגיש: "אוגדה 36 תכבוש

את רמת נבטייה מעורפה. היא תגיע לשם דרך גשר עקיייה, שיתפס בלילה".²⁸

בהצביעו על שינויים הציג את ההטעיה המתוכננת במעברות ח'רדלה ואמר:

זהו רק שינוי לכאורה, שכן הוא התבטא רק בשינוי היחידה המבצעת – חטיבה

²⁵ סא"ל שמעון גולן, התגבשות התכנית המבצעית של צה"ל לקראת מבצע "של"ג" (טיוטה להערות), מה"ד היסטוריה-ענף חקר הרמה האסטרטגית, 31 באוקטובר 1988, עמ' 245.

²⁶ גולן, מלחמת "שלום הגליל", עמ' 180–182.

²⁷ כאן הראשונה עולה סתירה מהותית בין הכוונה לפעולת הטעיה בלבד באזור גשר ח'רדלה ובין הצורך לפתוח ממש את הציר להחדרת האוגדה המשוריינת. אי-הבהירות עולה בהמשך גם בהנחיות רמ"ח המבצעים ובהבנות ברמת הפיקוד והאוגדה. באותה סוגיה טען קמ"ן אוגדה 36 כי משהועברה גזרת החצייה של הליטני לאזור גשר עקיייה, "לא רצינו לבזבז" את אזור גשר ח'רדלה (אזור שהייתה בו פעילות כוחותינו וניתן היה לאויב להבין שאנחנו מתכוונים לעשות שם משהו) והשארנו שם כוחות של חטיבה 769 שיעשו מהלכים של הונאה ו/או הטעיה ולהקל בכך על התקדמות של כוחות האוגדה דרך אזור גשר עקיייה" (מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, שלום הגליל – אוגדה 36 – תחקיר קמ"ן אוג' 36 – סא"ל הראל מאיר, 19 באוקטובר 1982, עמ' 2).

²⁸ סא"ל (מיל') שמעון גולן, מלחמת "שלום הגליל" – התכנון האסטרטגי לקראת המלחמה, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1995, עמ' 148.

769, במקום כוח מחטיבה 1... היא תפתח, אמנם, באש ותכשיר את המעברות (החל מ"ש") אך התקדמות הכוחות בציר הנפט ובציר ח'רדלה תחל רק לאחר כיבוש מוצבי האויב ברמת נבטייה ובארנון.²⁹

במאי עודכנו הפקודות בפיקוד הצפון ובמטכ"ל, וכינוי המבצע הוחלף ל"של"ג". הפקודה החדשה דמתה ל"אורנים קטן". בשבת 5 ביוני הוציא הפיקוד פקודה ל"אורנים מתגלגל". בתדריך הרמטכ"ל למפקדי האוגדות בשחר יום א', 6 ביוני, הגדיר שוב שר הביטחון את מטרת המבצע באומרו: "יש להשמיד מחבלים ותשתיות מחבלים תוך כדי ובמהלך התקדמות הכוחות, אך אסור שכוחות צה"ל יעסקו במלאכת חיפושם וחיסולם, שלא במהלך הקרב".

תכנון המלחמה ברמת האוגדה

אוגדה 36, האוגדה המשוריית הסדירה היחידה של פיקוד הצפון, נועדה כאמור לפעול ברמת נבטייה ובגזרה המערבית של לבנון. בדרכה מבסיסה ברמת הגולן לעבר יעדיה תכננה לחצות את מרחב נבטייה לאחר חציית הליטני באזור גשר ח'רדלה או בגשרי עקיייה, ולהמשיך דרכו לעבר מישור החוף או להר הלבנון. כל העת עסקה האוגדה בתכנון ובהכנות. נוהלי הקרב כללו כמה אישורי תוכניות וכוננויות רבות של כמעט כניסה ללבנון.³⁰

הלחימה ברמת נבטייה לטיהור המרחב ולפתיחת ציר הכביש מאזור מטולה ומרג' עיון לעבר נבטייה ומשם מערבה וצפונה הוטלה, בתוכנית האוגדתית המעודכנת לקראת המלחמה, על שתי יחידות:

²⁹ ש.ם.

³⁰ קהלני, דרך לוחם, עמ' 192.

1. כוח המשימה של סמח"ט גולני שנועד לכבוש את רמת ארנון ואת מוצב הבופור בהתקפה רגלית או בדרך רכובה באמצעות נגמ"שים וטנקים.
2. חטיבה מרחבית 769 שתוכננה לפתוח את אזור גשר ח'רדלה ואת העליות בציר הכביש ובציר הנפט מערבה.

חטיבה 769 תוכננה לעלות, לתקוף ולהשתלט על רמת נבטייה כשלוש-ארבע שעות לאחר שכוח המשימה של סמח"ט גולני ישלים לכבוש את המוצבים ששלטו על האזור.³¹ במהלך הלחימה של כוח הסמח"ט על מוצבי רמת ארנון תוכנן ירי מלווה ארוך טווח ממערב לטנקי מרכבה מגזרת חטיבה 769 לעבר המוצבים. על פי התוכנית, אמורים היו הטנקים לירות מערבה ולהסיט את האש על פי קצב ההתקדמות של הכוחות שתקפו מדרום לצפון.³²

לתוכנית שנועדה לכבוש את מבצר הבופור ואת היעדים שבקרבתו היו כמה הֶגְוֹנִים. עד חודש וחצי לפני המלחמה תוכנן שדרך הפעולה האפשרית העיקרית לכלל כוח המשימה של סמח"ט גולני, ובתוכו כוח המשימה לכיבוש הבופור, תהיה רגלית. זו התבססה על חצייה רגלית של הליטני, ממזרח למערב, על עלייה לרמת ארנון ועל כיבוש המוצבים ומבצר הבופור במהלך הלילה.³³ לאחר שאושרה התוכנית לחצות את הליטני בגשר עקייה, ובלחץ של מאו"ג 36, שונתה התוכנית להתקפת יום רכובה, שכיוונה העיקרי ממערב למזרח. גם אז תכננה האוגדה שלא לוותר על פתיחתו של ציר מטולה-מרג' עיון-נבטייה, דרך גשר ח'רדלה, בשלב שני לאחר כיבוש רמת ארנון.³⁴ עם זאת ברור היה למאו"ג ולמטהו כי ההתקפה ממזרח

³¹ סקירתו של תא"ל אביגדור קהלני בכנס ספ"כ בנושא קרב הבופור, 25 בנובמבר 1982 (להלן: סקירת קהלני), עמ' 71.

³² סקירתו של סא"ל גבי אשכנזי בכנס ספ"כ בנושא קרב הבופור, 25 בנובמבר 1982, עמ' 74.

³³ מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, מבצע של"ג - תחקיר חטיבה 1 אוגדה 36, 19 ביוני 1983 (להלן: מבצע של"ג - תחקיר), עמ' 7.

³⁴ סקירת קהלני, עמ' 72.

הייתה משנית ויש לראות בה מעין פעולה של הטעיה כדי לאפשר לפתוח את המאמץ העיקרי דרך גשר עקיייה.³⁵

התכנון לכבוש את מוצבי הבופור ברמת הכוח

כאמור, משימתו העיקרית של כוח סיירת גולני הייתה לכבוש את מוצבי הבופור. גם פלוגת ההנדסה החטיבתית שולבה בתכנון. שני הכוחות אוגדו למעין כוח משימה לכיבוש הבופור. מפקד פלוגת הסיור, רס"ן גיורא ('גוני') הרניק, שימש מפקד הכוח, ומפקד פלוגת ההנדסה החטיבתית היה סגנו.³⁶

מבחינת לוח הזמנים תכננה הסיירת להשתלט על גשר עקיייה שעל הליטני.³⁷ על פי התוכנית, על הכוח היה להגיע באמצעות מסוקים לאזור הגשר ולהשתלט עליו בלילה, כדי לשמור אותו שלם למעבר הטורים הממונעים. אולם משימה זו בוטלה ביום שבת 5 ביוני 1982, טרם המבצע.

התכנונים השונים לכבוש את אזור הבופור בשלוש השנים שלפני המלחמה כללו מגוון רחב של אפשרויות תקיפה, בשעות שונות של היממה, מכיוונים שונים, בדרכי פעולה רבות ותוך שימוש באמצעים שונים. במשך זמן רב, ותחת פיקודו של אלוף אביגדור (יאנוש) בן-גל, מפקד פיקוד הצפון, תוכננה הפעילות כמשימה מיוחדת וכפשיטה לילית מוסקת או רגלית אל היעד, בדומה למבצעים שנערכו בעבר. בין השאר, התאפשר הדבר על ידי נחיתה ממסוקים מצפון לבופור ועל ידי תקיפתם מכמה כיוונים. אפשרות אחרת הייתה נחיתה ממערב למבצר, ובד בבד תקיפתו מצפון ומדרום. בכל התוכניות תורגלה טכניקה קרבית של תקיפה רגלית

³⁵ ראה: מה"ד-היסטוריה, **שלום הגליל**, עמ' 2.

³⁶ אג"מ מה"ד-היסטוריה-מדור סיקור צה"ל, **תחקיר מ"פ חהן גולני - צביקה ברקאי**, 28 אוגוסט 1985 (להלן: **תחקיר ברקאי**), עמ' 1-3.

³⁷ עדות סרן משה קפלינסקי אצל: מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, **של"ג - תחקיר פלס"ר גולני בנושא כיבוש הבופור**, 29 באוגוסט (להלן: **עדות קפלינסקי**), עמ' 3.

נוסף על התכנונים המפורטים ערכו צוותי הסיירת, בפיקודם של רס"ן 'גוני' הרניק ושל קודמו בתפקיד, רס"ן גיורא ענבר, כמה מבצעים מכינים. אלה נועדו לבדוק אפשרויות שונות לעלייה אל יעדי הבופור מכיוונים שונים ובשיטות מגוונות.³⁹ לצד התכנון והאימונים ולצד מבצעי המודיעין עסקו הסיירת והחה"ן בפעילות ביטחון שוטף. עד יולי 1981 היא כללה מגוון רחב של פעולות, בהן מעבר לגבול, פשיטות על מבנים ועל יעדי מחבלים. פעולות אלו פסקו כליל במהלך השנה שלפני המלחמה, ובתקופה זו נותר זמן רב לתכנון ולאימונים. אלה כללו תרגולים רבים על מודל של יעדי הבופור, ובהם גם מצוק הארבל,⁴⁰ קרני חיטין,⁴¹ אזור קובת קרעה שברמת הגולן וקלעת נמרוד⁴² שבה נערך אחד התרגילים. תרגילים רבים באש נערכו במודל שנבנה בשטח אש 100. מודלים מפורטים של היעדים ושולחנות חול נבנו בסיירת בסיוע המודיעין של החטיבה,⁴³ ואלה נבנו מפלסטלינה, מדיקט, מ"קרטון ביצוע", מקלקר ומגפרורים, ואפשרו לעקוב אחר השינויים ביעדים באופן שוטף.⁴⁴

מעת לעת, בעיקר משהתקבלו התרעות על פעילות צפויה, תצפתה סיירת גולני לעבר הבופור, מדרום וממזרח, מעמדות תצפית בטייבה, בקליעה ובמרג' עיון. בתצפיות השתתף גם המ"פ של אותה עת, 'גוני' הרניק. המ"פ עצמו בדק את היעד

³⁹ ריאיון עם אל"ם (במיל') עמוס חג'ג', קמ"ן חטיבת גולני בשל"ג, גלילות, 8 בספטמבר 2005 (להלן: ריאיון עם חג'ג').

⁴⁰ **צור מספר על גוני**, תמליל משיחה של עמוס חג'ג' עם דן עומר, 1982.

⁴¹ כך על פי **ריאיון עם תא"ל (במיל') אביגדור קהלני**, מפקד אוגדה 36 בשל"ג, 2 בינואר 2006 (להלן: **ריאיון עם קהלני**).

⁴² **עדות קפלינסקי**, עמ' 2.

⁴³ בבניית המודלים עסקו בסיירת ובמודיעין חטיבת גולני בפיקודו של קמ"ן החטיבה, רס"ן עמוס חג'ג'. היחידה נעזרה באלתורים וביוזמות של אנשיה ששילבו בכך את כוח היצירה של בניהם האזרחיים בעיקר בקיבוצי הצפון. רס"ן 'גוני' הרניק עסק רבות במציאה ובארגון של מקורות מימון לצרכים המיוחדים (**ריאיון עם חג'ג'**).

⁴⁴ מה"ד היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, של"ג – **תחקיר סגן נדב פלטי – סיירת גולני**, 2 יולי 1985 (להלן: **תחקיר פלטי**), עמ' 28.

ועקב אחר השינויים והתפתחויות באמצעות צילומי אוויר.⁴⁵ גם מ"פ החה"ן, סרן צביקה ברקאי, ערך תצפיות עם קציניו על היעד ולמד את מערך הביצורים שבו היה אמור לטפל.⁴⁶

עם כניסתו של מפקד פיקוד הצפון החדש, אלוף אמיר דרורי, לתפקיד החליט לראות במשימה חלק ממערכה שלמה לכיבוש רמת נבטייה. עתה הושם הדגש בתכנון התקיפה כקרב יום רכוב. על פי תוכנית זו, תוכנן הכוח להגיע ליעדיו על גבי נגמ"שים ועל גבי טנקים, להתפצל לצוותים וללחום רגלית, בסיוע הטנקים והנגמ"שים, לטיהור היעדים.⁴⁷ על פי תוכנית המבצע "אורנים", תוכנן לכבוש את הבופור ואת רכס עלי טאהר רק כקרב יום. לא תוכנן יותר קרב לילה ולא בוצעו מודלים ותרגילים בנושא.⁴⁸ המסע אל היעד דרך גשר עקייה אמור היה להיערך במהלך הלילה, וההתייבות מצפון לליטני, באזור קעקית א-ג'סר, הייתה אמורה להיות באור ראשון. המשך התנועה אל היעדים, כמו גם כיבושם, היה צריך להיערך כולו באור יום,⁴⁹ ועיקר הלחימה תוכננה להיות לאחר הכנה אווירית וארטילרית ממושכת, מתוך הכלים הממוגנים. בין הגורמים שהשפיעו על אימוץ התוכנית בפיקוד הצפון, באוגדה 36 ובחטיבת גולני הייתה ההנחה כי חלק גדול מהמחבלים ביעדים יברחו כשיזהו את התקרבות הכוחות המשוריינים ביום.⁵⁰

התוכנית הספציפית של כיבוש רכוב ביום הייתה מוכנה במהלך חצי השנה שלפני המלחמה.⁵¹ עיקרה פעולה משוריינת בכוח של 3–6 טנקים, 22 נגמ"שים,

⁴⁵ עדות קפלינסקי, עמ' 17–18.

⁴⁶ תחקיר ברקאי, עמ' 3. בין הבעיות שעליהן הצביע מ"פ החה"ן היו המחסור בצילומים קרקעיים של היעד וחוסר היכולת להבחין במקומות מסוימים שבהם היה כיווי עילי האם זהו בונקר לוחמים או עמדת מקלע (שם, עמ' 4).

⁴⁷ תחקיר צפריר, עמ' 3.

⁴⁸ תחקיר ברקאי, עמ' 2–3.

⁴⁹ מבצע של"ג – תחקיר, עמ' 7.

⁵⁰ הנחה זו התבססה על לקחי העבר ממבצעי לחימה בכוחות המחבלים (ריאיון עם חג'ג').

⁵¹ עדות קפלינסקי, עמ' 2.

אוויר וארטילריה להרעשת היעדים ולמיסוך הכוחות, 2 נגמ"שים עם רופאים לפינוי ופיצוח בונקרים באש שטוחת מסלול – באמצעות טנקים מטווחים קרובים בעת ההסתערות על היעדים.

התוכנית אימצה את הרעיונות המרכזיים של התקיפה הרגלית בכל הקשור לכוחות ולמשימות, והיא הורדה לרמות השונות, עד לרמת החייל הבודד. הקצינים והמש"קים הכירו את היעד "בעיניים עצומות".⁵² התרגולים כללו מודלים ותדריכים ברמת הכוח, הצוות והכלי הבודד. במטווחי סנט ג'ין שבקרבת מחנה הקבע תורגל מודל של 1X1.⁵³

כוח הסיירת פוצל בתוכנית המבצע. בכוח העיקרי שיועד לכבוש את הבופור נותרו ארבעה צוותי לוחמים, ובהם צוות ותיק ושלושה צוותים "צעירים", נמר"ש (נושא מרגמות משוריון), נגמ"ש כתק"ל (כיתת תיקונים קלים) ותאג"ד (תחנת איסוף גדודית) מוקטן. שלושה צוותים בפיקודו של הסמ"פ, סגן יצחק נחמיאס, תוכננו לפעול עם הגוף העיקרי של החטיבה ככוח סיור. במקומם הוכפפה לפלוגת הסיור פלוגת ההנדסה החטיבתית בפיקודו של סרן צביקה ברקאי, בהרכב של שתי מחלקות לוחמים,⁵⁴ מחלקה 1, ובה לוחמים ותיקים, רובם מ"כים, ומחלקה 3, ובה לוחמים עם ניסיון ממוצע.⁵⁵

⁵² על אף ההנחיות שלא להוריד את התוכנית מתחת לרמה של קצינים מסוימים החליטו המ"פים 'גוני' וצביקה כי אין אפשרות להגיע לרמת מיומנות גבוהה בלי לשתף את הלוחמים שהבינו מהר מאוד באיזה יעד מדובר. ראה: **תחקיר ברקאי**, עמ' 3.

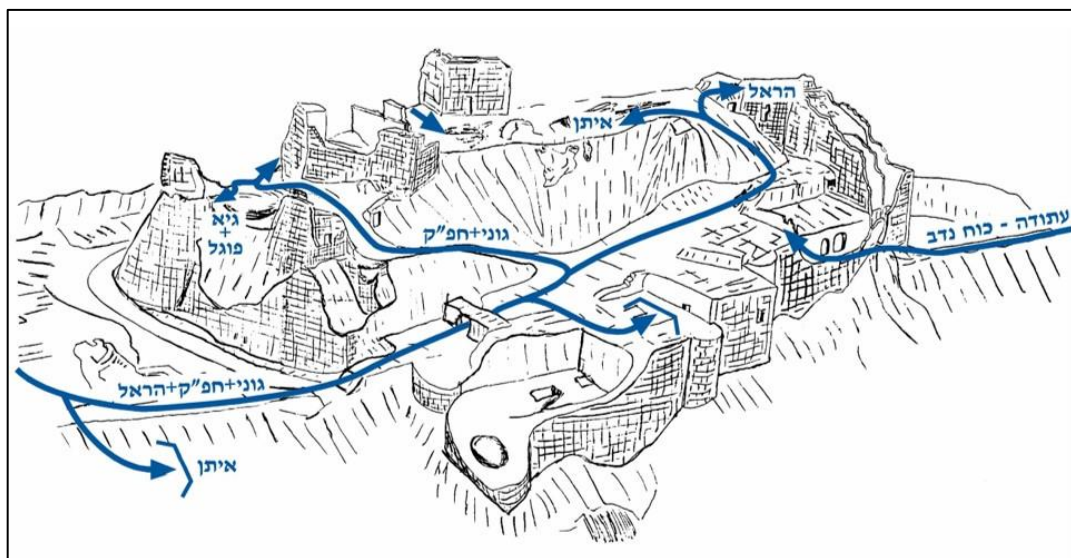
⁵³ אג"ם מה"ד היסטוריה-מדור סיקור צה"ל, **תחקיר מוטי גולדמן – כיבוש הבופור**, 21 ביולי 1985 (להלן: **תחקיר גולדמן**), עמ' 2-3.

⁵⁴ לדעתו של המ"פ, הצרחת הכוחות פגעה ביכולת הכוח לפעול ככוח אורגני. לטענתו, פנה כמו גם קודמו לחטיבה בבקשה לשמור על אורגניות הכוח המבצע ולא להעביר צוותים ולקבל כוח לא אורגני בתמורה (**עדות קפלינסקי**, עמ' 4).

⁵⁵ מחלקה 2 ה"צעירה" פעלה עם כוח הסמ"פ של החה"ן, רני, לחסום את נבטייה (**תחקיר ברקאי**), עמ' 1, 8.

לקראת מבצע "אורנים", במהלך השנה האחרונה שלפני מלחמת שלום הגליל נערכו מבצעים מכינים שכללו איסוף מודיעין למבצע, בדיקת מעברות על הליטני וסיורי חרש. מדי פעם, בעיקר לאחר שהתקבלה התרעה על אפשרות לפעולה, ערכו סיירת גולני ופלוגת החה"ן החטיבתית⁵⁶ תצפיות על הבופור, מעמדות בדרומו ובמזרחו של המבצר באזורי טייבה, קליעה ומרג' עיון.

איור 10: מצב הבופור – תוכנית הפלס"ר לכיבוש רגלי של המוצב

אוגדה 36 והיערכותיה למלחמה בלבנון

אוגדה 36, האוגדה הסדירה של פיקוד הצפון, בפיקודו של תא"ל אביגדור קהלני, הייתה אחראית להגן על רמת הגולן בשגרה ובמצבי לחימה שונים אל מול צבא סוריה. האוגדה, ובה שתי חטיבות הטנקים הסדירות שלה, הגדודים והיחידות

⁵⁶ שם, עמ' 3.

האוגדתיות וכן כוחות נוספים סדירים וכוחות מילואים שנועדו להשלימה ולתגברה, השתתפה בכל התכנונים של הפיקוד שהיו קשורים למגרש הלבנוני.

סדר הכוחות הסדיר של האוגדה שחנה בבסיסיו ברמת הגולן כלל את היחידות

הסדירות האלו:

1. מפקדת האוגדה, ובה גדוד הקשר, פעלה באמצעות מפקדה עיקרית, מפקדה קדמית וחפ"ק.

2. חטיבה משורינת 7 – טנקי מרכבה סימן 2 – בפיקודו של אל"ם איתן קינן (קאולי).⁵⁷

3. חטיבה משורינת 188 ("ברק") – טנקי שוט קל – בפיקודו של אל"ם מאיר דגן.

4. אגד ארטילרי 282 בפיקודו של אל"ם יצחק גזית.⁵⁸

5. גדוד הנדסת שדה 605 בפיקודו של סא"ל איתן לידור.⁵⁹

6. לאוגדה היו גם יחידות מילואים, בהן אגד תחזוקה בפיקודו של אל"ם יעקב סלעי, יחידת המודיעין מטרות (יחמ"ם) ומחלקת האזנה (גנ"ד).

בשלב הראשון של הלחימה לסדר הכוחות של האוגדה נוספו גם היחידות האלו:

1. חטיבת הרגלים 1 (גולני) בפיקודו של אל"ם ארוין לביא.

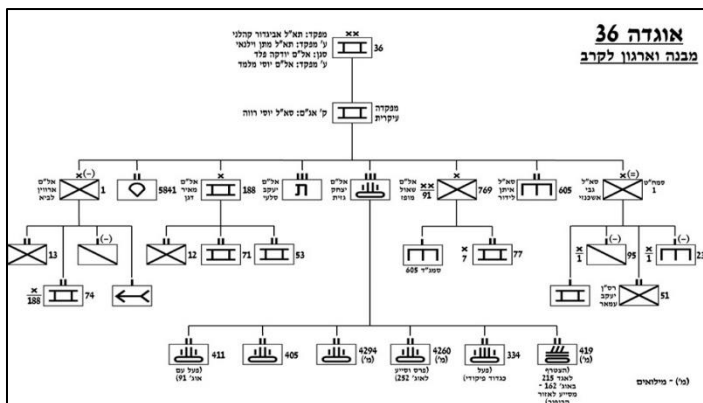
⁵⁷ על פי התוכנית הפיקודית למלחמה, חטיבה 7 הועברה לאוגדה 252 שפעלה בגזרה המזרחית של לבנון. גדוד 77 של החטיבה, בפיקודו של סא"ל דוביק רוזנטל, נשאר ככוח טנקים תחת פיקוד חטיבה 769 לפעילות במרחב מרג' עיון-ח'רדלה.

⁵⁸ לאגד חמישה גדודים, בהם גדוד 334 (רומח) 175 מ"מ, ארבעה גדודי רוכב 155 מ"מ – 405, 411, 9294 (מילואים), 9260 (מילואים), וגדוד מכמ"ת 160 מ"מ 419 (מילואים) ויחידת איכון. מהיום הראשון פעל גדוד 411 תחת פיקוד אוגדה 91. גדוד הרומח 334 פעל ככוח פיקודי והיה בסיוע כללי לכלל הכוחות במרחב. מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, **"של"ג: תחקיר אוג' 252 א.א. 209 – תחקיר מפקד האגד**, 11 בנובמבר 1983 (להלן: **תחקיר מפקד האגד**), עמ' 1-2.

⁵⁹ פלוגה א' של הגדוד בפיקודו של סגן דני כהן הועברה לאוגמ"ר 91 ופעלה תחת פיקוד חטיבה 211. פלוגה מוקטנת בפיקוד המג"ד פעלה תחת פיקוד חטיבה 188, פלוגה ב' מוקטנת בפיקוד הסמג"ד פעלה תחת פיקוד חטיבה 769 ופלוגה ג' מוקטנת בפיקוד המ"פ וקצין הנדסה של אוגדה 36 הוכפפה תחת פיקוד חטיבה 1 נוסף על פלוגת הנדסה החטיבתית. ראה: מפקדת קצין הנדסה ראשי-מחלקת תחה"נ-ענף תו"ל, לקחי חה"נ במבצע של"ג, ינואר 1983 (להלן: **לקחי חה"נ במבצע של"ג**), עמ' 55.

2. כוח משימה של סמח"ט גולני, סא"ל גבי אשכנזי, ובו גדוד 51 מהחטיבה, רוב פלוגת הסיור החטיבתית, פלוגת ההנדסה, פלוגת טנקים (12 טנקים מפלוגה של גדוד 71 ומחלקה מגדוד 53 מחטיבה 188), ומחלקת "עורב" מילואים.
3. חטיבה 769, החטיבה המרחבית המזרחית של אוגמ"ר 91, בפקודו של אל"ם שאול מופז, מוגברת בגדוד טנקים 77 מחטיבה 7 ובכוחות הנדסה מגדוד 605.

איור 11: אוגדה 36 – מבנה וארגון קרב

משימתה המתוכננת של האוגדה הייתה "לחדור דרך גשר ח'רדלה אל עבר רמת נבטייה לכבוש אותה ולנוע במהירות לכונן צפון מערב בכמה צירים, אל מעבר הזהראני ומשם לעבר צידון, כל זאת כדי לחבור לכוחות המונחתים במרחב החוף".⁶⁰ על האוגדה הוטל להיות בכוננת לכבוש את צידון או לעקוף אותה לכיוון דאמור ומאוחר יותר – להשתתף בכיבוש ביירות לפי פקודה.

⁶⁰ בשלבי התכנון לא היה ברור היכן ינחת הכוח של אוגדה 96, האם בחוף זהראני שמדרום לצידון או בחוף אוולי שמצפון לה. לבסוף הונחת הכוח בשפך האוולי שמצפון לצידון, אזור שהחברה אליו הייתה מעבר בעיר צידון או איגופה.

באפריל 1982 הגדיר מפקד האוגדה את משימתה בנוסח הזה:

האוגדה תשתלט על רמת נבטיה... ותשמיד מחבלים בגזרת הזהרני – אוולי. תחבור לכוחות המונחתים בגזרת החוף עד "ש" + 16. תשלים את כיבוש נבטיה עד "ש" + 24... תכבוש את מרחב בירות ממזרח ומדרום עד "ש" + 48 ותהיה בכוננת להשתתף בקרבות ש.ב.ש. בבקעה מול כוחות סוריים.⁶¹

שבועות אחדים לפני המלחמה קיבלה האוגדה אישור מהפיקוד לתכנן כניסה לליטני וחצייתו גם דרך גשר עקייה.⁶² לדברי המא"ג, פעולה זו נועדה להימנע מכיבוש, או לפחות מכיבוש רגלי, של מצודת הבופור בידי כוחות גולני כפי שתוכננה עד אותה עת.⁶³ עם זאת באוגדה לא ויתרו על המאמץ לפתוח את הצירים ואת המעברים באזור גשר ח'רדלה מערבה. מאותה עת הגדירו המטכ"ל והפיקוד מאמץ זה כמאמץ הטעיה או הונאה. גם באוגדה ראו בו רק מאמץ תומך שנועד להקל את התנועה ואת החצייה דרך גשר עקייה.⁶⁴

האוגדה ערכה סדרה של אימונים מכינים לקראת הלחימה. במסגרתם ובשל חששו של מא"ג 36 מהבעייתיות של חציית הליטני יוחד פרק לנושא זה. לשם כך נבנו צוותי כוחות שכללו טנקים, לוחמי חי"ר וכוחות הנדסה, ואלה נועדו לאפשר

⁶¹ מפקדת חטיבה 188-אג"ם, **פקודת מבצע "אורנים"**, אפריל 82, עמ' 1. הכוונה לשלב את האוגדה בלחימה מול אויב סורי אפשרי או כחלק ממאמץ "הלימה" כלפי הסורים בציר ההר לעבר מרחב זהר אל-בידר או בקאע עלתה בשלבי התכנון כמו גם בימים הראשונים של הלחימה, אך לא הופיעה בכל הפקודות של הפיקוד.

⁶² על פי מפקד פיקוד הצפון, הגיע האישור לחצות את עקייה רק ביום ו' בערב (**הערות אלוף אמיר דרורי**, 7 ביולי 2004).

⁶³ האפשרות הזו התעלמה מן הגדוד הצרפתי בכוח יוניפיל שהיה ערוך באזור גשר עקייה. ראה: קהלני, **דרך לוחם**, עמ' 270. כחצי שעה לפני תנועת הכוחות במלחמה נפגש הרמטכ"ל, רא"ל רפאל איתן, עם מפקד כוחות יוניפיל, הגנרל קאלאהאן, במפקדת פיקוד הצפון, ושיתף אותו בכוונות צה"ל. הגנרל הורה לכוחותיו שלא להתנגש בכוחות צה"ל כדי למנוע שפיכות דמים. רפאל איתן ודב גולדשטיין, **רפול – סיפור של חייל**, ת"א: ספריית מעריב, 1985, עמ' 234-235.

⁶⁴ **תחקיר קמ"ג**, עמ' 2.

לחצות את הנהר בבטחה. הכוחות פיתחו תרגולות והתאמנו על מודל בחציית הירדן באזור השפך, שם שופרו התיאום והשילוב של הכוחות השונים.⁶⁵

השטח בגזרת ההתקדמות המתוכננת

מסעה של אוגדה 36 אל עבר גזרת החוף נועד להיערך בשטח הררי במרחב שבין נהרות הליטני, הזהראני והאוולי. כדי להגיע למרחב הותר לאוגדה להשתמש בנתיבי ההגעה מהגבול באזור יפתח-הר שינאן-מנרה אל עבר מעברי גשר עקייה שעל הליטני, כדי שלא להתבסס על גשר ח'רדלה ועל העליות לרמת ארנון ולנבטייה ממזרח. העליות ממזרח היו שטח בעייתי להתקדמות מערבה בשל ההכנות הרבות והכוננות של יחידות המחבלים בפני עלייה צפויה של כוח צה"ל מכיוון זה. תחילתו של המסע מערבה הייתה, כאמור, מרכס רמים, קו רכס בגובה של 700–800 מ' מעל פני הים, השולט בתצפית מזרחה ומערבה לכיוון גב ההר. התנועה מערבה מדרום לליטני ניצלה את ציר הכביש סוג ב' מאל-עדיסה לטייבה ולע'נדוריה. ציר זה שעל גב הרכס אפשר לרדת לגשר עקייה ולמעבורות שבקרבתו ולעלות משם לעבר חלקה המערבי של רמת נבטייה וכן להגיע ממערב לרמת ארנון ולאזור מבצר הבופור. הקטע הבעייתי בציר היה הירידה והעלייה לסלוקי וממנו, בין קנטרה לע'נדוריה.

התנועה בגזרה שבין נהרות איתן, הליטני והזהראני היא בשטח גבעי רמתי המשתפל ממזרח למערב לעבר חוף הלבנון. השלוחות המתונות במרחב אפשרו סלילת שפע של צירים שכיוונם הכללי מזרח-מערב. לאורכם היו כמה בעיות קרקעיות, ועיקרן במעבר בשטחים הבנויים ובמורדות המערביים של הר הלבנון היורדים לכיוון רצועת החוף.

⁶⁵ קהלני, דרך לוחם, עמ' 271.

ציר האורך העיקרי במרחב הוא ציר מטולה-מרג' עיון לח'רדלה ומכאן בשתי

הסתעפויות:

1. הסתעפות צפונית באורך של 22 ק"מ והדרומית דרך רמת ארנון באורך של 14 ק"מ לעיירת המחוז נבטייה. מכאן ממשיך כביש סוג א' באורך 21 ק"מ וברוחב של 8 מ' (ציר "צלבן") לחוף זהראני. מקביל לו ציר הנפט (ציר "אספהאן") מאזור תל לוביא עד מכלי הזהראני – דרך סלולה באורך של כ-30 ק"מ ורוחבה כ-5 מ'.

2. הסתעפות דרומית, מנבטייה מערבה, ציר כביש לא-דוויר (ציר "פורידיס") המתפצל מערבה לכמה צירים היורדים אל החוף, כולם באורך של כ-25-30 ק"מ.

ארגוני המחבלים ביצרו בעיקר את הגזרה המערבית שבאזור החוף. עם זאת הם השקיעו מאמץ התבצרות נוסף בניסיון להגן על אזור נבטייה ורמת ארנון, בייחוד מכיוון הגעה אפשרי של התקפה צה"לית, מכיוון מזרח.⁶⁶ כאן יצרו המחבלים מעין קו הגנה רצוף מהבופור עד סאהל מדינה. מלבד ביצורו של מבצר הבופור וסביבתו הקרובה כללו הביצורים גם מוצבים באזור תבנית ארנון, בג'בל טאהר, במוצב 438, בנ"ג 640 ועוד. מוצבים אלה שלטו בתצפית ובאש על ציר הכביש העיקרי ממרג' עיון לרמת נבטייה. הצירים העולים לרמת ארנון ולנבטייה מוכשלו, מוקשו ויוקשו. כמו כן בקטעים באזור ג'רמק נחפרה גם תעלת נ"ט.

⁶⁶ תחקיר קמ"ג, עמ' 3.

היערכות המחבלים והסורים במרחב נבטייה

החשש מפני מלחמה צפויה הביא את ארגוני המחבלים לשפר את היערכותם, את מוכנותם ואת שליטתם בדרום לבנון על ידי תגבור גזרות רגישות, שמהן צפויה להיערך התקפה ישראלית. רמת נבטייה שהוכרה כגזרה רגישה במיוחד תוגברה במחבלים, ובה נערכה פעילות התבצרות אינטנסיבית וכן חודש מלאי האספקה והציוד.⁶⁷

כאמור, עיקר כוחם הצבאי של ארגוני המחבלים היה ערוך בדרום לבנון. רמת נבטייה והצירים היורדים ממנה לגזרת החוף היו באחריות חטיבת "קסטל", בפיקודו של חאג' אסמאעיל. גדוד "ג'וואד אבו א-שער" של החטיבה נערך בגזרה המזרחית-צפונית של החטיבה, מצפון לנהר הזהראני. מצפון לו היה גבול הגזרות עם חטיבת "ירמוך" שנערכה במרחב, ג'זין ומדרום לו. בירידות לעבר החוף נפרסו שלוש הגדודים האחרים של חטיבת "קסטל", ועיקר פעילותם הייתה ממוקדת באזור החוף והערים צור וצידון.

גם הסורים החזיקו בכוחות שמצפון לאזור כחלק ממערך ההגנה החיצוני של מרחב ג'זין. האזור, שטח חיוני השולט מעל צירי התנועה בין דרום הבקאע ובין ערי החוף בצירים שמדרום לבנון צפונה לאזור ההר ולציר ביירות-דמשק, הוחזק במשך שנים בידי כוח סדיר סורי. כדי לשלוט על כל האזור פרס הכוח נקודות משמר ועמדות תצפית לאורך החלק הדרומי של הרכס ההררי.⁶⁸ לקראת המלחמה ובמהלכה תוגבר הכוח שבג'זין ביחידות חי"ר וקומנדו שנפרסו בעמדות חדשות גם

⁶⁷ ראובן אבי-רן, *מלחמת לבנון – מסמכים ומקורות ערביים, כרך א' – הדרך ל"מלחמת שלום הגליל"*, תל אביב: מערכות, 1987 (להלן: אבי-רן, *מלחמת לבנון, כרך א'*), עמ' 195–200. פעילות הונאה של פיקוד הצפון והטעייה של כוחות חטיבה 769 באזור ולעבר גשר חרדלה הביאה לתגבור המחבלים בשלבי הלחימה הראשונים ברמת ארנון (לפי *הערות דרורי*).
⁶⁸ טלאס, *הפלישה הישראלית ללבנון*, עמ' 138–141.

במרחב העיירה ג'בע.⁶⁹ הארטילריה הסורית באזור שולבה גם היא בתוכניות האש של המחבלים להגנת המרחב.

ערב המלחמה במרחב רמת נבטייה עד אזור גשר ח'רדלה היו ערוכים כ-700 מחבלים, רובם מגדוד "ג'רמק" של חטיבת "קסטל" בפקודו של רס"ן מועין, ומיעוטם מארגונים אחרים. מפקדות המחבלים ועיקר סדר הכוחות, ובהם 300–400 מחבלים, היו ערוכים בעיירה נבטייה. כוחות קדומניים ובהם כ-100 מחבלים, במחלקות ובכיתות, הוצבו בשרשרת של מוצבים וביצורים בפאתי רמת נבטייה, והם נועדו לשלוט באש ובתצפית על הצירים העולים לרמה.⁷⁰ הכוח בבופור ובעיקר במוצבים שמסביבו הוערך ב-20–30 מחבלים.⁷¹ על פי רישומי הסורים, במקום הייתה מחלקת מחבלים, וזו תוגברה בלוחמי נ"מ, שהפעילו טילים מדגם "סטרלה", ושנמנו עם כוחות "א-צאקה", ובלוחמים אחרים שנמצאו בתצפית בקו הקדמי.⁷² תפיסת ההגנה של ארגוני המחבלים שבדרום לבנון התבססה על נסיגה מסודרת משטחים פתוחים ועל לחימה בתוך מחנות פליטים ובשטחים עירוניים (נבטייה, צור וצידון). כך קיוו לשמור על כוחם הצבאי, לגרום לצה"ל אבדות כבדות, להשהות את התקדמותו ולגרום להארכת המלחמה.⁷³ פקודת מבצע 4 של ארגוני המחבלים להגנה על דרום לבנון, אשר הוצאה כשנה לפני המלחמה, גרסה כי כוחות צה"ל, בהיקף של חטיבת שריון ושל חטיבת חי"ר, ינסו לכבוש את רמת נבטייה במאמץ עיקרי מכיוון גשר ח'רדלה שעל הליטני. טרם העלייה לרמת נבטייה

⁶⁹ כשהגיעו כוחות חטיבה 188 לאזור, הם לא נתקלו בכוח סורי כלשהו.

⁷⁰ ראובן אבירן, *מלחמת לבנון – מסמכים ומקורות ערביים*, כרך ב' – *המלחמה*, תל אביב: מערכות, 1997 (להלן: אבירן, *מלחמת לבנון*, כרך ב'), עמ' 20. גם: סקירת קהלני, עמ' 68; וכן: *תחקיר קמ"ג*, עמ' 3.

⁷¹ עדות סמ"ר רועי ברנע בשל"ג – *תחקיר פלס"ר גולני* (להלן: *עדות ברנע*), עמ' 17.

⁷² טלאס, *הפלישה הישראלית ללבנון*.

⁷³ אבירן, *מלחמת לבנון*, כרך א', עמ' 198.

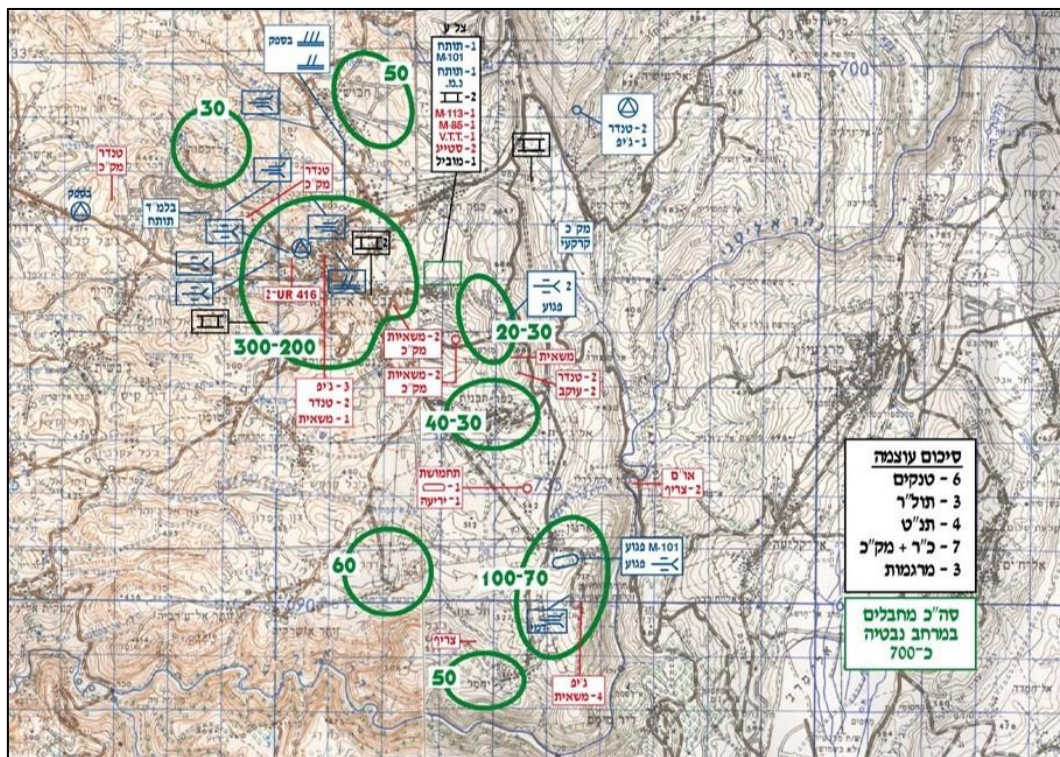
יקודם "שיגור כוחות חי"ר ישראלים בלילה דרך נהר הליטני לכיבוש הגבעות המקיפות את בקעת הג'רמק – גבעות אל נבי טאהר... וגבעות מבצר הבופור... קיימת אפשרות שהאויב ישגר חטיבת חי"ר לכיבוש אזורים אלה... כל זאת תוך שילוב אפשרי עם כוחות שיונחתו בעורף המוצבים".⁷⁴

ברמת נבטייה התכוונו המחבלים לנצל את המעברים שעל הליטני בגזרת ח'רדלה במזרח ובגזרת עקייה בדרום, להיצמד לשרשרת המוצבים הקדמיים ולהשתות את עלייתם של כוחות צה"ל. הלחימה העזה תוכננה להיות מלווה באש ארטילרית, במארבי נ"ט על הצירים, במיקוש ובמכשול צירי העלייה. בשלב השני תוכנן להיערך בעיירה נבטייה ובכפרים שמסביבה לפי עקרונות הלחימה בשטח בנוי כדי לעכב את ההתקדמות וכדי לגרום אבדות.⁷⁵

⁷⁴ על פי מסמך של אש"ף/כוחות המהפכה הפלסטינית ומפקדת אזור הדרום – פקודה מס' 4, שהוצאה ב-20 במאי 1981. ראו: אבירן, **מלחמת לבנון**, כרך ב', עמ' 20.

⁷⁵ שם, עמ' 20–21.

איור 13: מפת היערכות המחבלים במרחב נבטייה – נכון ל-5 ביוני 1982

כוח המשימה של סמח"ט גולני

כוח המשימה של סמח"ט גולני היה הכוח הייעודי שהוכן על פי התכנונים האופרטיביים של פיקוד הצפון ושל אוגדה 36 לכבוש את רמת ארנון ובתוכה את מבצר הבופור ואת היעדים המבוצרים שבקרבתו. פעולתו נועדה לאפשר לחטיבה 769, ככוח קדומני אוגדתי, לפתוח את אזור מעברות הליטני שבקרבת גשר ח'רדלה ולהמשיך לכבוש את רמת נבטייה. כמו כן היא נועדה לפתוח את ציר האורך העיקרי מאצבע הגליל ואזור מרג' עיון מערבה לעבר אזור צידון וצפונה בציר גב ההר לעבר

ג'זין וציר דמשק-ביירות, למעבר האוגדות המשוריינות, בעיקר אוגדה 162 שתוכננה לנוע על ציר גב ההר, וגופי התחזוקה, לעבר יעדיהם.

כחלק מהתוכניות המבצעיות שהתגבשו במהלך השנה וחצי שלפני המלחמה הוקצה כוח, ובו גדוד 51 מחטיבה 1, פלוגת הסיור החטיבתית המוקטנת בשלושה צוותים⁷⁶ ופלוגת ההנדסה החטיבתית. כמו כן הוקצתה לכוח גם פלוגת טנקים ג' מגדוד 71 של חטיבה 188 (פלוגת צמ"פ ערב המלחמה) ומחלקה מפלוגה כ' של גדוד 53 מחטיבה 188 (סה"כ 12 טנקים).⁷⁷ לכוח סופחה גם פח"ח (פלוגת הרפואה החטיבתית) ומחלקת "עורב" של אנשי מילואים מפלוגת הנ"ט החטיבתית.⁷⁸

מפקד הכוח היה סא"ל גבי אשכנזי, סמח"ט גולני, שמונה לתפקידו בערב המלחמה, שלושה שבועות לאחר שסיים לכהן בתפקיד מג"ד 51.⁷⁹ סא"ל אשכנזי החליף בתפקיד את סא"ל עדי אדירי, שפעל במלחמה עם מטה החטיבה, בכוח שבפיקודו של המח"ט. לצידו של מפקד הכוח פעלה מעין מפקדה חטיבתית (חפ"ק מורחב), ובה קמב"ץ החטיבה, סרן ניצן שקד; הקמ"ן המחליף, סרן שאול כמיסה (רז); והמס"ח, סרן דני קסלסי (כסיף), שנעו בנגמ"שים. נוסף על כך פעל בכוח גם אלמנט תחזוקתי באחריותו של עוזר קצין התחזוקה החטיבתית. בכוח לא הייתה נציגות תיאום אווירית, כמקובל בחטיבות חי"ר עצמאיות.⁸⁰

⁷⁶ צוותים אלה בפיקודו של הסמ"פ יצחק נחמיאס כללו צוות ותיק ושני צוותים צעירים. כסגן מפקד הכוח נקבע סגן משה פוגל שהיה משוחרר והובא על ידי המ"פ קפלינסקי, חזרה ליחידה. מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, **תחקיר של"ג – פלס"ר גולני – סגן משה פוגל**, 2 יולי 1985, עמ' 1-4.

⁷⁷ רוב כוחות המשנה היו משובצים במשימה זה זמן רב. רק כוח הטנקים השתנה, ולמלחמה הגיעה פלוגה שלא התאמנה עם כוח הסמח"ט ומחלקת טנקים שלא התאמנה עם הכוח לכיבוש הבופור (**מבצע של"ג – תחקיר**, עמ' 3).

⁷⁸ שם, עמ' 1-2.

⁷⁹ ולכן למעשה לא ליווה את כל נוהל הקרב של הכוח, אלא רק את חלקו של גדוד 51. **ריאיון עם אלוף גבי אשכנזי**, מפקד כוח סמח"ט גולני בשל"ג, כפר סבא, 6 בינואר 2006 (להלן: **ריאיון עם אשכנזי**).

⁸⁰ דברי סיכום סמח"ט 1 **בכנס לקחי אוגדה 36**. קטעי מסמך ללא תאריך.

עם קבלת הפקודה למבצע "שלום הגליל" בקבוצת הפקודות של אוגדה 36
בנפח ביום שישי, 4 ביוני, התארגן הכוח במסגרת כלל כוחות חטיבה 81.1 יחידות
החטיבה, שרובן היו בתעסוקה מבצעית, הוצאו מהקווים והחלו לנוע על זחלים
לעבר שטח הכינוס החטיבתי באזור יפתח. חיילים סדירים שיצאו לחופשת שבת
הוחזרו ליחידות. בד בבד ביום שבת הוחל בגיוס כוחות המילואים, ונפתח הימ"ח
החטיבתי.

במהלך השבת, וכשהתקבלה פקודת ההתרעה לביצוע ביום ראשון בצהריים,
נתנו המח"ט והסמח"ט פקודות, כחלק מקבוצת פקודות חטיבתית ראשונה,
במחנה החטיבה בשרגא. במוצאי יום השבת נתנו קבוצת פקודות נוספת, ובה מסרו
עדכונים לתוכניות. כמה מהיחידות הספיקו לנצל את השבת גם לתרגל את
מטלותיהן. בד בבד היו הכנות ארגוניות של ריכוז תחמושת, של תדלוק ושל הכנת
הדרגים הלוגיסטיים.

ביום הלחימה הראשון נדרש הכוח לכבוש את רמת ארנון ואת מבצר הבופור
שבחלקה הדרומי ולהשתלט עליהם, וזו משימתם של כוחות המשנה:⁸²

1. גדוד 51, הגדוד המוביל, תוכנן לכבוש את היעדים שברמת ארנון, בהם
המוצבים 548, 105 ו-571.⁸³

2. כוח הבופור, בפיקודו של מפקד פלוגת הסיור החטיבתית ושל סגנו, מ"פ
החה"ן, תוכנן לכבוש את מבצר הבופור בשלב הראשון, ובשלב מאוחר יותר
נדרש לתפוס כמה בתים ובונקרים באזור הכפר ארנון.

⁸¹ בקבוצת פקודות זו מונה סא"ל גבי אשכנזי לסמח"ט גולני ולמפקד הכוח (ריאיון עם אשכנזי).

⁸² מבצע של"ג – תחקיר, עמ' 5–6.

⁸³ בעת שהיית צה"ל ברכס עלי טאהר, בשנים שלאחר של"ג, נקראו המוצבים שתוכננו וולנסיה, הדס, גמבה, דלעת וברוש.

3. כוח המסייעת של גדוד 51 מוגבר במחלקת טנקים נדרש להתקדם דרך עקקית א-ג'סר ושוקין ולחסום את נבטייה מדרום באזור תל א-רויס ובציר היוצא מדרום לנבטייה לכיוון שוקין. מעמדותיו היה עליו לפגוע במטרות בתוך העיר נבטייה.

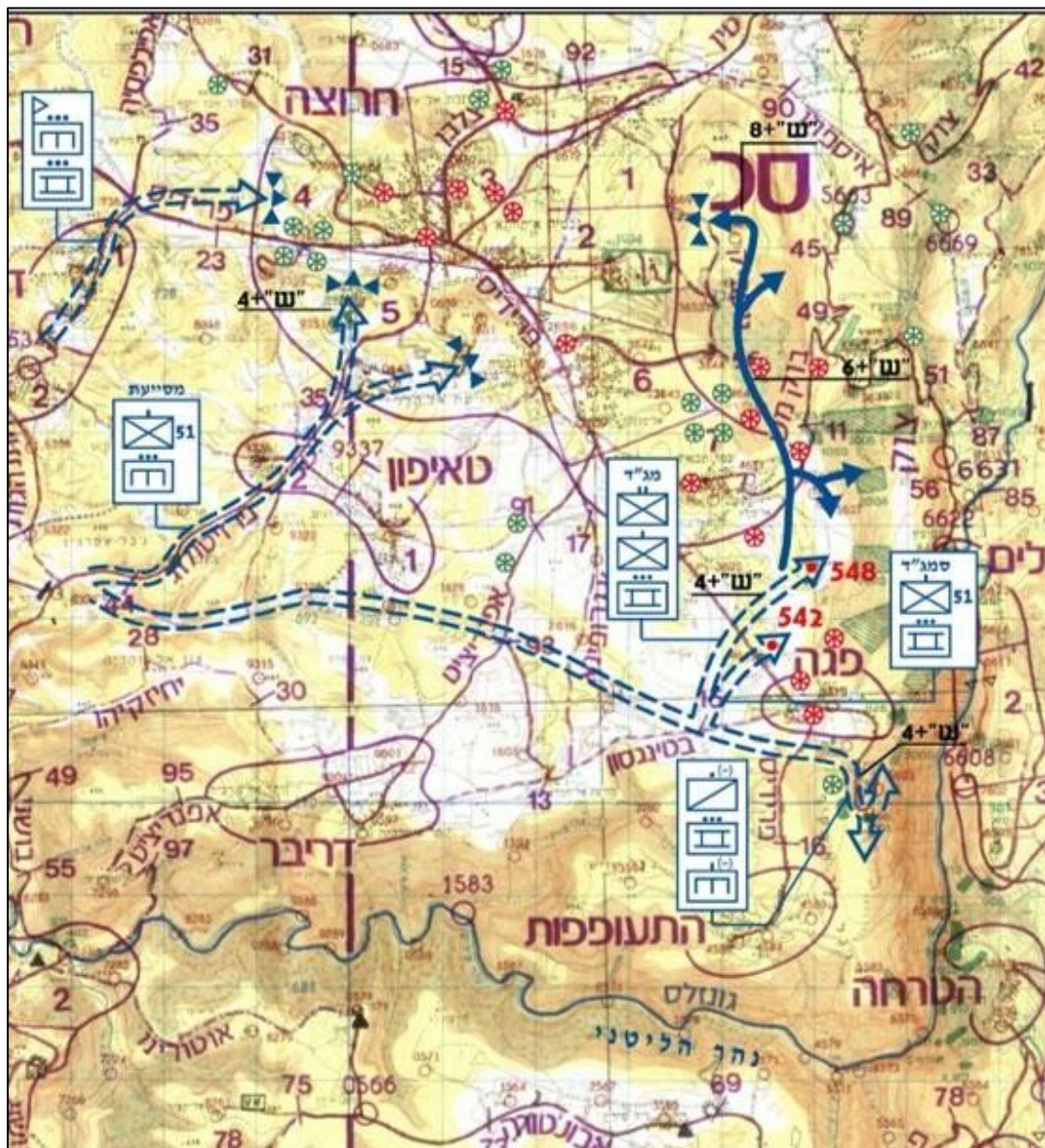
4. צוות קרב בפיקודו של רני, סמ"פ פלוגת החה"ן החטיבתית,⁸⁴ ובו מחלקת הנדסה 2, מחלקת מרגמות מוקטנת ומחלקת טנקים מגדוד 53, הצטרף להתקדם בתוך הטורים של חטיבה 188 עד צומת א-דוויר, ומשם לנוע מזרחה ולתפוס עמדות לחסימה על תל אבו פרס, ממערב לנבטייה.

ביום השני, לאחר כיבוש הבופור, לאחר טיהור רמת ארנון ולאחר התייצבות בתילי מזרעת עלי טאהר, נועדו הכוחות לחבור עם כוחות חטיבה 769 למשימה צפויה – להשתלב בכיבוש נבטייה. חטיבה זו הייתה אמורה לעלות מאזור סאהל אל-מדינה וגשרי ח'רדלה ובציר הנפט. כאמור, הכוחות היו אמורים להשתתף בכיבוש נבטייה, אם תתקבל ההחלטה להיכנס לתוכה. אפשרות אחרת, שלפיה תוכננה הפעלת הכוח בהמשך, הייתה לחבור לכוחות אוגדה 36 וחטיבת גולני שבגזרה המערבית מייד לאחר טיהור רמת ארנון.⁸⁵

⁸⁴ תחקיר ברקאי, עמ' 1, 8.

⁸⁵ מבצע של"ג – תחקיר, עמ' 6.

איור 15: מרשם קרב כללי של כוח סמח"ט גולני – תכנון יעדי ההכנה האווירית והארטילרית

על פי אג"ם אגודה 36

כיבוש מבצר הבופור בידי כוח סיירת גולני – ההכנות למבצע

מ"פ הסיירת החדש, סרן משה קפלינסקי, קיבל את הפיקוד על היחידה, משסיים תפקיד של קמב"ץ החטיבה,⁸⁶ ביום שלישי – חמישה ימים לפני המלחמה. סרן קפלינסקי החליף את רס"ן 'גוני' הרניק שיצא לחופשת שחרור. כבר בימים הראשונים למד המ"פ החדש את התוכנית לכיבוש הבופור. במהלך הלימוד נפגש מ"פ הסיירת גם עם מ"פ החה"ן, סרן צביקה ברקאי, ויחד גיבשו הבנות תוך שהסתייעו בעזרי מודיעין.⁸⁷

ביום שישי, 4 ביוני, במחנה הסיירת ערכו ריענון לתוכנית כיבוש הבופור, ובו השתתפו סמ"ר רועי ברנע, ששימש בתפקיד קמ"ן הסיירת, וסגן אריה (אריק) ורדי שהיה הקמב"ץ והקש"א.⁸⁸ שניהם, שהיו בקיאים בגלגוליה של התוכנית, עדכנו את המ"פ החדש. לפיכך נערכו שינויים קטנים בתוכנית, בעיקר בסוגיות הלחימה בתוך היעד, וביום שלמחרת אישרם המח"ט. בעקבות האישור ולקראת המבצע תדרך המ"פ את מפקדי המשנה ואת הלוחמים, ובין השאר, עדכן על אפשרות שהלחימה תיערך בלילה בשל שעת הכניסה המאוחרת לשטח לבנון.

על פי התוכנית, התנועה אל היעד תוכננה להיערך עם בוקר בעוד תקיפת היעדים עצמם תוכננה להיערך משעות הצהריים, באור יום. כוח הבופור נדרש לנוע בדרך אל היעד בעקבות הטור של גדוד 51. נקודת ההתפצלות שתוכננה הייתה בין נ"ג 502 לנ"ג 505 במרחק של כקילומטר וחצי מהבופור. שם תוכננה עמדת תצפית

⁸⁶ המ"פ החדש לא היה בעברו איש פלוגת הסיור החטיבתית, ולפני הגעתו לא היה מוכר לאנשי הסיירת. מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, של"ג – תחקיר סיירת גולני – סג"מ יגאל סורוקה, 19 יוני 1985 (להלן: תחקיר סורוקה), עמ' 1.

⁸⁷ תחקיר ברקאי, עמ' 8.

⁸⁸ סרן אריה (ארי) ורדי נהרג בהמשך הלחימה של כוח הסיירת בהרי השוף בואך ציר דמשק-ביירות ארבעה ימים לאחר קרב הבופור בנגמ"ש הפיקוד של הסיירת, כשהיה לציודו של סגן נדב פלטי, שמילא את מקום המפקד.

ועמדה לנמר"ש שהיה אמור לירות לכיוון הכפר ארנון, למסך ולאבטח את האגף של הטור הרכוב, עד להגעתו למרגלות הבופור, בחלקו העליון.

סדר הכוח שהוקצה לחימה ביעדי הבופור כלל ארבעה צוותי לוחמים של הסיירת, ובהם כתשעים חיילים, ושתי מחלקות מפלוגת החה"ן, ובהן כחמישים לוחמים. אלה נידו ב-13 נגמ"שי הסיירת ובשישה נגמ"שי החה"ן, ועימם תוכננו להשתלב שלושה טנקים.⁸⁹

על פי התוכנית הרכובה, הכוחות שעלו ליעד הצפוני, ובו המבצר ותעלות הלחימה, נדרשו לעלות אליו ראשונים בעוד הכוחות שתוכננו ליעדים הדרומיים נדרשו להתקדם בעקבותיהם. הוראה זו הייתה בניגוד לתוכנית הרגלית שלפיה הובילו ותקפו ראשונים הכוחות שתוכננו ליעדים הדרומיים.⁹⁰

איור 16: תצ"א הבופור – מבט-על

⁸⁹ דברי רס"ן משה קפלינסקי בכנס ספ"כ בנושא קרב הבופור, 25 בנובמבר 1982 (להלן: דברי קפלינסקי), עמ' 78.

⁹⁰ שם.

התוכנית הרכובה לעבר היעד ולסדר התנועה בו הייתה זו:⁹¹

1. שני טנקים עם "צוות יובל" (צוות בוגר, שיייעודו ביחידה, בין היתר, היה השתלטות וטרור)⁹² שכלל גם שני נגמ"שים לחסימה קרובה. הללו תוכננו להוביל את הטור ולתפוס עמדות לאורך הציר, 100–150 מ' לפני הצומת העולה לצומת הראשי המוביל לבופור. משימתם הייתה לרתק את כל האזור הצפוני של היעד, בין השאר, את המבצר עצמו, את התעלות שמסביבו ואת אזור המנחת.
2. "צוות אבו" (צוות של חיילים ותיקים בפיקודו של סגן אביקם שרף) הובל בטנק נוסף, תוכנן להוביל את הכוח המסתער ולטהר את היעד המרכזי. פריקתם מהנגמ"שים תוכננה לאזור האוכף שבמרכז היעד, ועליהם היה להעסיק את היעד באש בעוד הצוות והמ"פ נכנסו לתעלה והחלו לטהרה מדרום וממערב למבצר עצמו.
3. חפ"ק הכוח, כולל נגמ"ש המ"פ, תוכנן לנוע אחרי "צוות אבו" עד לפריקה ואחר כך לסייע באש ל"צוות ארז".
4. "צוות ארז" (צוות של לוחמים צעירים שסיימו טירונות והיו אמורים להתחיל בקורס סיור, בפיקודו של סג"ם ארז גרשטיין) תוכנן לנוע אחרי חפ"ק המ"פ ולהתמקם בצומת המזרחי בגב היעד (באזור הבולדרים). כוח זה, כחלק מהכוח בפיקוד מ"פ החה"ן, הצטרך למקם את הטנק ואת נגמ"ש המפקד, לפרוק אותם ולירות על היעד הדרומי, המכונה אזור ה"נקבה".
5. פלוגת ההנדסה החטיבתית בהרכב של שתי מחלקות ("כוח צביקה") על שישה נגמ"שים, תוכננה להתקדם בעקבות "צוות ארז", לפרוק את אנשיה

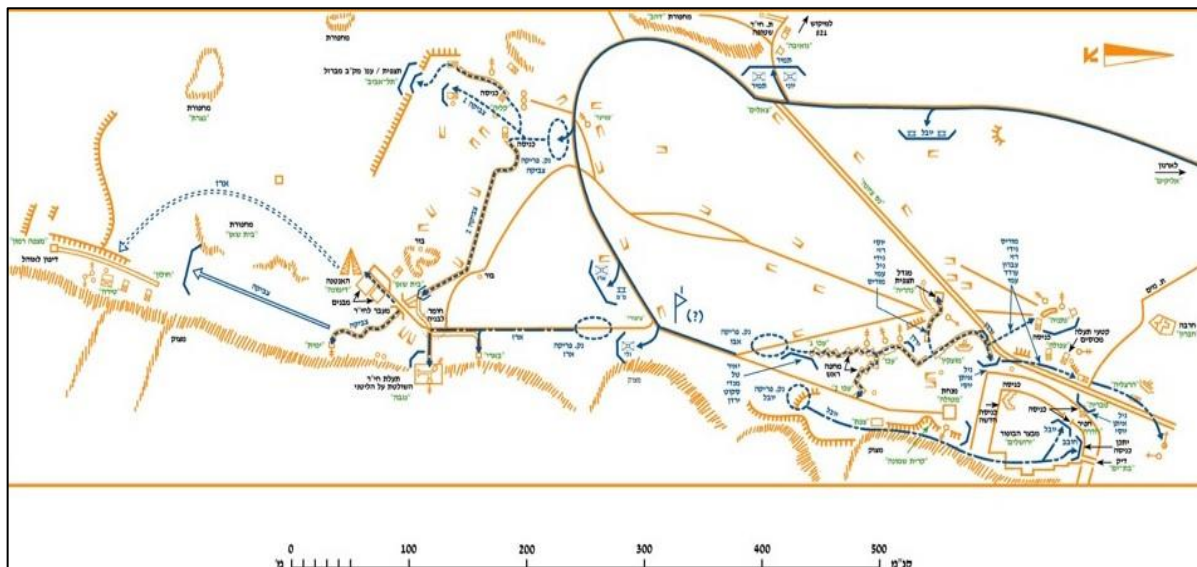
⁹¹ התוכנית על פי: **עדות קפלינסקי**, עמ' 10–11.

⁹² ייעוד הצוותים וגילם על פי **תחקיר פלטי**, עמ' 22–23.

לאחר העיקול, להיכנס לתעלות הדרומיות ולטהרן, בד בבד עם טיהורו של "צוות אבו" את היעדים שבקרבת המבצר.

6. "צוות תמיר" (צוות צעיר בפיקודו של סג"ם תמיר מסד) בשני נגמ"שים תוכנן להיכנס אחרון ולהתמקם בכוח חסימה כלפי מערב וככוח עתודה במחפורות שממערב לכביש הגישה למבצר.

איור 17: מרשם התכנון לכיבוש יעדי הבופור

הפיקוד על הלחימה בחלקו הדרומי של היעד ניתן לסרן צביקה ברקאי, מ"פ פלוגת ההנדסה החטיבתית, שרשמית היה גם סגן מפקד כוח הבופור. הפיקוד על הלחימה בחלק הצפוני ניתן לסגן מוטי גולדמן, מפל"ג הטירונים של הסיירת, והוא פיקד על "צוות אבו", על "צוות יובל" ועל מחלקת הטנקים.⁹³

התכנון לחימה על היעד הצפוני היה כך:⁹⁴

⁹³ עדות קפלינסקי, עמ' 11.

⁹⁴ שם, עמ' 11-12; גם: דברי קפלינסקי, עמ' 78-80.

1. "צוות אבו" היה אמור להתחיל לטהר את התעלות בחלק הצפוני עד לקטע הנמצא ממערב למבצר עצמו ועד לעמדה השולטת על הכניסה למבצר, והתקדמותו תוכננה להיערך בחסות הרתק מ"צוות יובל".
2. "צוות יובל" שברתק המערבי היה אמור לשנות את עמדותיו, משפגה יעילותו, למקם את נגמ"שיו במחפורות שבקרבת נקודת הפריקה של "צוות אבו" ולהמשיך לירות מדרום לצפון, לכיוון המבצר. בהמשך תוכנן הצוות לנוע על שפת המצוק, לעלות על גב המבצר ולטהרו.
3. "צוות אבו" תוכנן לסייע, עם סיום משימתו, מאזור התעלה שכבש, ל"צוות יובל" בירי לעבר המבצר והעמדות שמצפון. לאחר כיבוש המבצר היה על הצוות להמשיך לטהר את העמדות שמצפון למבצר.
4. מפקד הסיירת תכנן להימצא בחלק הצפוני ולהצטרף ל"צוות יובל" עם העלייה על המבצר.

התכנון לכיבוש היעדים הדרומיים היה כך:⁹⁵

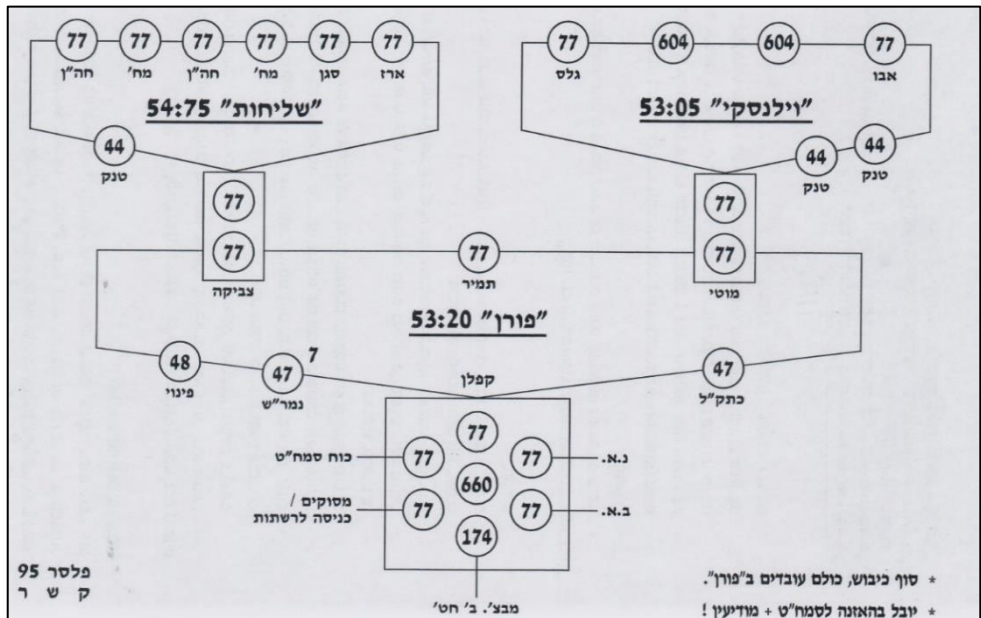
1. הכוח של פלוגת ההנדסה (פחות מחלקה) על שישה נגמ"שים היה אמור לפרוק מכליו בעיקול.
2. ששת הנגמ"שים תוכננו כבסיס אש לעבר התעלות והסוללה בחלק הדרומי.
3. כל אחת משתי מחלקות החה"ן תוכננה להיכנס לתעלה אחרת, לטהרה ולמקם בסופה חסימות ורתק, בעיקר כלפי אזור הנקבה, שני המבנים והאנטנה. מחלקה 3, בפיקודו של אביבי, תוכננה לטהר את התעלה הפונה לכיוון דרום-מזרח, ומחלקה 1 בפיקודו של רן – את התעלה הנמשכת דרומה.⁹⁶

⁹⁵ עדות קפלינסקי, עמ' 13.

⁹⁶ תחקיר ברקאי, עמ' 19–20.

4. ההתקדמות בתעלות דרומה הייתה אמורה להיערך בחסות רתק של נגמ"שים וטנק שהסיעו את "צוות ארז" עד לאזור הפריקה. הרתק תוכנן בעיקר לעבר אזור הנקבה.
5. "צוות ארז" תוכנן לכבוש את אזור הנקבה בחסות הרתקים של מחלקות החה"ן.
6. מחלקות החה"ן תוכננו להמשיך לטהר את אזור האנטנה ואת המבנים שבצידה, בחסות רתקים עצמאיים מהסוללה ואחרים של "צוות ארז" מאזור הנקבה.
7. בגמר הכיבוש תוכנן לטהר את כל המחפורות הגדולות שמדרום ליעדים.

איור 18: מרשם קשר "כוח הבופור" – בהתקפה רגלית לכיבוש יעדי הבופור

תוכנית הפינוי הרפואי התבססה על תאג"ד שהיה אמור לפעול בכוח הבופור. בראש הכוח הרפואי עמד ד"ר נתי ליברמן, רופא שנלווה לכוח הסיירת בהזדמנויות מיוחדות.⁹⁷ פריסתו הראשונה של התאג"ד תוכננה להיערך בשלב הראשון באזור הפריסה של כוח העתודה – "צוות תמיר" שמתחת ליעד. בשלב השני תוכנן התאג"ד להיפרס באזור פריקת הנגמ"שים של כוח החה"ן, או אפילו קרוב יותר לפאתי היעד הצפוני שבקרבת יעד עכו.⁹⁸ לכאן תוכנן לפנות את הנפגעים מאזורי הלחימה העיקריים ביעד הצפוני וביעד הדרומי. בשלב השלישי תוכנן דילוג נוסף של התאג"ד אל המחפורת שבקרבת המנחת הסמוך ליעדים. הנפגעים נאלצו לשהות במקום עד לפינוים המוסק. הרופא שהתלווה לסיירת לא היה מודע לכך שגם בכוח של פלוגת ההנדסה החטיבתית יש רופא מסופח, שככל הנראה לא שולב בתכנון הפינוי הרפואי של הכוח כולו.

מחלקת הטנקים המלווה נדרשה להוביל את הכוח ולפצח מטרות על היעד בכוח רתק וכבסיס אש לפיצוח ביצורים.⁹⁹ אחר כך היא נערכה למשימה הבאה – סיוע באש מהרכס השולט לטיהור הכפר ארנון. בשלב זה גם הנמר"ש תוכנן לפעול בהעסקת הכפר ארנון. לאחר סריקת היעדים ולאחר טיפול בנפגעים תוכננו גם צוותי הסיירת לנוע על גבי נגמ"שים להמשך הלחימה באזור ארנון.¹⁰⁰

להתקפה על אזור הבופור הוכנה תוכנית אש מקדימה, וזו התבססה על תקיפה מרוכזת מהאוויר על פי תוכנית פיקודית. כמוכן לכוח התוקף הוקצתה גם ארטילריה, וזו כללה כמה יחידות אש. שתי סוללות 155 מ"מ מעמדות אגד 282

⁹⁷ הרופא הסדיר של הסיירת, ד"ר בוריס זטורנסקי, צוות לכוח הסמ"פ. המחלקה להיסטוריה, של"ג – תחקיר סיירת גולני, תחקיר ד"ר נתי ליברמן, 19 ביוני 1985, עמ' 50.

⁹⁸ אילן הררי, תיכנון מול ביצוע קרב הבופור במלחמת "שלום-הגליל", עבודת חניך, כתב יד, המכללה לבטחון לאומי, יולי 1993 (להלן: הררי, תיכנון מול ביצוע קרב הבופור), עמ' 12.

⁹⁹ זו הייתה מחלקה קבועה שכל העת תודרכה והתאמנה עם הכוח, ומפקדיה ומפקדי החי"ר הכירו אלה את אלה. עדות מפקד החה"ן מתוך: הררי, תיכנון מול ביצוע קרב הבופור, עמ' 6.

¹⁰⁰ עדות קפלינסקי, עמ' 13.

דרומיות באזור טייבה תכננו לירות לעבר היעד הצפוני. סוללת מ"מ¹⁰¹ מעמדות מזרחיות באזור "עגל" תוכננה לירות לעבר היעד הדרומי. גדוד מרגמות כבדות 160 מ"מ 419, שנפרס באזור מרג' עיון, תוכנן להשתלב בהכנה הארטילרית לעבר מטרת באזור הבופור ולסייע לכוח התוקף ישירות.¹⁰²

במהלך ההתקדמות ובעת ההתקרבות לאזור הכפר ארנון תוכננה הארטילריה לירות פגזי זרחן למיסוך הכוח המתקדם. אש הארטילריה המכינה הייתה צריכה להיפסק עם הגעת הכוח התוקף לאזור בית הקשתות שלפני הבופור. במהלך הלחימה אמורה הייתה האש לפעול כ"מסך אש מתגלגל" לפני הכוחות. לטובת הטיווח והדרישה של האש הוכן, בשיתוף המת"פ (מפקדת התותחנים הפיקודית) והקש"א של הסיירת, עזר שחילק את היעדים למשבצות כלליות (סכמטיות). נוסף על כך תוכננה, כאמור, הפעלת "ארטילריית הכיס" לטובת הכוחות התוקפים באמצעות נמר"ש "לייש" (מרגמה 81 מ"מ) של פלוגת הסיור.

ביום שישי לפני המבצע ערך המ"פ החדש, סרן קפלינסקי, כמה שינויים מזעריים בתוכנית המאושרת. על פי התוכנית, כמה ממשימות "צוות אבו" הועברו ל"צוות יובל", ובכך אפשרו לו להמשיך ברצף לכבוש את התעלות ולהגיע למבצר. לדבריו, השינוי היה אמור לחסוך מעבר של כוח דרך כוח. שינוי נוסף תוכנן בסדר התנועה, ובראש הטור הנייד, בדרכו אל היעד, הוצב הכוח שתוכנן להגיע רחוק יותר, ובסופו הוצב הכוח שהיה אמור להתפצל ראשון. סדר המסע היה אפוא "צוות אבו", אחריו "צוות ארז", ואחריהם הנגמ"שים של פלוגת ההנדסה.¹⁰³

¹⁰¹ הסוללה מגדוד 334 שולבה בהמשך ככוח פיקודי בסיוע כללי לכל המרחב. מה"ד היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, **תחקיר מפקד אגד 282 אוגדה 36**, 11 בנובמבר 1983 (להלן: **תחקיר מפקד אגד 282**), עמ' 2.
¹⁰² הגדוד בן 15 קנים פעל ממרחב אגד 215 באזור מרג' עיון. בשל הטווח הקצר שלו יכול היה לסייע רק במרחב הבופור. שם, עמ' 2; דו"ח בכתב יד בדבר תוכנית האש לבופור ולרמת ארנון.
¹⁰³ **עדות קפלינסקי**, עמ' 15.

ביום שישי, 4 ביוני, השתתפו המ"פ, סרן קפלינסקי, והקמב"ץ, סגן אריה ורדי, בקבוצת פקודות באוגדה 36. כשחזר המ"פ למחנה הסיירת ניתנה לכוחות פקודת התראה שעיקרה לוח זמנים צפוי. בשבת 5 ביוני בבוקר עסקה פלוגת הסיור בהתארגנות, ובעיקר במשיכת הנגמ"שים ובהכנתם. באותה עת היה המ"פ בחטיבה לאישור התוכניות והשינויים. אחר הצהריים נעה שיירת הסיירת, בזחלים ובאוטובוסים, לשטחי הכינוס באזור יפתח. כאן גם התפצל כוח הסיירת ל"כוח הבופור" שפעל במסגרת כוח המשימה של סמח"ט גולני, ולכוח בפיקוד הסמ"פ, סגן איציק נחמיאס, שפעל עצמאית כחלק מהגוף העיקרי של החטיבה.

ביום שישי הייתה פלוגת החה"ן בתעסוקה מבצעית באחזקת הקו בפיק בדרומה של רמת הגולן. לאחר שרוכזו הלוחמים ולאחר שהוחלף הכוח בקו, המתונו כולם למובילים כדי שיעבירו נגמ"שים. בשבת אחר הצהריים, כשהתברר שאלה לא יגיעו, התקבלה הוראה לנוע ליפתח על גבי זחלים. הכוח ירד ב-17:00 לאזור גשר אריק וטיפס לאלמגור, שם נתקע אחד הנגמ"שים שלו. בשעה 22:00–23:00 בערך הגיע הכוח לשטחי הכינוס, וגם הנגמ"ש התקוע חולץ וחבר לכוח. כאן התחילו הלוחמים לארגן שוב את הנגמ"שים. בד בבד חברו לכוח גם שלושה נגמ"שים שהיו בטיפול בסדנה.¹⁰⁴

בשטחי הכינוס התקיימה קבוצת פקודות שנייה, ומשהתברר לוח הזמנים הצפוי, הצביע מ"פ הסיירת על החשש מכניסה לחושך עם ההגעה ליעדים. הנושא נדון עם המח"ט ועם קמ"ן החטיבה, והמסקנה הייתה שאין לשנות את התוכנית. בעקבות החשש ביקש המ"פ שיוקצה לו "מוקד תאורה" ממזרח כדי שהביצוע יהיה תחת הילה של אור, דבר שיאפשר לחימה על פי התוכנית ועל פי התרגול.¹⁰⁵

¹⁰⁴ תחקיר ברקאי, עמ' 6–7.

¹⁰⁵ עדות קפלינסקי, עמ' 15.

בעקבות הפקודות, בבוקר יום ראשון, 6 ביוני בשעה 03:00, ערך מ"פ הסיירת תדריך לקציני היחידה. ב-05:00 הייתה שוב קבוצת פקודות אצל המח"ט, וב-07:00 תדרך מפקד הסיירת את כל חיילי הכוח, בהם חיילי פלוגת החה"ן. בתדריך נכחו גם מפקדי כוח הטנקים, אך מ"מ הטנקים החביר מגדוד 71 נעדר.¹⁰⁶ ב-09:00 נערך הכוח כולו בשדרה על פי סדר המסע. באותו זמן החל המח"ט לשוחח עם כל הלוחמים, ולאחר מכן התכנסו כל אנשי הסיירת והחה"ן לתדריך אחרון לפני תנועה.¹⁰⁷

הכוח חסר אמצעים מעטים, ובעייתו העיקרית הייתה הנגמ"שים. בסיירת היו רק שמונה נגמ"שים אורגניים. כאמור, לכוח האורגני של הסיירת צורף כוח של פלוגת ההנדסה החטיבתית ובו שתי מחלקות על גבי חמישה-שישה נגמ"שים. בכוח השתלב גם נמר"ש אחד. שניים עשר נגמ"שים נוספים נדרשו מימ"ח (יחידת מחסני חירום) החטיבה. עשרה נגמ"שים הגיעו בשבת¹⁰⁸ בבוקר כשהם לא מטופלים, חסרים בדיווד¹⁰⁹ וללא שילוט טקטי. מצבם חייב להשקיע שעות עבודה רבות, והן באו על חשבון ההכנות והמנוחה לפני הקרב.¹¹⁰ החיילים שרובם הוקפצו מבתיהם ביום שישי פעלו מאז ללא הפסקה במסגרת ההכנות וההתארגנות, ולפיכך הגיעו ללחימה עייפים.

¹⁰⁶ שם, עמ' 19. לדברי המ"מ, הוא נכח בקבוצת הפקודות. ראה: מה"ד-היסטוריה, של"ג – גדוד 71, פלס"ר 95, תחקיר מ"מ טנקים בנושא קרב הבופור, ענף סיקור צה"ל, 12 ביוני 1985 (להלן: של"ג – גדוד 71), עמ' 3-4.

¹⁰⁷ תחקיר ברקאי, עמ' 7.

¹⁰⁸ שני נגמ"שים נוספים, שתוכננו להוביל דלק, היו צריכים להגיע מבסיס האימונים החטיבתי (הבא"ח). אלה הגיעו רק לאחר שהיחידה יצאה משטחי הכינוס. את הנגמ"שים הללו ועוד חמישה נגמ"שים עם מכלי סולר אסף סגן פוגל. עם שבעת הנגמ"שים חבר סגן פוגל לכוח הסמ"פ של הסיירת, שפעל עם הגוף העיקרי של החטיבה, בעת הירידה לליטני. ראה עדות סגן נחמיאס, סמ"פ הסיירת בשל"ג – תחקיר פלס"ר גולני, עמ' 58.

¹⁰⁹ בין השאר, חסרו בנגמ"שים קסדות וי-אר-סי, והלוחמים צוידו בחלקם בקסדות רגילות. ראה: יורם שוורץ, מחקר קרב הבופור, פרק תחקיר קרב הבופור, כתב יד, פלס"ר גולני, הה"ן חט' 1, ללא תאריך, עמ' 1.

¹¹⁰ עדות קפלינסקי, עמ' 4.

נושא התספוקת הלוגיסטית לקה בחסר,¹¹¹ ביחידה היו חסרים פק"לים, לא הוכנו דרגים ממוסדים לכוח, ולפיכך היחידה השתלטה על משאיות תחמושת שהגיעו לאזור הכינוס עם ציוד. כיוון שהתחמושת הוכנסה כולה לבטן נגמ"שי הלחימה, לא נותרה "תחמושת דרגים" במשאיות. גם מטעני "גור" ואמצעים מיוחדים שתוכננו למבצע חסרו, וחלקם הגיעו עם כוח ההנדסה שצורף ל"כוח הבופור".¹¹²

רופא הסיירת נכלל בכוח של הסמ"פ שפעל כגוף העיקרי של החטיבה, ולנגמ"ש הפיני צורפו במקומו רופא נלווה, ד"ר נתי לדרמן, וחובש בכיר.¹¹³ גם בפלוגת ההנדסה היה רופא שסיפחה המפקדה לכוח במהלך התעסוקה המבצעית, שקדמה למלחמה, ברמת הגולן.¹¹⁴ כמו כן באיחור הועברה לכוח מחלקה מפח"ח ששימשה תאג"ד על גבי זחל"דים. לרשותה עמד גם רכב טרנזיט לפיניו נפגעים ומשאית "ריאו". בתוך הכוח שולב גם נגמ"ש כתק"ל¹¹⁵ של הסיירת לאחזקה חימושית.

דרגי הכוח, באחריות מ"פ המפקדה, רס"ר חיים אמר, נשארו מאחור, וצורפו עם דרגי כוח הסמח"ט לכוח החסימה שתוכנן להיערך מדרום לנבטייה. לשם היו הכוחות הלוחמים אמורים לחבור לאחר כיבוש הבופור.

¹¹¹ היה ליקוי בכל נושא הארגון התחזוקתי ביחידה לעומת הארגון הממוסד בגדודי החטיבה, והנושא עלה בתרגילים ובסקרים שנערכו כבר לפני המלחמה. ראה עדותו של סגן נחמיאס, סמ"פ גולני, מתוך: מה"ד – היסטוריה, של"ג – תחקיר גולני, עמ' 7.

¹¹² את הסיבה למחסור בפריטי תחמושת ובאמצעים מיוחדים תלה המ"פ בשרפה שהייתה שנה וחצי לפני המלחמה במחסן התחמושת החטיבתי במחנה "אדמירליטי" באזור חיפה, שבו עלו באש תחמושות שונות (עדות קפלינסקי, עמ' 6).

¹¹³ על פי תחקיר ליברמן, התברר לו רק במהלך פינוי הפצועים, לאחר ההתקפה, כי גם לכוח החה"ן צורף רופא, וצייודו היה תרמיל רופא, שהוכן במיוחד לרופאי חי"ר ובו ציוד המאפשר טיפול בכשני פצועים קשים. תרמיל נוסף הגיע לכוח בשטחי הכינוס ביפתח (תחקיר ליברמן, עמ' 50–51).

¹¹⁴ על פי עדותו של אל"ם צביקה ברקאי מתוך: הררי, תיכנון מול ביצוע, עמ' 12.

¹¹⁵ כיתת תיקונים קלים או חט"פ – חוליה טכנית פלוגתית.

היערכות אוגדה 36 ללחימה

ביום שישי, 4 ביוני, עם העלאת הכוננות ועם החזרת כמה מחיילי האוגדה שיצאו לחופשת השבת, נערכה קבוצת פקודות למפקדים ולקציני המטה של הכוחות השונים באוגדה.

בשבת לפני הצהריים השתתפה האוגדה בקבוצת הפקודות האוגדתית. עוד באותו היום הגיעו מפקד הפיקוד ומטהו למפקדת האוגדה במחנה נפח שברמת הגולן כדי לאשר את התוכניות. במהלך אישורן עלתה התוכנית לחצות את הליטני בגשר עקיייה, תוכנית שאושרה כבר ביום שישי.¹¹⁹ בד בבד וכדי לשחרר את האוגדה מאחריותה לרמת הגולן קיבל גיס 479, בפיקודו של אלוף משה בר-כוכבא (בריל), את האחריות למרחב. תחת פיקודו הועמדו אוגדות המילואים המשוריינות של פיקוד הצפון, אוגדה 49 ואוגדה 131.

גדודי הארטילריה של האוגדה השתתפו בהכנה הארטילרית הפיקודית כבר מיום שישי. גדוד הרומח 334 בהרכב של מפקדת הגדוד ושל שתי סוללות נע כדי להיפרס בעמדות במרגליות ובכפר גלעדי, שם כבר נפרסה הסוללה השלישית שלו. גדוד הרכב 405 נפרס באזור כפר גלעדי, וגדוד 411, עם שתי סוללות, חבר לסוללה השלישית שלו באזור שומרה.¹²⁰

בשעות אחר הצהריים של יום שבת, 5 ביוני, אישרו לגייס את השלמות המילואים של האוגדה, בין השאר את יחידות האגד הארטילרי. כוחות אלה התגייסו במחנה "ירדן" ובמחנה האגד הארטילרי "יפתח". מהימ"חים חברו הכוחות ליחידותיהם, וגדודי המילואים של האגד הארטילרי יצאו בבוקר יום ראשון לעמדותיהם.¹²¹

¹¹⁹ הערות דרורי.

¹²⁰ תחקור מפקד האגד, עמ' 1.

¹²¹ שם, עמ' 2.

פרק ג' - התנועה אל היעד

התקדמות אוגדה 36 משטחי הכינוס למרחב נבטייה

כבר במוצאי שבת ב-22:00 נעה המפקדה הקדמית של אוגדה 36 לאתר הפריסה המתוכנן בנ"ג 822 שליד משגב עם.¹²² בבוקר יום ראשון, 6 ביוני בשעה 04:00, החלו כוחות האוגדה לרדת מרמת הגולן לכיוון אצבע הגליל כדי לחצות את הגבול באזור יפתח-משגב עם. חפ"ק האוגדה הצטרף למפקדה הקדמית ב-06:00, משהוחלפה האוגדה על ידי מפקדת מילואים שקיבלה את האחריות לרמת הגולן. בשעה 05:30 התייצבו כל המאו"גים לתדרוך אחרון בחמ"ל פיקוד הצפון. זו הייתה מעין קבוצת פקודות אחרונה לפני היציאה למלחמה. מלבדם נכחו במקום גם שר הביטחון אריק שרון; הרמטכ"ל, רא"ל רפאל איתן; מפקד פיקוד הצפון, אלוף אמיר דרורי; קציני מטה בפיקוד; יועצים וקצינים נוספים מאגפי המטכ"ל ומיחידות שונות. מאו"ג 36 הציג את תוכניתו שעסקה בכיבוש רמת נבטייה, ומשם בירידה אל ציר החוף נפרסו הכוחות לחבור לכוחות אוגדה 96 כדי להשתתף בלחימה לכיבוש ביירות.¹²³ באותה עת המליץ המאו"ג גם על אפשרות נוספת של תנועה בגב ההר בעקבות כוחות אוגדה 162 וחבירה אליהם באזור דהר אל-ביידר. בסיכום המפגש, בהמלצת שר הביטחון ולאחר אישורו של ראש הממשלה מנחם בגין, הוקדמה שעת השין לחציית הגבול משעה 12:00 לשעה 11:00.¹²⁴ כוחות האוגדה, ובהם גם כוח המשימה בפיקודו של סמח"ט גולני, התכנסו באזורי כפר גלעדי ויפתח כדי להשלים את ההכנות. באותן שעות הספיק מח"ט

¹²² מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, מלחמת "שלום הגליל" - תחקיר ק. קשר אוג' 36 - סא"ל אילן חורש, 23 בנובמבר 1982, עמ' 3.

¹²³ במפגש זה אישר שר הביטחון להקדים את שעת השין לשעה 11:00 (הערת דרורי).

¹²⁴ קהלני, דרך לוחם, עמ' 196-197.

גולני, ולפניו מפקד הסיירת, לתדרך את לוחמיו. עיקר התדרוך עסק בחשיבות המהלך של כיבוש מבצר הבופור, מבצע שהיה אמור להיות סמל לנחישות החטיבה. גדודי הארטילריה נפרסו בעמדותיהם על פי תכנון מוקדם. גדוד 9294 נפרס מדרום לחרב א-תלתין,¹²⁵ גדוד 9260 נפרס ליד אל-מרי כדי לסייע לאוגדה 252, גדוד המכמ"ת 126419 הצטרף למרחב אגד 215 של אוגדה 162, ושם כבר נפרס הגדוד הסדיר 403 של אגד 215. מעמדותיהם פעלו שלושת גדודי הרכב וגדוד המרגמות על פי תכנון מוקדם של ההכנה הארטילרית.¹²⁷ לצד הארטילריה המשיך גם חיל האוויר במבצע תקיפה של סוללות ארטילריה, של בונקרים ושל מפקדות, ונערכו מבצעי אמנעה על הצירים. חמישים גיחות נערכו בגזרה מרכזית באזור נבטייה בשעות 06:00–11:00, חלקן לעבר מטרות בבופור.¹²⁸ בשעה 06:00 נפגע מטוס "סקיייהוק", ככל הנראה, מטילי כתף, וטייסו, סרן אהרן אחיעז, נשבה בידי המחבלים.¹²⁹

את הפעילות ואת ההתרחשות בשטחי הכינוס היטיב לתאר הסופר רוביק רוזנטל:

כבישי הגולן כבר היו הומים בערפל הבוקר, וכשחלף עליהם השמש נצנצו אבני החצץ. אחר כך ירד השמש בהרי הבשן אל עמק החולה, שרחש אי מנוחה ודרכיו היו מלאות אדם ומכונה, ושב וטיפס בהרי נפתלי ושם נחו קרניו בדרכי הרכס, שגם הן היו עמוסות תכונה רבה, פטפוט המון אדם

¹²⁵ על פי טיוטה בכתב יד – **סיוע האש לכוחות היבשה**, כנראה של מפקד א"א 282, היו לגדוד תשעה קנים.

¹²⁶ לגדוד היו 15 קנים (שם).

¹²⁷ **תחקיר מפקד אגד 282**, עמ' 2–3.

¹²⁸ על פי הסורים, המבצר והיעדים שבקרבתו הופצצו בפצצות במשקל 250–1,000 ק"ג נוסף על ההפגזה הארטילרית ועל ירי המרגמות שעל המבצר, שנמשכו יומם ולילה (טלאס, **הפלישה הישראלית ללבנון**, 138–141).

¹²⁹ **פעילות חיל האוויר בשל"ג**, עמ' 77.

ונהימת כלי רכב מאובקים, ממערב לרכס השתרעה ארץ הלבנון, מיעוטה גלוי, ירוק זעוף פנים, ורובה נסתר בין חמוקי ההרים, בנחלים המפותלים העטורים שיחים עבותים, בכפרים המפוזרים בצידי הדרכים, ובערי הים הרחוקות, ההרוסות המדיפות שנאה.

מפעם לפעם הגיעו מצפון קולות שריקה וזעם מטוסים והדי נפץ עמומים, ומיד הייתה עולה פטריית אבק... האוויר הלך וחם וגם צינת ההר הקלה שעברה בהרי נפתלי התפוגגה. ברחבת ההתכנסות הגדולה התרוצצו חיילים בבגדי מלחמה ירקרקים, נשענו על הנגמ"שים ומכוניות המשא, או ישבו בחבורות ודיברו משפטים קצרים, מבזדחים. חבורת המפקדים התקבצה בצד הרחבה ואנשיה רכנו, דבוקים כאשכול, על מפות גדולות והחליפו מילים בלחש. מדי פעם היה אחד הנגמ"שים מגביר את נהמתו ומסתער אל הדרך ונע בכביש הצפון, ומדפנותיו בצבצו ראשים עטורי קסדות. אחר כך עברה תכונה בין אנשי הסיירת, שישבו בחבורות קטנות, או השתרעו על הקרקע הלבנה, והם אצו אל הנגמ"שים והתייצבו בהם, ורחבת ההתכנסות הלכה והתרחקה מעיניהם ונמוגה באבק.¹³⁰

כוחות האוגדה חצו את גדר הגבול ונעו ממערב לשטח לבנון בשעה 11:00 בשני ראשים.¹³¹ ראש אחד של חטיבה 188 יצא מאזור כפר גלעדי, והאחר של חטיבה 1 יצא משטחי הכינס באזור יפתח והר שנאן. את התנועה בציר טייבה-דיר סיריאן-גשר עקייה הובילו גדודיה של חטיבה 188 – גדוד 53 ואחריו גדודים 71 ו-12.

¹³⁰ רוביק רוזנטל, **משפחת הבורפור**, תל אביב: ספריית פועלים, 1989, עמ' 9.
¹³¹ חציית הגבול ותנועת הכוחות מערבה לעבר גשר עקייה, זוהתה ודווחה מתצפית המחבלים בבורפור. ראו: טלאס, **הפלישה הישראלית ללבנון**, עמ' 138–141.

בחטיבה 1 הוביל גדוד 74 ואחריו גדוד 13 וכוח סמח"ט גולני עם גדוד 51 וכוח הסיירת והחה"ן לכיבוש הבופור.

את חציית הגבול של כוח הסיירת ואת המשך התנועה מערבה תיאר בספרו

רוזנטל:

הנגמ"ש היטלטל בכביש הצפון עד שהגיע לשער ושם עמד. סביב השער הייתה המולה רבה, דמויות מיוזעות במדים התרוצצו והתוכחו ביניהן. לצד הגדר התרכזו כמה ג'יפים ומכוניות משא ומצידה השני התרחק טור קצר של טנקים. הנגמ"שים התנהמו שוב ופרצו בשער הגדר והחלו להתנהל מערבה בכביש המשובש, רצוף המכתשים ורכוס בסימני השרשראות שנחרצו בו כל הבוקר... הנגמ"ש עמד ואחריו השתרך טור ארוך של כלי רכב. השמש החל כבר לנדוד מערבה... הטור שב לנוע במישור, באופק הקרוב עמדו רכסי הרים וערוצי גיאיות השתפלו מהם. מצפון מזרח הופיע על הרכס צללית הבופור, גמל אבן קורס, נינוח וצופן סוד. הבופור נעלם ושב והופיע, וכל פעם הייתה מתגלה דבשת אחרת מדבשותיו. בעיקר משכה את עינו של גיל הדבשת השנייה, הפצועה שנשחקה לאבק והייתה לאצבע מזדקרת כלפי מעלה. שוב ושוב פרצה שריקת מטוס מדרום ולאחריה עלתה מן הבופור פטריית אבק גדולה.¹³²

על פי התוכנית, באותה עת בחסות הארטילריה נועדו הטורים לחצות את נהר הליטני בשתי מעבורות שונות. טור של חטיבה 188 צלח ראשון, ורק אחריו באיחור

¹³² רוזנטל, משפחת הבופור, עמ' 9–10.

מה צלח הטור של חטיבה 1.¹³³ החצייה במים הרדודים במעבורת שבצד הגשר נעשתה ללא סיוע של טרקטורים שיועדו למשימה זו. גשר עקיייה נותר שלם, וכוחות האו"ם ששמרו עליו, פינו את צירי התנועה ואפשרו להמשיך להתקדם ללא התנגדות.¹³⁴

הנגמ"ש חזר ונע ויצא מן הכפר, ועכשיו ירד בכביש המתפתל אל נהר הליטני. על הגשר הצר עברו בזה אחר זה, לאיטם, כמה טנקים נושנים ואחריהם ג'יפים שגררו עגלות-משא קטנות... גוונם של מי הליטני היה עכשיו אפל וכמעט ואפשר היה לשמוע את שכשוך המים. הטור שב וטיפס מעלה וחלף על פני כמה ביתנים קטנים, שלידם ניצבו מכוניות משא לבנות. חיילים כחולי מדים בשפמים דקים עמדו בביתנים והביטו בטור העובר ופטפטו בצרפתית.

המאו"ג, שעד אותו רגע פעל מהמפקדה העיקרית שנפרסה באזור משגב עם, נע עתה עם החפ"ק שלו¹³⁵ אל נקודת החצייה ולאחר מכן נע בעקבות הכוחות צפונה. בד בבד עם הטורים שנעו מדרום לליטני הופעלה חטיבה 769 להעסיק את הגזרות של גשר ח'רדלה ושל רמת ארנון, בהן מצודת הבופור שבתחומה. מעל רכס מרג' עיון ירו הטנקים והארטילריה לעבר הבופור וסביבתו בפעולת הטעיה שנועדה לרתק כוחות מחבלים לרמת ארנון ולרמת נבטייה כדי שלא ינועו לעבר גשר עקיייה וכדי שלא יפריעו שם לכוחות החוצים בדרכם צפונה.

¹³³ כוח חטיבה 1 תוכנן לחצות את הליטני במעבורת 725. ראה: **טבלת מהלכי הקרב במבצע "שלג"**. את הטבלה העתיקה שוש לויוס בלשכת מח"ט 1 בכפר סיל ב-27 באוגוסט 1982.
¹³⁴ קהלני, **דרך לוחם**, עמ' 280.
¹³⁵ החפ"ק כלל חמישה נגמ"שים: מפקד, מודיעין, קצין תיאום אווירי, קצין תיאום ארטילרי ונגמ"ש קש(ראה: שם).

איור 20: "כוח הבופור" בתנועה לקראת חציית "גדר המערכת", 6 ביוני 1982

עיכובים במהלך החצייה הביאו לניסיונות לשנות את סדר התנועה ולהכניס את כוח המשימה של סמח"ט 1 בִּינֹת הטור של חטיבת השריון 188. הניסיון שיצר אי-סדרים הופסק, וטורי הכוחות חצו בתורם על פי התכנון. בהמלצת מפקד הפיקוד והרמטכ"ל שנחתו בקרבת מעברי הליטני באזור עקיה, הוקדמה חדירתם של כוחות חטיבה 769 ממורדות מרג' עיון צפונה. אלה חצו את הליטני על גשר ח'רדלה, שנותר שלם, אף שתכננו לחצות במעבורות שמצפון לו.¹³⁶

תנועתם של כוחות האוגדה נערכה כעת בארבעה ראשים. חטיבה 1 נעה לכיוון צפון-מערב, לכיוון א-דוויר. בה בעת נעה חטיבה 188 צפונה כדי לעקוף את מרחב נבטייה וכדי להשתלט על המעברים שעל נהר הזהראני. כוח המשימה של סמח"ט

¹³⁶ חטיבה 769 הופעלה ככוח פיקודי בהמלצת מפקד הפיקוד (הערות דרורי).

גולני התעכב בחצייה, אך המשיך לפי התוכנית לכיוון רמת ארנון והבופור. חטיבה 769 המשיכה בפעילות לחציית הליטני באזור ח'רדלה, לעבר רמת ארנון.¹³⁷ פגיעות אר-פי-ג'י באחד הטנקים של חטיבה 188 הביאו לפציעתם של שלושה אנשי צוות. מסוק פיניו טס בשעה 16:30 בערך לנקודה אחרת בשטח, שסומנה בקוד זהה. צוות המסוק והצוות הרפואי, חמישה במספר, נהרגו בהתרסקותו.¹³⁸ ב-17:00 פנה כוח המשימה של סמח"ט גולני מזרחה למשימתו ברמת ארנון.

¹³⁷ קהלני, **דרך לוחם**, עמ' 283. אף שגשר ח'רדלה נשאר שלם, צירי העלייה ממנו מוכשלו היטב וחייבו זמן רב להכשרתם. בפעילות ההנדסית שכללה הכשרת מעברים וצירים, פתיחת מקבצים וסילוקם, סתימת בורות יקוץ והכשרת איגופים, חילוך טנקים ונגמ"שים פגועים (חמישה טנקים ושני נגמ"שים) פעל בעיקר כוח סמג"ד 605. במהלך הפעילות ההנדסית נפגעו שני מ"מים של הכוח (לקחי **חה"נ במבצע של"ג**, עמ' 55-61).

¹³⁸ **פעילות חיל האוויר בשל"ג**, עמ' 93; קהלני, **דרך לוחם**, עמ' 283.

המשך תנועתם של עיקר כוחות האוגדה צפונה התקיים בתפר שבין גדודי "הגזרה התיכונה", "בית אל-מקדס" במערב וגדוד "ג'רמק" במזרח, ובכך ביתקו את המערך של חטיבת "קסטל" במרכז.

עם תחילת החצייה החלו גדודי הארטילריה לסייע לחטיבות המתקדמות. גדוד רוכב 139405 נע בעקבות חטיבה 1 ונפרס באזור עדשית, וגדוד הרכב 9294 קודם בעקבותיו ונפרס עם חשכה באזור זה. מכאן פעלו שני הגדודים לסייע לטורים של חטיבה 1 ושל חטיבה 188. ממרחב אגד 215 באזור מרג' עיון הוקצו גדוד הרכב 403 וגדוד המרגמות הכבדות המתנייעות 419 לסייע לכוח סמח"ט 1 שלחם בבופור וברמת ארנון.¹⁴⁰

בשעה 13:00 בערך¹⁴¹ חצה כוח של חטיבה 769 את הליטני במעבורת 737 באזור ח'רדלה. הכוח ספג אש ארטילרית ונתקל במוקשים ובבורות יקוש שחסמו את דרכו צפונה עד השעה 19:00. הציר שדרכו תוכננה להיכנס גם אוגדה 162 טרם נפתח. דיווח לפיקוד הביא את האוגדה לחצות את הליטני דרך גשר עקיייה, בעקבות אוגדה 142.36 הכשרת ציר הנפט בגזרת חטיבה 769 ופינויו ממוקשים נמשכו גם במהלך הלילה ולא אפשרו לכוחות החטיבה להתקדם מערבה.

בתנועה לילית המשיכו שתי החטיבות של האוגדה לנוע צפונה וצפון-מערבה. חטיבה 1 המשיכה לעבר א-דוויר ומכאן מערבה מתוך כוונה להגיע בהקדם לאזור החוף שבקרבת שפך הזהראני. חפ"ק המאו"ג שהצטרף לתנועת גדוד 74, מצא עצמו מותקף באש מחבלים בחזית הכוח. עם הגעה לציר היורד לשפך הזהראני,

¹³⁹ לגדוד היו 18 קנים (סיוע האש לכוחות היבשה).

¹⁴⁰ תחקיר מפקד אגד 282, עמ' 3.

¹⁴¹ מתוך לוח זמנים בכתב יד של חטיבה 769.

¹⁴² על פי המאו"ג שהציע להעתיק את ציר התנועה של אוגדה 162, לא דווח לו, ואף לא לקצין האג"ם שלו, שכל אוגדה 162 אכן הופנתה לחצות את הליטני בגשר עקיייה (קהלני, דרך לוחם, עמ' 284–285).

נפגע מאש ארטילרית נגמ"שו של מפקד הסיוע הארטילרי שהיה בחפ"ק.¹⁴³ תנועת החטיבה מערבה הופסקה לאחר שחצתה את אזור א-דוויר ולאחר שהגיעה לצירי הירידה "בתנונית" ו"צלבן". גדודיה התארגנו בחניוני לילה ותדלקו בעיקר מתוך הדלקנים (ג'ריקנים) שנשאו עימם.¹⁴⁴

חטיבה 188 המשיכה צפונה לעבר הכפר חבוש מצפון לנבטייה ומדרום לנהר הזהראני, והוטל עליה לתפוס מעברים שיאפשרו המשך התנועה צפונה בגב ההר או מערבה לעבר גזרת החוף. הניסיונות לאגף את מרחב נבטייה ולהכשיר צירים עוקפים עיכבו את התקדמות הכוח.

במהלך הלילה הגיעה החטיבה ליעדה ואבטחה את המעברים צפונה.¹⁴⁵ התנועה צפונה, איגוף נבטייה ממערב והשתלטות על גשר חבוש בידדו את רמת נבטייה לחלוטין, כיוון שיצרו נתק בין גדוד "ג'רמק" ובין גדוד "ג'וואד אבו א-שער". מפקד גדוד "ג'רמק" בנבטייה, מייג'ור מועין, נמלט ממפקדתו עוד קודם, כאשר שמע שכוח החילוץ של צה"ל התקרב לעיר.¹⁴⁶ התנועה האוגפת הביאה לכיתורה של העיירה נבטייה, והוא הושלם עם כיבוש הבופור.

במהלך הלילה הכניסה מפקדת האוגדה את שיירות הדרגים בעקבות הכוחות, אולם אלה לא הגיעו ליעדם עד הבוקר, ולא חברו לכוחות.¹⁴⁷ גם פינוי הפצועים,

¹⁴³ שם, עמ' 295.

¹⁴⁴ האוגדה לא אישרה להכניס דרגים צמוד לכוחות בשל הבעיות הצפויות בשטח ההררי. הפתרון לצריכת הדלק היה בהנחיה שבכל נגמ"ש יש להכניס ארבעה דלקונים, האמורים לאפשר ארבע שעות מנוע נוספות. מה"ד-היסטוריה, **תחקיר קצין תחזוקה 36**, סא"ל יששכר טל (ג'ייקסון), 20 באוקטובר 1982, עמ' 2-3.

¹⁴⁵ כבר בשעה 17:00 בערך הורה הרמטכ"ל שלא לחצות את קו הזהראני צפונה בלילה – לבל יסתבכו הכוחות בצירים. שמעון גולן, **מלחמת "שלום הגליל" – ניהול המלחמה בדרג האסטרטגי, 6-8 ביוני 1982**, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1995, על פי הקלטות בחמ"ל פצ"ן (להלן: **מלחמת "שלום הגליל" – ניהול המלחמה**). עמ' 8.

¹⁴⁶ זאב שיף ואהוד יערי, **מלחמת שולל**, ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, עמ' 167.

¹⁴⁷ קהלני, **דרך לוחם**, עמ' 296.

שתוכנן בעיקרו להיערך בהיטס, נתקל בקשיים בשל איחור הגעתם של מסוקי הפינוי.¹⁴⁸

בחפ"ק יצר המאו"ג קשר עם פיקוד הצפון וביקש הבהרות באשר למשימה העתידית. בעקבות זאת מפקד הפיקוד ציין כי על האוגדה "לנוע לכיוון צידון לכתרה מדרום וממזרח ולהמתין לחבירת חטיבה 211 מאוגדה 91", שהתקדמה בציר החוף וחצתה את הליטני בדרכה צפונה.

תנועת כוח המשימה של סמח"ט גולני ליעד – מחציית הליטני עד לרמת ארנון

בשל חציית הגבול המאוחרת ובשל מיקומו העורפי בסדר המסע האוגדתי נע כוח המשימה של סמח"ט גולני מגשר עקייה לעבר רמת ארנון והבופור רק בשעה 17:00 ביום ראשון, 6 ביוני. העיתוי היה מאוחר מהתוכנית הבסיסית, שלפיה התכוונו הגורמים השונים לצלוח את הליטני, לנוע ממנו אל היעדים ולנהל את הקרב על הבופור במהלך היום.

הכוח המנוגמ"ש של גדוד 51, בפיקודו של רס"ן יעקב עמר, הוביל את הטור דרך ואדי שוח. המג"ד התקדם בחוד עם הפלוגה הראשונה. מפקד כוח המשימה – סמח"ט גולני, נע מייד אחריו.¹⁴⁹ בדרכו נתקל כוח החוד, ובו כמה טנקים, בג'יפ תול"ר של מחבלים והשמידו. כוח החסימה המתוכנן של מ"פ המסייעת של גדוד 51 המשיך צפונה דרך שוכין והספיק לתפוס את עמדותיו שבנבטייה עוד באור אחרון. תפיסת העמדות נתקלה בהתנגדות קלה. שני טנקי טי-34 של המחבלים, שזוהו בחצר בית הספר המקצועי בכניסה לשוכין, הושמדו.

¹⁴⁸ שם, עמ' 296–297.

¹⁴⁹ מבצע של"ג – תחקיר, עמ' 8.

במהלך התנועה האיטית בציר ואדי סייח היו עוד שני עיכובים. באחד הוואדיות התגלו מוקשים, ובהמשך הדרך נפצע מפקד נגמ"ש הכתק"ל של הסיירת מכדור בידו.¹⁵⁰ כוח הפינוי הרפואי, שהתבסס על מחלקות מתוך פח"ח, נע על זחל"דים בסוף השדרה, אולם עקב טיפולו בפצועים הראשונים חל עיכוב בהתקדמותו.¹⁵¹ אש לא מדויקת נורתה מטווחים ארוכים מאזור ג'בל קרקש וממזרעת א-שרקיייה. הכוח הפעיל לעבר מקורות אש ארטילרית ואף ירה לעברה אש מנשק קל ומתותחי הטנקים.¹⁵²

ב-17:40 דיווח הסמח"ט כי התקרב לרמת ארנון וכי יהיה בבופור תוך כרבע שעה. כל אותה עת הומטרה ארטילריה כבדה, בעיקר של פצצות מרגמה 160 מ"מ, על המוצבים שברכס עלי טאהר ועל תעלות המבצר. גם מטוסים הופנו לעבר המטרה וריכבו את היעד. בדיעבד התברר כי מלאכת "הריכוך" לא החלישה את יכולת העמידה של המחבלים.¹⁵³

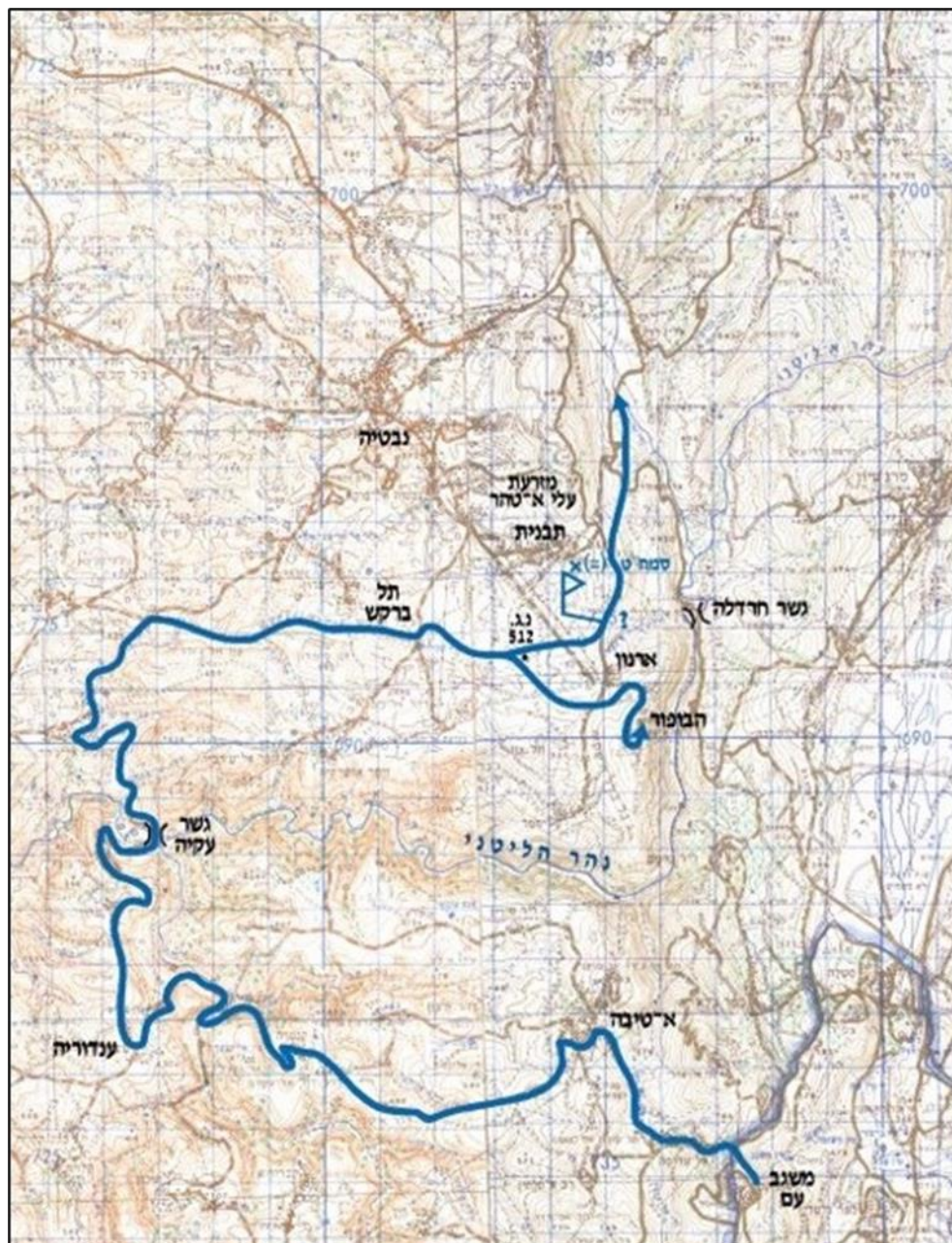
¹⁵⁰ זה היה רמי גינתי, מפקד הכתק"ל (כיתת התיקונים הקלים – כוח האחזקה החימושי העיקרי של הסיירת) שנפגע משלושה רסיסים בזרוע (**עדות ברנע**, עמ' 25).

¹⁵¹ **עדות קפלינסקי**, עמ' 25. הכוח הרפואי שהתבסס על מחלקה מהפח"ח הגיע עם זחל"ד ונתקע ליד נגמ"ש הכתק"ל על אבן גדולה. בעוד הרופא טיפל במפקד הנגמ"ש, טיפלו חיילי הכתק"ל בזחל"ד הפח"ח (**תחקיר ליברמן**, עמ' 51).

¹⁵² **מבצע של"ג – תחקיר**, עמ' 10.

¹⁵³ משהגיעו הכוחות ליעדים, ובפעולת הטיהור למחרת, הם גילו רשתות הסוואה שלמות בצד הבונקרים ותעלות הלחימה שלא נפגעו מההרעשה הארטילרית ומהפצצה מהאוויר (רס"ן שאול קמיסה – קמ"ן חטיבת גולני, **קלטת הבופור – תאור וניתוח השטח**, 1982).

איור: 22 מסע כוח סמח"ט גולני לכיבוש רמת ארנון והבופור, 6 ביוני 1982

איור 23: כוח סמח"ט גולני בדרך ליעדיו

ליד גדר המערכת

בדרכם צמונה

לאחר שעברו את גשר עקיה

הבופור שב והופיע. הפעם ממזרח, צלליתו נדדה עם תנועת טור הנגמ"שים, שהתנהל עתה במישור ירוק, משובץ בפרדסים, וכאשר בא בשערי קעקייית א-זרקא היה הבופור קרוב מתמיד. בתי הכפר הטילו צללים ארוכים על הכביש. מן הפרדס הגיחו קולות ירי, בשרשראות דקות וארוכות, ואחריהן בקע נפץ מרגמה עז.

נשמעו גם קריאות צעקה. כמה דמויות שרועות על הקרקע ומכלי הרכב סביב קפצו חיילים ורצו אנה ואנה בבהלה. מדרום התגלגלו ובאו הדי קולות נפץ עמומים וצללית הבופור הלכה והתמוגגה באפלת הלילה.¹⁵⁴

בשעה 18:22 דיווח סמח"ט גולני לאוגדה 36 שעוד מעט יתחיל לעבוד על הבופור ועל האנטנה שמדרום לו.¹⁵⁵ מייד אחר כך התפצל כוח הסמח"ט לשני ראשים.¹⁵⁶ הכוח של גדוד 51 שנע צפונה ליעדיו ברכס עלי טאהר וכוח הסיירת ופלוגת ההנדסה שיועד לתקוף את הבופור נעו דרומה. מפקד הכוח, סמח"ט גולני, התמקם בין שני הכוחות.¹⁵⁷

משירד הערב הגיעו כוחות הבופור אל הכפר ארנון, שהיה המכשול העיקרי בדרך לבופור המתנשא מעליו. לאחר תצפית מפקדים בדמדומים בנ"ג 512 לעבר היעד התקבלה הוראה סופית מהסמח"ט שיש להמשיך במשימה ולתקוף את הבופור בלילה. הנמר"ש שתוכנן למיסוך ולסיוע קרוב באזור נ"ג 512 מוקם בניסיון

¹⁵⁴ רזונטל, **משפחת הבופור**, עמ' 10.

¹⁵⁵ מחלקת הטנקים הייתה של טנקי צמ"פ שחוקים. אחת הבעיות הייתה השתחררות הפינים בזחלים. המט"ק ביקש לעצור ו"להכניסם". בשל המחסור בזמן המשיכו הכוחות, והטנק חבר לטנקים שפעלו עם גדוד 51 ולא הגיע כלל לבופור. **של"ג – גדוד 71**, עמ' 7.

¹⁵⁶ דברי סא"ל גבי אשכנזי בכנס ספ"כ **בנושא קרב הבופור**, 25 בנובמבר 1982 (להלן: **דברי אשכנזי**), עמ' 75.

¹⁵⁷ **מבצע של"ג – תחקיר**, עמ' 11.

לקצר את לוחות הזמנים, כ-200 מ' מעמדתו המתוכננת.¹⁵⁸ בהיות הקש"א, סגן אריה ורדי, בנגמ"ש המ"פ ניסה, ללא הצלחה, לקבל ארטילריה למיסוך היעד ולריכוכו, אולם "ארטילריית הכיס", המרגמה היחידה של הכוח, הופנתה כתחליף לעבר היעדים הדרומיים של הבופור.¹⁵⁹ לפיכך מפקדי הכוחות ערכו תצפית חפזיה לעבר היעד.¹⁶⁰

הכוח המשיך להתקדם כששני טנקים הובילו. הטנק השלישי פרס זחל כבר לפני ההגעה לנ"ג 512 וירד מסדר הכוחות. המ"פ נע אחרי הטנקים, ואחריו נע "צוות יובל". הכוח בתנועה ניסה ליישר קו. בטווח של כ-1,500 מ' לפני היעד הורה המ"פ להסתער לעבר הבופור.¹⁶¹ באש מקלעים החל הכוח להעסיק את הבופור בטווחים רחוקים. בהמשך התנועה, ותוך כדי ההסתערות בשטח הקשה, סטה הכוח מהנתיב המתוכנן צפונה, לתוך אזור הכפר ארנון,¹⁶² ונע ליד בתיו הקיצוניים. אש נורתה מחורשת הזיתים, ובעקבות זאת הכוחות השונים השיבו אש לעבר בתי הכפר.¹⁶³

¹⁵⁸ תחקיר סורוקה, עמ' 8. המיקום החדש חייב הוצאת נתונים חדשים לטובת הירי על המטרות המתוכננות.

¹⁵⁹ עדות קפלינסקי, עמ' 21.

¹⁶⁰ תחקיר צפיר, עמ' 3-4.

¹⁶¹ תחקיר סורוקה, עמ' 9.

¹⁶² תחקיר ברקאי, עמ' 11.

¹⁶³ שם, עמ' 4.

איור 24: דרכי הגישה לבופור מצפון-מערב

דרכי הגישה לבופור מצפון-מערב

מבט לעבר נקודת הפיצול של הסיירת מכוח סמח"ט גולני ותנועת הסיירת לעבר בית הקשתות

צולם מדרום לבית הקשתות

איור 25: המבצר והמצוק

צולם מדרום-מערב

איור 26: המגדל הדרום-מערבי והכניסה למחילה מכיוון דרום

צולם מהפיר הדרומי

איור 27: המצוק

צולם מהסוללה לכיוון דרום-מזרח

השמים נפלו על רכס הבופור והמבצר נבלע בהם וגם השדה המשתרע בין בתי הכפר ארנון האפיל, אבל עכשיו באו קולות הירי מכל העברים ושיבשו את החשיכה ברשפי אש והבהקי כדורים נותבים. שיירת הנגמ"שים שהתייגעה באבק דר ארוכה פרצה בחדווה אל קו הגבעות שמעל הכפר כשהיא עוקבת אחרי שלושה טנקים זקנים שגם בהם הופחה פתאום רוח חיים. בבתים הבליחו אורות דקים ומדי פעם זרמה מאחד החלונות שרשרת נפץ דקה של תת-מקלע. אי שם במעלה ההר, מקום שעוד נרשמה בו בקווי דמדומים אחרונים צללית הבופור, נשמעו מקישות ירי קצובות שנמוגו... קפלינסקי ישב ועיניו התרוצצו וחיפשו בחשיכה הגוברת והוא ... אמר, כאן קודקוד כל הנגמ"שים בקו אחד עבור.¹⁶⁴

הכוח המשיך להתקדם לעבר המבצר כשמטווח קצר הוא ניהל קרבות אש עם מחבלים שהתבצרו בין בתי הכפר וניסו למנוע מהלוחמים לעבור. שני הטנקים שנותרו המשיכו לנוע מהר כדי לנצל את האור המועט שנותר לפגיעה במטרות. רק נגמ"ש המ"פ הצליח לשמור על הקצב ולנוע בעקבותיהם.

במהלך התנועה למרגלות הבופור ירו הטנקים עשרות פגזי זרחן לעבר המבצר והביצורים שמתחתיו. משאזלו הפגזים הללו, ירו הטנקים פגזים חודרי שריון.¹⁶⁵ גם חלק מהכוחות האחרים, בהם נגמ"שי החה"ן, פתחו באש מקלעים לעבר מקורות אש ביעדים, אולם היא פסקה עם רדת החשכה.¹⁶⁶ טנק המ"מ המשיך בתנועה, ונוצר פער גדול בינו ובין הטנק האחר. גם הקשר בין הטנקים לכוח שמאחריהם,

¹⁶⁴ רוזנטל, **משפחת הבופור**, עמ' 24. הרשת בה נוהלה תנועת הכוח הייתה רשת "פורן", ולה האזין גם מ"פ החה"ן, שלו הייתה רשת פיקוד נפרדת (**תחקיר ברקאי**, עמ' 10).

¹⁶⁵ **של"ג – גדוד 71**, עמ' 7.

¹⁶⁶ **תחקיר ברקאי**, עמ' 14.

שובש.¹⁶⁷ המ"פ, סרן קפלינסקי, שהוביל את הטור שהתקדם מימין ולפני הטנק, הסתבך בשטח סלעי, והדבר הקשה על התנועה.¹⁶⁸

התנועה בשטח זה יצרה נתק בין נגמ"ש המפל"ג, סגן מוטי גולדמן, ובין הנגמ"ש של סרן קפלינסקי, המפקד. בנגמ"שו של סגן גולדמן חל קצר ופרצה שרפה קטנה. בכל זאת הוא הצליח להשיג את סרן קפלינסקי בקשר וביקש ממנו לזהות את עצמו בשטח. הלילה כבר ירד, והכוח היה מפוזר בשטח. אש נורתה לעברו הן מהמבצר שמעליו והן מבתי הכפר.¹⁶⁹

בשעה 19:15 בערך,¹⁷⁰ שניות אחדות לאחר שסרן קפלינסקי סיכם עם סגן גולדמן על סימן זיהוי מסוים, נפגע המ"פ בגבו, בבטנו ובחזהו מכדור שחדר מאחור.¹⁷¹ חובש¹⁷² שהגיע מייד אבחן כי הפציעה קשה למדי. סרן קפלינסקי עוד הספיק לדווח על מצבו לסמח"ט גולני וביקש ממנו להגיע אליו.¹⁷³ סגן גולדמן בכוח המוביל שאל בקשר כמה פעמים: "קפלן נפגעת?" – אך לא קיבל תשובה. בנגמ"שים האחרים שמעו את שאלותיו, והשתיקה מכיוונו של סרן קפלינסקי יצרה אווירה כבדה. כל אותה עת נמשך הירי. סגן ורדי, הקמב"ץ, וסגן גולדמן, המפל"ג,

¹⁶⁷ שיף ויערי, **מלחמת שולל**, עמ' 159. לחלק מהלוחמים חסרו קסדות וי-אָר-סי, ולכן לא יכלו להיות בקשר (יורם שוורץ, **מחקר קרב הבופור**, פרק תחקור קרב הבופור, עמ' 1).

¹⁶⁸ **עדות קפלינסקי**, עמ' 23. השטח היה רצוף בטרסות עם שפולים בגובה של כ-2 מ' המקשים על עבירות הטנקים והנגמ"שים. מה"ד – היסטוריה, **תחקיר ברקאי**, עמ' 16. ראה גם **דברי קפלינסקי**, עמ' 80.

¹⁶⁹ **תחקיר גולדמן**, עמ' 14–15.
¹⁷⁰ על פי **דברי אשכנזי**, עמ' 76.

¹⁷¹ על פי כיווני הירי, אפשר שקפלינסקי נפצע מאש כוחותינו שנורתה מאחוריו. לפי **תחקיר איתן רחימי** שהיה ליד קפלינסקי בנגמ"ש, הייתה הפגיעה מאחור. **של"ג – תחקיר סיירת גולני, תחקיר איתן רחימי – חייל בצוות א'**, 19 ביוני 1985 (להלן: **תחקיר רחימי**), עמ' 40. ראה גם: **תחקיר ליברמן**, עמ' 2; **של"ג – גודד 71**, עמ' 8. על פי אלוף קפלינסקי, הייתה הפגיעה בצידו הימני (**ריאיון עם קפלינסקי**).

¹⁷² החובש עברון, חובש "צוות אביקם". על פי **תחקיר ליברמן**, עמ' 52, גם הרופא היחיד בכוח הסיירת, ד"ר נתי ליברמן הגיע, לאחר שנגמ"שו נתקע, רגלית, למ"פ הפצוע, ונשאר לידו לטיפול שהסתבך. במקביל, ובסיוע סגן גלי צפירי, החל לדרוש פינוי במסוק. מאותו רגע עסק הרופא בניסיונות להחיש פינוי רפואי ולא בטיפול בנפגעים על היעד. לטענתו, ידע שהמ"פ המחליף 'גוני' מגיע לאזור עם רופא נוסף מהפח"ח. **תחקיר ליברמן**, עמ' 53.

¹⁷³ **עדות קפלינסקי**, עמ' 24.

ניסו לארגן את הכוח ברשת הקשר.¹⁷⁴ ההתקדמות נעצרה, והטנק המוביל התקשה לנווט. מפקדים שונים בכוח ניסו להנחותו להגיע לבית הקשתות, אולם המ"מ לא זיהה את המבנה. מ"פ החה"ן האיר לו בזרקור את הנתיב.¹⁷⁵ בניסיונות להתקדם בשטח הקשה נתקע הזחל של הטנק,¹⁷⁶ והיה ברור שצריך לעשות משהו בדחיפות כדי להתארגן שוב ולהמשיך בהתקפה.

קפלינסקי השמיע פקודה חטופה... לרגע נרגע השדה. אז ניתך באחת מבול זועף של אש רעה, וקפלינסקי נפל לאחוריו באנחה ומבעד לאפוד התנפל הדם ופרץ את חולצתו. מכל עבר חפזו דמויות... עטו על קפלינסקי... והניחו אותו על רצפת הנגמ"ש. השתררה שתיקה ומיד יצאו קולות ירי מחלונות הכפר, והנגמ"שים נעורו בנהמה סבבו בחשיכה אנה ואנה ופלטו צורות כבדים. בתי הארנון השתתקו ומיד שבו ופלטו מתוכם, בהתרסה שרשראות אש.. בתוך מהומת התוהו אמר מישהו כאן קודקוד... גוני בא אליכם.¹⁷⁷

מפקד כוח המשימה, סא"ל גבי אשכנזי, האזין להתפתחויות. כמה דקות אחר כך דיווח לו מג"ד 51, שהיה בשלב של תקיפת יעד 571, שגם הוא נפצע. בדיווח הוסיף שנפצע מאָר-פּי-ג'י בפניו. עוד עדכן שגם המ"פ המוביל וגם המ"פ שתוכנן לעבור דרכו נפצעו, ולפיכך אין לו למי להעביר את הפיקוד.¹⁷⁸ בשלב זה החליט סא"ל

¹⁷⁴ עדות סג"ם יגאל סורוקה, מפקד הנמר"ש, של"ג – תחקיר פלס"ג גולני (להלן: עדות סורוקה), עמ' 26.

¹⁷⁵ תחקיר ברקאי, עמ' 17.

¹⁷⁶ של"ג – גדוד 71, עמ' 9.

¹⁷⁷ רוזנטל, משפחת הבופור, עמ' 24.

¹⁷⁸ באותו שלב פיקד הסמג"ד, סרן שוקי שחרור, על כוח משנה שתקף את יעד 548.

אשכנזי שרס"ן הרניק,¹⁷⁹ מפקד הסיירת עד לפני כמה ימים, שהיה בנגמ"ש הקמ"ן שלידו, יחליף את סרן קפלינסקי, והוא עצמו יפקד על הכוח של גדוד 51.¹⁸⁰ באותה עת תדרך את רס"ן הרניק שעליו לחבור למפקדי הכוחות ולשנות את התוכנית לתקיפת הבופור מתוכנית רכובה לתוכנית רגלית. הוא הורה לו לרכז את כל הכוחות באזור בית הקשתות, למרגלות הבופור, לשנות את סדר התנועה אל היעדים ולתדרך את המפקדים, בהם מ"פ החה"ן, בנושא השינויים בתוכנית.¹⁸¹

סא"ל אשכנזי הודיע בקשר לכוח הבופור: "שאף אחד לא יזוז – גוני בא אליכם". התחושה בקרב הלוחמים השתפרה מייד. "הבופור היה של גוני. הוא הכיר את היעד מהתרגולים ומהאימונים על מודל. הקול שלו הרגיע את כולם. כאילו שהמומחה מתחיל לטפל בבעיה". רס"ן הרניק, שעד אותו רגע סייע לסא"ל אשכנזי בנגמ"ש הפיקוד, עלה על נגמ"ש הקמ"ן ונע לעבר הכוח שלמרגלות הבופור. הוא הורה לנהג, חסר הניסיון, לנוע במהירות בדרך הקצרה דרך כפר ארנון בלי לאוגפו, ובה בעת שעט נגמ"שו קדימה. בתוך הכפר הפעיל את מקלע המאג ימינה ושמאלה כדי לאבטח את המעבר.

עם היציאה מהכפר פגעה פצצת אר-פי-ג'י בנגמ"ש. מעוצמת הפיצוץ איבד הנהג את השליטה וסטה ימינה. הכלי התהפך, התגלגל פעמים ונחת בתוך תעלה שבצד הכביש, אולם בדרך נס נפגעו יושביו קל.¹⁸² רס"ן הרניק עצמו שנחבל בגבו וחש כאבים לכל אורך הקרב, תפס את נשקו האישי ורץ, מלווה במש"ק מודיעין ובקשר, במהירות כ-700 מ' בערך כדי להתחבר עם הכוח. משהגיע, עלה על

¹⁷⁹ רס"ן גיורא 'גוני' הרניק, מי שגדל בסיירת גולני, תכנן את כיבוש הבופור כמ"פ הסיירת, עד שהוחלף חמישה ימים לפני המלחמה, היה בחופשת שחרור והצטרף לכוח הסמח"ט. צירופו לכוח בא בעקבות פנייתו למאור"ג 36 במוצאי שבת שלפני המבצע. 'גוני' ביקש לחזור ולפקד על פלוגתו אך נשלח בהנחיתו של קהלני ובאישורו של מח"ט גולני לכוח הסמח"ט. ראוי: קהלני, **דרך לוחם**, עמ' 195–196.

¹⁸⁰ **מבצע של"ג – תחקיר**, עמ' 12.

¹⁸¹ **דברי אשכנזי**, עמ' 76.

¹⁸² שיחה של רס"ן שאול קמיסה (רז) עם דן עומר, 1982 (התקבל מהגב' רעיה הרניק).

הנגמ"ש של סגן גלי צפרייר, שמאותו רגע שימש מפקד תא הלחימה של נגמ"ש המ"פ.¹⁸³

רס"ן הרניק קיבל דיווח ממנו על המצב בשטח, ובעקבות זאת נתן הוראות למפקדי המשנה כיצד לארגן את הכוחות. התוכנית המקורית הייתה לעלות עם מחלקת הטנקים אל שטח המבצר, אך נוכח מגבלות החשכה החליט, בהנחיית הסמח"ט, לשנותה לתוכנית רגלית.¹⁸⁴ הכוונה הייתה "לפרוק" את הכוח מהנגמ"שים מוקדם יותר מהמתוכנן, בשטח מוגן מאש, ולטפס רגלית אל היעדים. רס"ן הרניק הדליק את אורות הנגמ"ש ונע לעבר נקודת הפריקה החדשה. התנועה המסוכנת בנגמ"ש המואר נועדה לאפשר לכוחות המפוזרים לזהותו ולהתארגן בשטח על פי התכנון. "מתוך החשיכה נפתחו שני עיגולי אור לבנים... עכשיו עלתה מן המכשיר נעימת קול מצווה, כאן 'קודקוד נוקם', כולם להדליק אורות, עבור. מכל עבר נדלקו פנסים בזה אחר זה".¹⁸⁵

כוח המשימה שהמשיך רכוב על הנגמ"שים, התקשה לעלות על הכביש המוביל לבופור. משעלה, הוא התקדם תוך דקות לאזור בית הקשתות, כ-200 מ' מתחת למבצר עצמו. רס"ן הרניק שלח את סגן גלי צפרייר לעבר שאר הנגמ"שים, והורה לכולם לרדת עם הפק"לים מהכלים ולהתארגן בסדר התנועה על הכביש.¹⁸⁶ גם מ"פ החה"ן האיר בזרקור את בית הקשתות, והתקרב לאזור עם נגמ"שיו, כשהוא נמנע מ"לערבב" את הכוחות.¹⁸⁷ על הכלים נותרו רק הנהגים ומפקדי הנגמ"שים. בדקות ההתארגנות התיישב רס"ן הרניק בצד, תכנן ובנה את תוכנית

¹⁸³ **תחקיר צפרייר**, עמ' 4.

¹⁸⁴ **תחקיר ברקאי**, עמ' 17.

¹⁸⁵ רוזנטל, **משפחת הבופור**, עמ' 25.

¹⁸⁶ **עדות ברנע**, עמ' 27; **תחקיר צפרייר**, עמ' 6.

¹⁸⁷ **תחקיר ברקאי**, עמ' 17. ראה גם: מזל מועלם, "ידעתי שאת הבופור הזה צריך לכבוש, סיפורו של סא"ל צביקה – מפקד גדוד בגולני", **במהנה**, 8.6.1988 (להלן: מועלם, "ידעתי שאת הבופור הזה צריך לכבוש").

הפריצה הרגלית כדי שתתאים לקרב הלילה. סרן ברקאי, מ"פ החה"ן, נפגש עימו וסייע לשנות את התוכנית.¹⁸⁸

האש מתעלות המבצר ומבתי הכפר נמשכה כל העת. שני נגמ"שים בפיקודו של סגן צפריר נכנסו לעמדות והשיבו אש.¹⁸⁹ רס"ן הרניק ריכז את מפקדי הכוחות, תדרכם והסביר להם את השינויים המתחייבים בתוכנית.

הנגמ"שים נעו בשדה בין עצי הזית... זמורות הגפנים ומכלאות העיזים. האדמה נחרשה זה עתה על ידי הטנקים שזחלו קדימה, והנגמ"שים עקבו אחרי התלמים עד שנגע נגמ"ש בנגמ"ש וכולם עמדו מלכת. אחר כך נשמעה מהמכשיר אותה נעימת קול מצווה, כאן קודקוד נוקם כולם לרדת מן הגלגלים להתחבר ברגל בבית הקשתות... חבורת הסיירת החלה להתקבץ על כביש האספלט הדק, הלאה מזה העפיל ההר באור הירח וזחל כנחש אפרפר לצד הסוללה ובבלע בהר ולא נודע קצהו....

סמוך לבית הקשתות עמדה חבורת הפיקוד וגוני ניצב במרכזה, גוני השמיע דברים בערנות והעביר את אצבעו על פני מורד ההר שנחסם בכביש צר.... מן הבופור באה שתיקה, אין שם אף אחד אמר יוסי, תמיד הם בורחים בלילה, שמעו את הטנקים וברחו... הבופור היה עכשיו קרוב כל כך, נראה פתאום מיותר וריק, חור שחור במעלה דרך אספלט.¹⁹⁰

¹⁸⁸ שם, עמ' 18.

¹⁸⁹ תחקיר צפריר, עמ' 6.

¹⁹⁰ רוזנטל, משפחת הבופור, עמ' 46-47.

איור 28: בדרך אל היעד – נקודת הפיצול בתנועה לבית הקשתות

כאן התכנס הכוח לאחר שקפלינסקי נפצע, פה תדרך 'גוני' את הכוח ומכאן יצאו רגלית להתקפה (צולם מצפון)

איור 29: צומת נקודת הפיצול בכפר ארנון

מכאן המשיכו כוח הסמח"ט וכוח הבופור ליעדיהם – ברקע הבופור ובית הקשתות (צולם ממערב)

עתה היה הכול ערוך ומוכן להמשך הטיפול הקשה בתנועה רגלית, עד לכניסה למתחם המבצר. התכנון היה כזה:¹⁹¹

1. "כוח יובל" יתפצל שמאלה, ירתק לעבר המבצר ויחפה על התקדמות הצוותים האחרים.
2. "כוח צביקה" יתקדם ויכבוש את החלק הדרומי של היעדים, ובו האנטנה הגבוהה, יעד מבוצר, שני מבנים ומתחם.¹⁹²
3. "כוח מוטי", עם "צוות אבו", יסתער על היעד הצפוני – המבצר עצמו, יעד מבוצר וכמה עמדות.
4. כוח רתק של שני נגמ"שים, בפיקודו של סגן גלי צפרייר, יירה לעבר היעדים במהלך התנועה ויסייע מקרוב במהלך ההתקפה.¹⁹³
5. המפקד נותר לנהל את הקרב כולו ולהיות אחראי להפעלת הכוחות ולתיאום ביניהם.

גוני התקרב למרכז הציבור, הכל הפנו אליו מבט, רחש הפטפוט שקע ועמדה שתיקה מתוחה, אנשי חבורת הפיקוד עמדו בצד הדרך והקשיבו. גוני אמר שלום לכולם, אנחנו עולים לקחת את הבופור. חיכינו לרגע הזה הרבה שנים, ואנחנו הולכים לבצע את זה על הצד הטוב ביותר. כל הגלגלים משותקים ונעשה את זה רגלית. נתארגן כאילו עולים בנגמ"שים. ארז עם הצוות שלו הולך מימין, אבו משמאל, יובל קדימה, צביקה מאחור... מיד החלו הכל לצעוד במעלה הכביש בשתיקה. נשמעו רק אוושות

¹⁹¹ בטלהיים, גולני ב"שלום הגליל".

¹⁹² לפי דברי ברקאי, עמ' 84, השינוי העיקרי שהוכנס בתוכנית היה שכוח החה"ן הפך למוביל כדי שיכבוש את העמדות הדרומיות השולטות על ציר התנועה לעבר היעדים הצפוניים.

¹⁹³ תחקיר צפרייר, עמ' 14. שני הטנקים שהיו אמורים להשתלב ברתק לא היו נגישים בשלב זה.

הנעלים על הכביש המחוספס. הדרך עמדה להתפצל במעלה, הכל עמדו על מקומם. במזרח צנח לאיטו פגז תאורה ואור גדול ירד על הבופור.

ממכשירי הקשר הקטנים עלו פקודות קצרות. גוני אמר. פה מתפצלים, ארז עולה על הנקבה, צביקה לוקח את המוצב הדרומי, יובל עולה לרתק שמאלה, מוטי ואביקם לוקחים את התעלה המרכזית ואת המבצר. שוב התפרקה החבורה לשורותיה והמפקדים השמיעו פקודות קצרות בלחש. יובל החל לטפס בדרך שהתפתלה שמאלה אל המבצר ואנשיו התפרשו בשדה והלכו זה בצד זה. אביקם רץ בראש חבורת אנשים גדולה ששאטה דרומה.¹⁹⁴

מ"מ הטנקים נותר תקוע במקומו. כשהצליח לחבור בקשר למ"פ החדש ולהסביר לו את מצבו, הורה לו הרניק לחפות בכיוון גבעת ארנון. במשימה זו הסתיים חלקו בקרב לכיבוש בופור. גם הטנק הנוסף שנתקע בקרבת ארנון והצליח להיחלץ, נשאר בקרבתו ולא השתתף בקרב.¹⁹⁵

פעילות גדוד 51 במוצבי רמת ארנון והמשך הלחימה ברמת נבטייה

כוח מגדוד 51, בפיקודו של המג"ד רס"ן עמר, תקף את הרכס שמצפון לבופור בנ"ג 548 ו-571, מוצבים מבוצרים ששלטו באש על גשר ח'רדלה, על ציר הנפט ועל נהר

¹⁹⁴ רוזנטל, **משפחת הבופור**, עמ' 46–47.

¹⁹⁵ המ"מ שלא הכיר את הכוח, לא ידע מיהו "קודקוד נוקם" (שמו של 'גוני' ברשת הקשר של הסיירת בעבר). כל אותה עת פעל הכוח ברשת הפיקוד של הסיירת "פורן". רק משזזו כל הנגמ"שים לכיוון נקודת הפריקה החדשה ולאחר שהשתרר שקט יחסי בקשר, הצליחו המ"מ והמ"פ המחליף לתקשר. **של"ג** – **גדוד 71**, עמ' 10–11.

הליטני שממזרח להם. כוח של הפלוגה המסייעת מגדוד 51 נחסם באותה עת באזור הכפר שוכין כלפי נבטייה, וכוח סמ"פ עם מחלקת טנקים (שהתקדם עם כוחות חטיבה 188) נערך לחסום את נבטייה ממערב באזור תל אל-חצבה.

הגדוד פיצל את כוחו לשני מאמצים. המג"ד, עם כוח של שתי פלוגות ושל מחלקת טנקים, לחם לכיבוש מוצב 571, יעד מבוצר עם בונקרים ועם תעלות עמוקות.¹⁹⁶ הסמג"ד, עם פלוגה נוספת ועם מחלקת טנקים, הסתער על מוצב 548 הדרומי יותר.

למרות הריכוך הארטילרי שקדם להסתערות נתקלו הכוחות בלחימה עיקשת של המחבלים. כוח מגדוד 51 הסתער ולחם בקרב פנים אל פנים, ובמהלכו נפצע המג"ד קשה, קֶשֶׁר המג"ד נהרג, ועוד ארבעה חיילים, בהם שני המ"פים של הכוח, נפצעו.¹⁹⁷ הסמח"ט, מפקד כוח המשימה, הגיע לאזור ופיקד על המשך הלחימה. משימת הכיבוש של יעד 571 הושלמה, והסמג"ד, סרן שוקי שחרור, קיבל את הפיקוד על הגדוד.

אחת המחלקות שעסקה בהשלמת ההשתלטות על היעד נקלעה לשדה מוקשים שהפתיע במיקומו ובמבנהו,¹⁹⁸ ובעקבות זאת חיילים רבים נפצעו. אחרים שיצאו לחלצם נפצעו גם הם ונשארו מוטלים בשדה.¹⁹⁹ חובש שטיפל בפצועים נהרג תוך כדי פעולה, והמ"פ השלישי של הגדוד נפצע גם הוא. יותר משלוש שעות שכבו הפצועים בשדה המוקשים עד שפזרו באמצעות מזרוני חבלה ועל גבי סיפון

¹⁹⁶ דברי סיכום סמג"ד 51, סרן שוקי שחרור, **בכנס לקחי אוגדה 36**, קטעי מסמך ללא תאריך (להלן: **דברי שחרור**).

¹⁹⁷ על הלחימה במוצב קיבל המ"מ, סגן שמואל פרקש, את צל"ש הרמטכ"ל.

¹⁹⁸ **דברי שחרור**. המוקשים היו מונחים במרחק של 20–30 ס"מ זה מזה ללא סימון של גבולות השדה (שדה מוקשים), וכן דברי הסמג"ד סרן שוקי שחרור, **תיק לקחי של"ג, חטיבה 1, סיכום גדוד 51**.

¹⁹⁹ על חילוץ הפצועים מתוך שדה המוקשים קיבל רב"ט בניה בלום את אות המופת.

טנק שהוכנס לשטח.²⁰⁰ אלה הועלו לנגמ"שים והוסעו אל התאג"ד, ובהמשך פונו במסוקים, שהגיעו רק לאחר שהמצב בשטח התייצב.²⁰¹

הסמח"ט ששהה במקום החליט לצמצם את משימות הכוח, שזה עתה איבד את כל שלושת המ"פים, והורה שלא להמשיך לטהר את החורשות ואת מזרעת עלי טאהר הצפוניים יותר.²⁰² מפקדים מהעבר שהסתפחו לכוח קיבלו את הפיקוד על הפלוגות.²⁰³

באור ראשון המשיך הכוח מגדוד 51 רגלית, עם הסמח"ט, במשימותיו. לאחר תיאום עם כוחות חטיבה 769, ובהם טנקי גדוד 77 שפעלו באזור גשר ח'רדלה ואף ירו לעבר המוצבים שממערב לו, נכבשו החורשה ומזרעת עלי טאהר. הלחימה הייתה כמעט ללא התנגדות, ורק מחבלים בודדים נותרו באזור. רובם ברחו והשאירו מאחוריהם ציוד לחימה רב. כוחות מחטיבה 769 נותרו באזור הגשר עקב בעיות הנדסיות רבות שהיה צריך להתגבר עליהן במהלך העלייה בציר הכביש ובציר הנפט. ניסיונות לפנות כארבעים מוקשים מהציר בשיטה ידנית גרמו לנפגעים ועיכבו את פתיחת הציר מלמטה לעבר רמת ארנון.²⁰⁴ סמ"פ מגדוד 51 נשלח לפתוח רגלית את ציר הכביש מלמעלה למטה.

עיכוב בעלייתם של כוחות חטיבה 769 לרמת נבטייה הביא לכך שכוח סמח"ט גולני קיבל אישור לכבוש את העיירה לבדו. בשעה 14:00 בערך קיבל הסמח"ט

²⁰⁰ קהלני, **דרך לוחם**, עמ' 288–289.

²⁰¹ דרישות מהכוח להכניס מסוקים לפינוי פצועים מהבופור ומרמת ארנון נדחו כל העת, ככל הנראה, מחשש של חיל האוויר להכניסם לאזור שהלחימה בו לא הושלמה ובשל בעיות מז"א. רק חמש שעות לאחר הדרישה הראשונית הגיעו המסוקים הראשונים שנחתו באזור אף שהשטח לא טוהר סופית. ראה: **מבצע של"ג – תחקיר**, עמ' 16.

²⁰² **מבצע של"ג – תחקיר**, עמ' 15. המ"פ הרביעי, מ"פ המסייעת היה בחסימה מדרום לנבטייה.

²⁰³ בין המפקדים שמונו כמ"פים היו גדי איזנקוט ויאיר נווה, לימים אלופים (**ריאיון עם אשכנזי**).

²⁰⁴ **סקירת קהלני**, עמ' 14.

ממאו"ג 36 הוראה להיות מוכן להיכנס לנבטייה. התוכנית שעיקרה היה להקיף את העיר מכל צדדיה ולהשתלט עליה "נתחים-נתחים" הופעלה מייד לאחר אישורה. כוח גדוד 51 נכנס מאזור כפר רמאן שעליו השתלט קודם לכן. לאחר התארגנות, ותחת פיקודו של סגן נדב פלטי, מי שהיה הסמ"פ הקודם, נערכה הסיירת להיכנס לעיר ממערבה. כניסת הכוחות הייתה רכובה בשדרה מעורבת של טנקים ונגמ"שים ולאחר חיפוי ארטילרי ואווירי. שני זוגות של מטוסים תקפו מטרות מחבלים באזור.²⁰⁵ בתוך העיירה היו גם שישה טנקים מסוג טי-34 שנפגעו כולם,²⁰⁶ וכן סוללת מרגמות שנפלה שלל. בערבו של 7 ביוני ב-20:25, שעה לפני החשכה, הושלם טיהור העיירה ללא נפגעים. כוחות מילואים של חטיבה 769 החליפו את כוח המשימה של סמח"ט גולני, וזה המשיך ביום שלישי, 8 ביוני, במשימותיו צפונה לעבר ג'בל ברוך.²⁰⁷

²⁰⁵ פעילות ח"א במלחמת "שלום הגליל", עמ' 98.

²⁰⁶ שיף ויערי, מלחמת שולל, עמ' 171.

²⁰⁷ מבצע של"ג – תחקיר, עמ' 17–22. אף שהיה ברור שהכוח ימשיך צפונה שלא במסגרת אוגדה 36, לא היה לכוח תכנון מוגדר, ולא היה ברור למפקדו באילו צירים יתקדם (דברי סיכום סמח"ט 1, בכנס לקחי אוגדה 36, קטעי מסמך ללא תאריך).

איור 30: כוח סמח"ט גולני – מרשם קרב ליל 6-7 ביוני 1982

מתוך תחקיר אוגדה 36

פרק ד' - הלחימה בקרב הבופור

חבורת הפיקוד

הכוחות החלו במסעם הרגלי אל היעד. חבורת הפיקוד ניהלה את התנועה ואת האש המלווה. מרגמת ה"לייש", בפיקודו של סג"ם יגאל סורוקה, המשיכה לירות לעבר היעדים בטיווחו של הקש"א ורדי שנע ליד הרניק. משהתקרבו הכוחות ליעד, הופסק ירי המרגמה.²⁰⁸ אש הארטילריה של גדוד המרגמות בסיוע ישיר הופסקה כבר קודם לכן לנוכח טווחי הביטחון המוגדלים בלילה.

הרניק עקב ברשת הקשר "פורן" אחרי תנועת הכוחות והתפצלותם לעבר יעדיהם. משנפתחה האש על הכוחות בדרכם אל היעדים, בעיקר ממרכז היעד הצפוני, נתן את הפקודה "קדימה הסתער". ההסתערות והלחימה החלו מייד.²⁰⁹ הרניק שניצב בין היעדים מיקד את תשומת ליבו לנעשה בשתי גזרות הלחימה, אך גם הסב אותו למערכת המסייעת, לכוחות ולנפגעים שנותרו מאחור.

שני הנגמ"שים, בפיקודו של סגן צפרייר, חברו לחפ"ק שהתמקם בקרבת הבופור. אלה היו אמורים לשמש, עם טנק נוסף, כוח רתק קרוב לכוחות המסתערים.²¹⁰ באותה עת הגיעו ידיעות על שלושה נגמ"שים של כוח הבופור שהסתובבו בכפר ארנון. היו אלה נגמ"ש הכתק"ל, נגמ"ש הרפואה והנגמ"ש של המ"פ הפצוע, סרן קפלינסקי, ובתוכו רופא הכוח.

הרניק הורה לצפרייר לאתר את הנגמ"שים ולרכזם, למצוא את המ"פ הפצוע ולוודא כי אכן הוגשה עזרה ראשונה לנפגעים. צפרייר, עם נגמ"שיו, ירד וארגן את הכוחות שנשארו באזור בית הקשתות, להגנה היקפית. אחר כך יצא בראש כוח

²⁰⁸ תחקיר צפרייר, עמ' 7.

²⁰⁹ בסיכום עבודתו של אל"ם אילן הררי מציין הכותב כי רגע זה של מתן הפקודה הוא "אחת מנקודות האור בכיבוש הבופור" (הררי, **תיכנון מול ביצוע**, עמ' 14).

²¹⁰ תחקיר צפרייר, עמ' 14.

רגלי לחפש את קפלינסקי, ומצאו במרכז הקשת של ארנון במרחק של כ-800 מ' מבית הקשתות.²¹¹

הוראה דומה קיבל גם סורוקה, מפקד הנמר"ש, שפעילותו הופסקה. הרניק ביקש ממנו לחפש את הנגמ"ש ההפוך, שבו ניסה להגיע אל כוח הסיירת, ואת זחל"ד הפינני של הפח"ח שאבד באזור הכפר ארנון. אליו הצטרף גם נגמ"ש הכתק"ל שניסה לחבור אל הכוחות לאחר שמפקדו נפצע במהלך התנועה בוואדי.²¹² שני הנגמ"שים התקרבו לכפר ארנון, ושם איתרו נגמ"ש ריק (שעליו היה סימון טקטי 18 ד') עם אורות דולקים. הנגמ"שים המשיכו לנוע וחברו לכוחות שהיו באזור בית הקשתות.

איור 31: היעדים הצפוניים שמדרום למבצר הבופור

תוואי התעלה ומחפי הראש והמבצר מעמדת החיפוי של "צוות יובל" באזור הגת (צולם ממערב למזרח, מעמדת הרתק)

²¹¹ שם, עמ' 7.

²¹² תחקיר סורוקה, עמ' 13.

איור 32: הרחבה ממזרח לקו התעלה ביעדים הצפוניים

האזור שבו התמקם חפ"ק המ"פ כדי לשלוט על הלחימה ביעדים הדרומיים והצפוניים
ברקע מבצר הבופור (צולם מדרום לצפון)

איור 33: בדרך אל היעדים – העיקול בכביש לעבר המבצר

(צולם מדרום לצפון)

הלחימה ביעדים הדרומיים

כוח ההנדסה, בפיקודו של מ"פ החה"ן ברקאי, ובו שתי מחלקות לוחמים, נע למוצב האנטנה וליעדים הדרומיים. המ"פ הלך בחוד ובו חמישה לוחמים. קצין וחייל הלכו על שפת המצוק משמאל לנתיב התנועה. מחלקה 1, בפיקודו של רן תמיר, התקדמה מימין, ומחלקה 3, בפיקודו של אביבי, משמאל. צוות הסיור ה', בפיקודו של גרשטיין, שהוכפף לכוח החה"ן, נע בעקבותיהם.²¹³

אש מקלעים נפתחה לעבר הטורים שהתקדמו ליעדם. בקרבת הבונקר, מדרום לנקודת הפריקה המתוכננת מהנגמ"שים, בטווח של כ-40 מ' מהמ"פ ברקאי, הוא זיהה קבוצת מחבלים במארב.²¹⁴ בהסתערות של החוד לעברם נהרגו שני מחבלים. חפ"ק המ"פ עלה על גג הבונקר, ושתי המחלקות נכנסו לתעלות הלחימה. מחבל נוסף שהיה בבונקר, פתח באש, וממנה נפצע הרופא, שהסתפח לכוח החה"ן. המ"פ ניסה לחסלו על ידי זריקת רימונים. חוליה ממחלקה 1, בפיקודו של אטיאס, הושארה במקום לחיפוי, והמחלקות המשיכו להתקדם כדי לטהר את התעלות.²¹⁵ באותה עת פתח "צוות ארז" בריצה כדי לצאת מהשטח המוכה והנחית מכת אש, בין השאר פצצות תאורה, אָר-פּי-ג'י ורנ"ט (רומה רובה נגד טנקים), דרומה לעבר יעדיו המזרחיים יותר. לאחר שחדר דרך האזור החשוד כשדה מוקשים, החל הכוח בקרב פנים אל פנים בתוך התעלות.²¹⁶ מפקד הצוות, גרשטיין, נפצע ואיבד

²¹³ **תחקיר ברקאי**, עמ' 18.

²¹⁴ זה היה ליל ירח שאפשר גילויים בטווחים של 40–50 מ'. מה"ד-היסטוריה, **דברי מ"פ חה"ן גולני בכנס לקחי חי"ר משל"ג**, באחריות הקחצ"ר, עמ' 38.

²¹⁵ **תחקיר ברקאי**, עמ' 20.

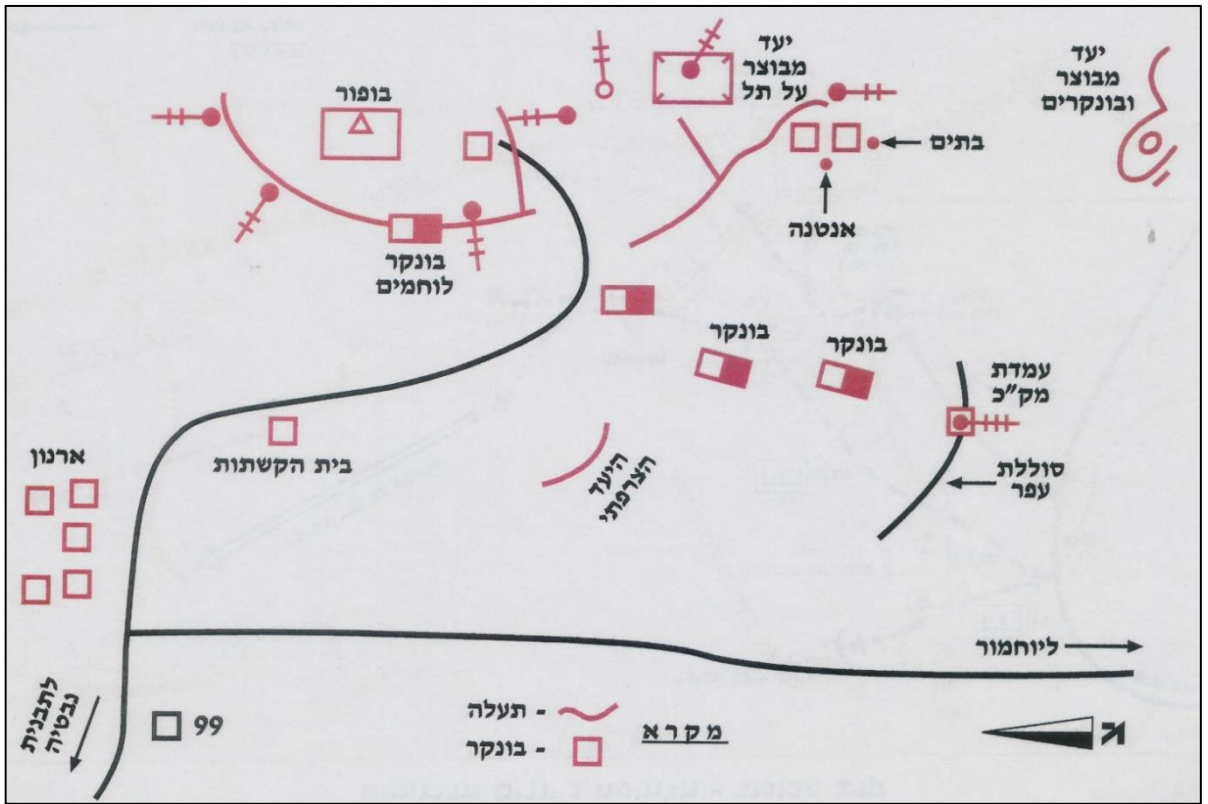
²¹⁶ על פי **הקרב על הבופור**, סיכום בכתב יד, ככל הנראה סיכום פנימי בפלוגת הסיור, ללא תאריך, עמ' 5, הבחין הכוח בארבע דמויות חגורות באפודים וחובשי קסדות. לאור אחד מפגזי התאורה נראתה דמות בעלת זקן. מאחר שלאיש מלוחמי הצוות לא היה זקן, הוחלט לתקוף את חוליית המחבלים.

את שיווי משקלו, ולכן כוחותיו לא המשיכו בהסתערות. מפקד הכוח הדרומי כולו, ברקאי, לקח עימו שני מש"קים ונטל את הפיקוד גם על המאמץ המזרחי.²¹⁷ על הפעילות ביעדים הדרומיים דיווח מ"פ החה"ן:

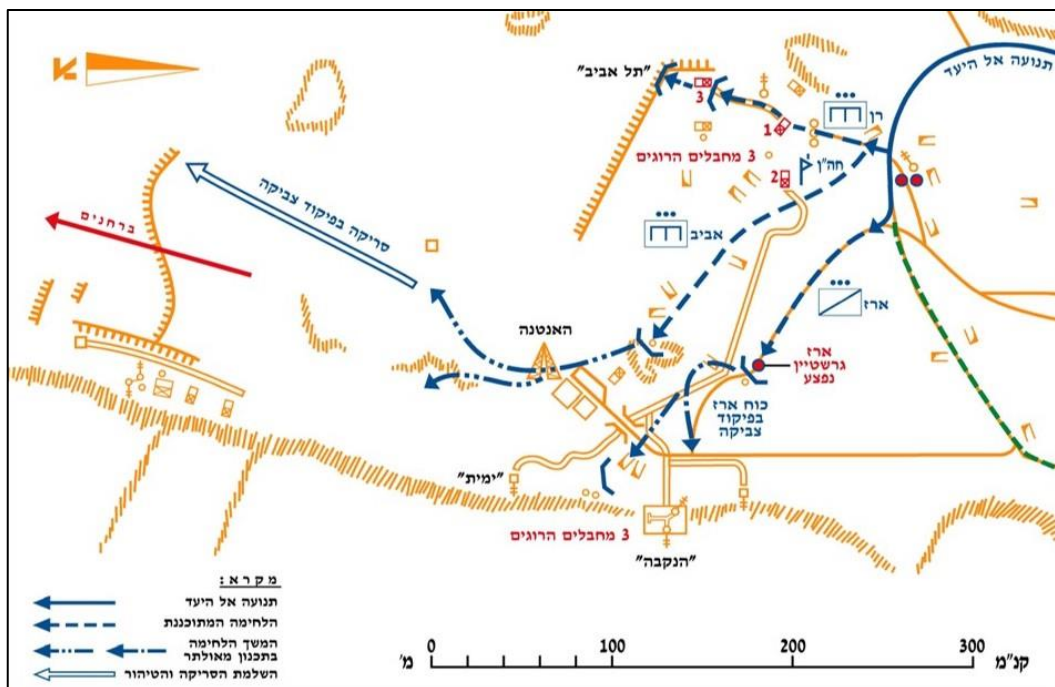
ביצענו הסתערות על פאתי היעד ואיתרנו את מקור האש באזור הבונקר המרכזי. מיקמנו את החסימות באזור ושאר הכוח נכנס ליעדיו והחל בטיהור על פי התכנית. בשלב זה היה היעד נתון לאש כבדה, וקשה היה לאתר את מקורות הירי. סג"ם ארז גרשטיין מפקד צוות הסיור המסופח לכוח החה"ן דיווח שיורים עליו באזור הנקבה ושהוא פצוע. ארגנתי כוח מאולתר שכלל כמה אנשים מהחה"ן וכמה מהסיירת וביצענו הסתערות על הנקבה. חיסלנו את כוח המחבלים שהיה שם.

²¹⁷ מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, תחקיר ר' צוות ארז בנושא כיבוש הבופור, 28 באוקטובר 1984, עמ' 3-7. ראה גם מועלם, "ידעתי שאת הבופור הזה צריך לכבוש".

איור 34: היעדים הדרומיים בבופור (יעדי החה"ן) - הנקבה, האנטנה והבונקרים

איור 35: הלחימה ביעדים הדרומיים

איור 36: היעדים הדרומיים והאנטנה

הגישה למבצר – היעדים הדרומיים – האנטנה – הנקבה (צולם מצפון-מערב)

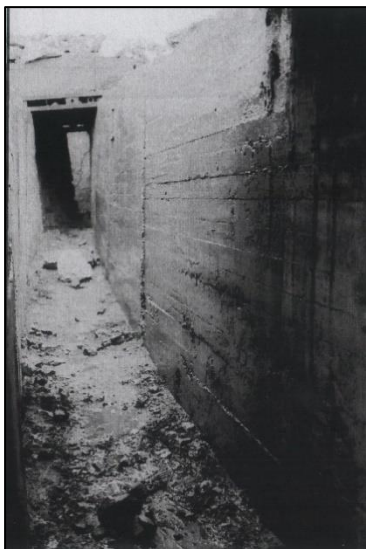

יעדים הדרומיים (צולם מעיקול הפנייה למבצר ממזרח למערב ודרום-מערב)

איור 37: היעדים הדרומיים – הנקבה

הנקבה – יעדו של "צוות ארז", נכבש בידי כוח מ"פ החה"ן – צביקה ברקאי (צולם ממערב למזרח)

התעלה המחברת בין העמדה הדרומית לעמדה הצפונית בנקבה

העמדה הדרומית בנקבה – הכתובת מעל פתח הכניסה לעמדה

הכוח המאולתר, בפיקודו של המ"פ, כלל כתשעה לוחמים משתי המחלקות. בחיפוי של מ"מ 3, אביבי, הסתער הכוח על העמדה הצפונית "בארי" שהייתה ריקה, אך בתוכה נמצאו מטולים שהעידו כי מפעילם ברח. הכוח המשיך וירד לעבר היעד המזרחי, הנקבה, כאן התפתח קרב מטווחים קצרים. אמיר, שהלך בראש החוד, נתקל בשני מחבלים מטווח קצר והרגם.²¹⁸

המחלקה של אביבי החלה סופגת אש מאזור היעד הדרומי ומהגבעות שמסביבו. הורדתי לשם מטח אש ונ"ט, והכוח המאולתר שלנו ביצע הסתערות וכבש את היעדים. בשלב זה התפננו לטפל בבונקר שמתוכו נורתה אש כל הזמן. ירינו נ"ט לתוכו זרקנו מטענים ורימונים והמחבלים שבתוך הבונקר נהרגו.²¹⁹

עם גמר הלחימה באזור הנקבה וטרם השלמת טיהורם של היעדים הדרומיים קיבל מ"פ החה"ן ברקאי דיווח כי לכוח הסיירת יש שישה הרוגים, וכי רס"ן הרניק, המ"פ המחליף, נהרג. באותם רגעים החליט ברקאי להשלים את משימתו, לפני שיתפנה לתפוס את הפיקוד על הנעשה ביעדים הצפוניים.²²⁰

טיהור התעלות והבונקרים נמשך. כמה "ברחנים" נראו נוטשים את היעד ובורחים לכיוון דרום.²²¹ אביבי המ"מ טיהר את העמדה "ימית" שמדרום ואת המבנים שבקרבת האנטנה. אש נורתה מהיעד הדרומי. בחיפוי של המ"מ מעמדת "ימית" התקדם כוח המ"פ לטווח של כ-80 מ' מהיעד הדרומי. מכאן זיהה מחבלים

²¹⁸ תחקיר ברקאי, עמ' 21–23. ראו גם מועלם, "ידעתי שאת הבופור הזה צריך לכבוש".

²¹⁹ מהתחקיר עלה כי בבונקר היו שלושה מחבלים: אחד נהרג, שניים נפצעו והושארו בשטח (מה"ד–

היסטוריה, תחקיר ר' צוות ארז בנושא כיבוש הבופור, עמ' 8–9).

²²⁰ תחקיר ברקאי, עמ' 24.

²²¹ דברי ברקאי, עמ' 88.

עם אָר-פּי-ג'י שירו לעברו. הכוח השיב אש נ"ט של מטולי "לאו" ואָר-פּי-ג'י, ורק אחר כך המשיך להסתער לעבר היעד ולטהרו. גם המ"כ שבבונקר הראשון הצליח, בירי רנ"ט, לחסל את המחבל שנותר.²²² מטעני "גור" נזרקו לעבר הבונקרים והעמדות כדי להבטיח את טיהורם, בלי להיכנס לתוך התעלות.²²³ המתקנים מבטון מזוין כמעט שלא ניזוקו. באזור נמצאו ציוד ואמצעי לחימה רבים. עם זאת נראה כי לא היו בו מחבלים רבים.

המ"פ, שהיה גם סגן מפקד "כוח הבופור", התפנה לקבל פיקוד על הלחימה ביעד הצפוני, לאחר שהרניק נהרג, רק משהשלים לכבוש ולטהר את יעדיו הדרומיים.²²⁴ לאחר חצות ארגן המ"פ את כוחותיו ביעדים הדרומיים ועם שאר הכוחות שביעד הצפוני כינס אותם להמשך התארגנות לצד לוחמי הסיירת.²²⁵

הלחימה ביעדים הצפוניים

הכוח לכיבוש היעדים הצפוניים, בפיקודו של המפל"ג, סגן מוטי גולדמן, נע בציר העולה אחרי הכוחות שנועדו לכבוש את היעדים הדרומיים. משהחל לנוע, מנה מפקד הכוח 21 חיילים.²²⁶ במהלך התנועה הרגלית וכאשר חצה את "הדרך הלבנה" החוצה את הכביש לכיוון המבצר, נורה לעבר הכוח הנע ליעדים הצפוניים ירי מדויק של מקלע כבד.²²⁷ בסופו של הטור הרגלי, שהיה חשוף לפגיעות, נהרגו מייד שני לוחמים – סמל ירון זמיר (קֶשֶׁר המ"פ שהצטרף כקֶשֶׁר לגולדמן – המפל"ג

²²² תחקיר ברקאי, עמ' 25–27.

²²³ דברי מ"פ חה"ן גולני בכנס לקחי חי"ר משל"ג, עמ' 38.

²²⁴ תחקיר ברקאי, עמ' 28.

²²⁵ שם, עמ' 31.

²²⁶ תחקיר גולדמן, עמ' 24.

²²⁷ על פי סיפור הצל"ש של מוטי גולדמן, האש נורתה מארבעה מקלעים. ראו: לימור רביב, "הסתכלו עלינו כאילו הפכנו לחלק מההיסטוריה, סיפור הצל"ש של מוטי גולדמן", במחנה, 9/9/2005.

המוביל) ויוסי אליאל.²²⁸ שלושה אחרים (רזי, צפריר ומוריס)²²⁹ נפצעו. חזי, חובש מ"צוות ארז", הגיע לטפל בנפגעים. הירי הבלתי צפוי שיבש את התקדמות הטור הרגלי, ואנשיו ניסו לתפוס מחסה והתפזרו באזור. במקום ההיפגעות נותרו שישה – שבעה לוחמים, רובם מ"צוות אבו" המוביל.²³⁰

הכוח של "צוות יובל", בעמדות הרתק, הפעיל את הכלים שברשותו. היו אלה מקלעי מא"ג, מקלעי אָר-פּי-דִי, מטולי אָר-פּי-ג'י וררנ"טים קצרי טווח. הנגמ"ש ושני הטנקים שנועדו לפעול מעמדות הרתק לא הגיעו ליעדם.²³¹ גם לעבר כוח הרתק נורתה אש מעמדות שבקרבת המבצר או ממחבלים שנטשו את עמדותיהם. בתחילת חילופי האש נפגע הלוחם, סמל גיל בן-עקיבא, מכדור שפגע בכלי דם ראשי. רימון הזרחן שבאפודו נדלק והבעירו.²³² ככל הנראה, מרימונים שהושלכו לעבר הכוח נפגעו עוד שלושה לוחמים²³³ – רמי, זכר ואיתי.²³⁴ לעבר מחבל שזוהה בקרבת העמדות הושלכו ארבעה רימונים, שהרגוהו.²³⁵

²²⁸ על פי עדותו של אל"ם ארז גרשטיין, יוסי אליאל היה סגנו של סג"ם ארז גרשטיין בפיקוד על הצוות הצעיר (הררי, **תיכנון מול ביצוע**, עמ' 11).

²²⁹ **הקרב על הבופור**, סיכום בכתב יד, ככל הנראה סיכום פנימי בפלוגת הסיור, ללא תאריך, עמ' 4; **חיילים על הבופור**, תמליל משידור רדיו – מתוכנית של אורה הרמן ששודרה ב"קול ישראל" ביולי 1982, עמ' 55.

²³⁰ **עדות ברנע**, עמ' 29–30.

²³¹ **תחקיר סגן גלי צפריר**, עמ' 12.

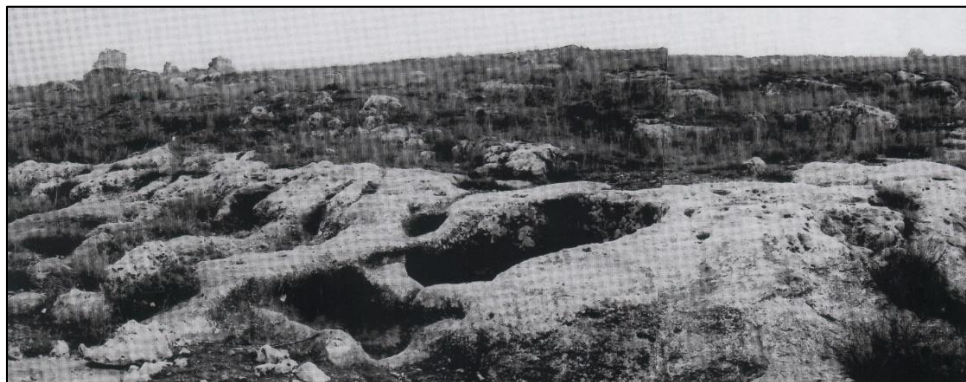
²³² רוזנטל, **משפחת הבופור**, עמ' 16.

²³³ עדות סג"ם יגאל סורוקה מתוך: מה"ד – היסטוריה, **של"ג – תחקיר פלס"ר גולני**, עמ' 34.

²³⁴ **הקרב על הבופור**, סיכום בכתב יד, עמ' 6.

²³⁵ שם. גופת המחבל ההרוג נשארה בשטח זמן רב.

איור 38: יעדי הבופור הצפוניים

מבט מאזור עמדות הרתק – ברקע המבצר והיעדים שמדרום לו

(צולם ממערב למזרח)

הכוח העיקרי בפיקודו של סגן מוטי גולדמן המשיך לנוע ליעדיו. לפניו היה שטח פתוח חשוף כלפי המוצב שמעליו, ובסוף השטח הפתוח חיכה לו המ"פ עם חוליית הפיקוד שלו.²³⁶

גולדמן היה בראש הכוח, ואחריו 'אבו', מפקד הצוות, ולוחמיו החלו לרוץ לאורך הכביש המתעקל כפרסה. בעיקול כ-50 מ' לפני הכניסה ליעד הבחין שנמצאים לצידו רק שישה לוחמים.²³⁷ גולדמן היה בטוח שבכל רגע יגיעו האחרים. הרניק, המ"פ, הורה לו להתקדם ולא לחכות לאחרים. הכוח הקטן החל לטפס למעלה בעיקוף תלול לכיוון פתח הבופור עד שהגיע לפתח התעלה שסבבה את המבצר ושנמשכה דרומה לאורך קו הרכס. כאן, על פי שיטת הלחימה המקובלת ב"יעד מבוצר", ניסו הלוחמים, ובראשם 'אבו', מפקד הצוות, להיכנס, זה אחר זה בטור ולהילחם בתוך התעלה עצמה. תעלות הלחימה הצרות שבקרבת המבצר הקשו על

²³⁶ יוש הלוי (עורך), "ההסתערות על המפלצת", **דרג מסתער**, הוצאת במחנה – משרד הביטחון, 1988 (להלן: הלוי, "ההסתערות על המפלצת"), עמ' 116.

²³⁷ לפי **הסתכלו עלינו כאילו הפכנו לחלק מההיסטוריה**. לפי תחקיר שנערך עם מוטי גולדמן, היו לידו עשרה לוחמים (**תחקיר גולדמן**, עמ' 24). על פי תחקיר שנערך עם איתן רחימי, חיל בצוות אביקם, בשלב זה בכוח היו רק שבעה—שמונה לוחמים (**תחקיר רחימי**, עמ' 45).

התנועה בתוכם. כמה מהלוחמים, ובהם גולדמן, המפל"ג,²³⁸ נעו על שפת התעלה, חיפו באש וזרקו רימונים.

ראשוני המסתערים בתוך התעלה חצו את ה"זיג" הראשון והשני. מאש שנורתה לעברם נפגעו מפקד הצוות, סגן אביקים שרף, וסמ"ר רז גוטרמן, שנשא מקלע אָר-פּי-דִי. גולדמן ירה אל המחפורות והורה לחלץ את הנפגעים. עמי אבליס, מא"גיסט בצוות, שהתקדם אחרי אביקים ורזי, ניסה לחלצם ולטפל בהם, כאשר חובש לא היה במקום.²³⁹ לאחר החילוץ ירה גולדמן אל מקום ההיתקלות הראשונה וזרק פנימה רימון. אז נכנס לתעלה, אך משנוכח כי היא צרה ועמוקה מדי, יצא ממנה והחל לטהרה ברימונים מבחוץ. מחבל שיצא ממנה נפגע ונהרג. איתן הררנ"טיסט ירה רימונים לעבר העמדה השלטת שהייתה מחופה. גולדמן וקומץ מאנשיו, ובהם גיל, עודד, יאיר וגידי,²⁴⁰ המשיכו לרוץ ולטהר את התעלות, צפונה לעבר המבצר.²⁴¹ הלוחמים מאחור סיפקו לו רימונים נוספים.

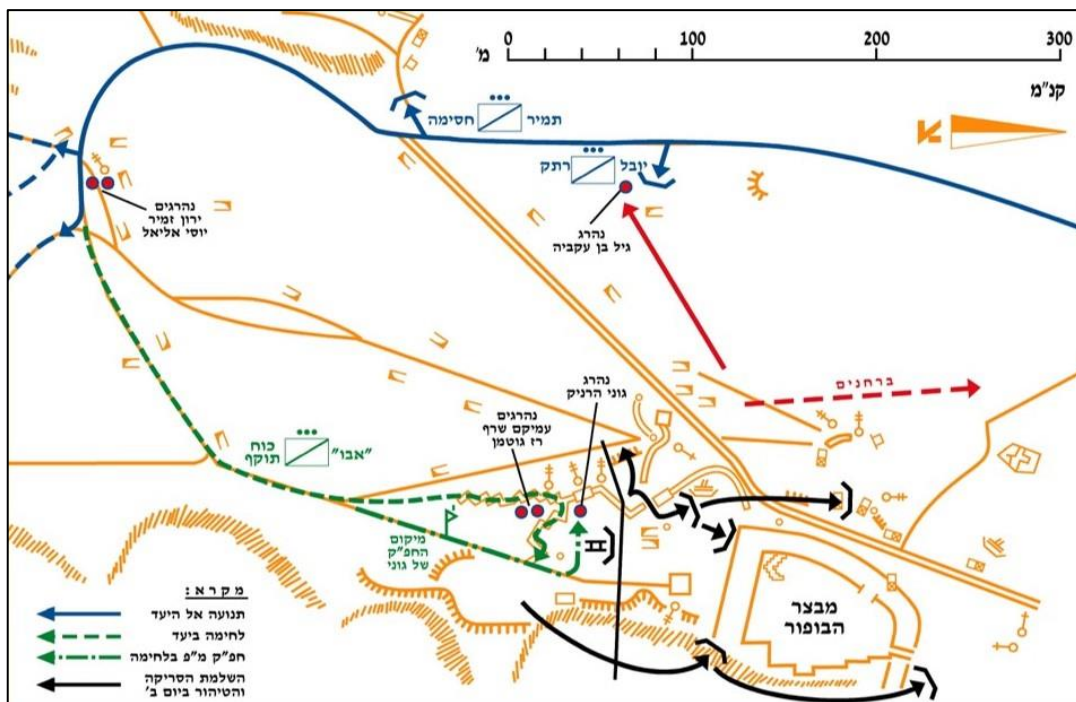
²³⁸ מה"ד-היסטוריה, **תחקיר גולדמן**, עמ' 25. מוטי התקדם מחוץ לתעלה בשל רוחבו שלא אפשר לרוץ בתוכה.

²³⁹ החובש המקורי של "צוות אבו", עברון, נשאר לטפל במ"פ הפצוע קפלינסקי. החובש של "צוות יובל" נשאר לטפל בנפגעים הראשונים במהלך התנועה, ואחר כך בהרוג ובפצועים בכוח הרתק. החובש של "צוות ארז" נשאר באותה עת לצד מפקד צוותו הפצוע ביעד הדרומי (**עדות ברנע**, עמ' 30–31).

²⁴⁰ תחקיר סורוקה, עמ' 19.

²⁴¹ בשלב זה היו בכוח המסתער ארבעה לוחמים – מוטי, איתן, גיל ועמי (**תחקיר גולדמן** עמ' 28, 31). על פי התיאור המאוחר, בשלב זה נהרגו יותר מחמישה מחבלים, (מתוך: **הסתכלו עלינו כאילו הפכנו לחלק מההיסטוריה**).

איור 39: הלחימה ביעדים הצפוניים למרגלות מבצר הבופור

איור 40: קו התעלה הדרומית – תעלות ובונקרים ביעד הצפוני

ברקע האנטנה והיעדים הדרומיים (צולם מגג הבונקר הגדול מצפון לדרום)

קטע התעלה מהעמדה הדרומית לכיוון צפון (בעיקול זה נפלו עמיקם שרף ורז גוטרמן)

הכניסה לעמדה הדרומית מימין לתעלה

את אשר אירע בשלב זה תיאר גולדמן:

אחרי העיקול פגשתי את גוני. לאחר שדיווחתי לו מה קרה, אמר לי: קדימה. רצתי קדימה והגעתי לתעלה. רימון וצרור פנימה. ראיתי שהכול בסדר. 'אבו' (סגן אביקים שרף מפקד צוות א') נכנס מימין. התעלה הייתה מאד צרה ועם האפוד ממש לא הייתי מסוגל לעבור בה. הביצורים היו מבטון מזוין כמו מקלט. ראיתי שאבו מתקדם בסדר. נתקלתי ברזי וממש אי אפשר היה לעבור. יצאתי מהתעלה,

רזי עבר אותי וגם עמי, ואני נכנסתי אחריהם. פתאום נורה צרור
מלפנים שפגע גם באבו וגם ברזי, ריקושטים חלפו ליד עמי. צעקתי:
מה קרה? עמי ענה: הם פצועים.

עליתי למעלה. אמרתי לעצמי להוציא את הפצועים והתחלתי
להתקדם לבד. כשאתה מפקד – אתה לא מפחד. זו אחריות. אמרתי
לאיתן הרנ"טיסט לירות לעבר העמדה שירתה. הוא ירה אחד ועוד
אחד והעמדה השתתקה. התקשרתי לגוני ואמרתי: תשמע אני פה
עם שלושה אנשים. הוא ענה לי: זה בסדר אני מגיע.

הרניק, שעד אותו רגע ניהל את הקרב מהחפ"ק והמריץ את הלוחמים להשתלב
בהתקפה,²⁴² הגיע ליעד הצפוני עם שני קשרים והצטרף ללחימה.²⁴³ גולדמן והרניק
המשיכו לטהר את התעלות באותה שיטה: ריצה על תלוליות העפר של התעלות,
ירי מרוכז וזריקת רימונים לתוכן.²⁴⁴ כעבור זמן קצר טיהרו הלוחמים בצוות את כל
התעלות, לבד מעמדה אחת שנתגלתה מבוצרת וקשה ביותר לטיהור. התברר
שלאורך 6–7 מ' היו מחפי ראש מבטון מזוין, והכול נראה סגור הרמטית.²⁴⁵ גולדמן
רץ כמה פעמים לאורכה של התעלה עד שהבחין בפתח באמצעיתה. הוא השליך
רימון פנימה, אך לא הייתה שום תגובה.²⁴⁶

²⁴² סרן רפי שחם, קצין מיוחדת מודיעין שהאזין במהלך הקרב לרשת "פורן", זוכר כיצד דרבן 'גוני' ברשת את הלוחמים. ריאיון עם סרן רפי שחם, קמב"ץ ביחידת מודיעין, בית יצחק, 25 בספטמבר 2005 (להלן: **ריאיון עם שחם**).

²⁴³ **תחקיר גולדמן**, עמ' 34. בהמשך הגיע גם שאר החפ"ק של המ"פ כולל הקמב"ץ והקש"א אריה ורדי שהשתתף בלחימה. שם, עמ' 38.

²⁴⁴ הלוחמים שנותרו בצוות מאחורי מוטי, העבירו לו רימונים נוספים. **תחקיר רחימי**, עמ' 46; **תחקיר גולדמן**, עמ' 31.

²⁴⁵ על פי **תחקיר גולדמן**, עמ' 33, היו בקטע התעלה שטוהר ארבעה מחפי ראש ובונקר.

²⁴⁶ בתיאור מפורט של הבונקר ציין סגן גולדמן כי זה היה מחולק לשני חדרונים, ובכל פעם שנזרק רימון פנימה – המחבל ברח לחדרון אחר וכך ניצל (הלוי, "ההסתערות על המפלצת", עמ' 118).

דובר ערבית מהכוח קרא למחבל שהיה בעמדה להסגיר עצמו, אולם קריאותיו לא נענו.²⁴⁷ הטיהור נמשך עד שהגיע הכוח אל פתח המבצר. מטעני "גור" בעלי עוצמה חסרו בכוח.²⁴⁸ הרניק רץ בעקבות גולדמן והכניס רימונים לפתחי התעלה. בשלב מסוים עבר בקרבת פתח שלא זיהה. מחבל שחיכה שם ירה בו מטווח קצר, פגע בליבו והרגו.

איור 41: הבונקר הגדול במוצב הבופור

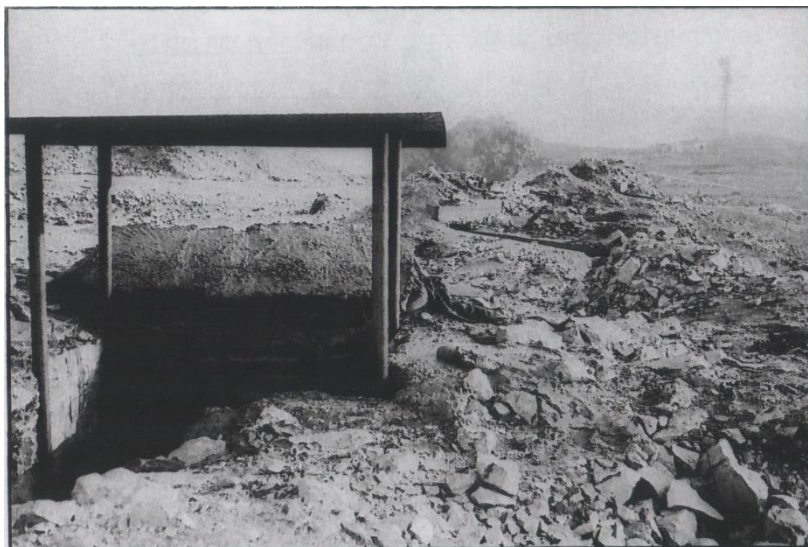
הכניסה הדרומית לבונקר,
עם מחפה הראש הגדול
על ראש הבונקר, עמדה עם
סככה על הראש.
מעמדה זו נורה, ככל הנראה,
המ"פ גוני ונפל בקרב.
- צולם מדרום לצפון

עמדת הסככה וקו התעלה
- צולם ממזרח למערב

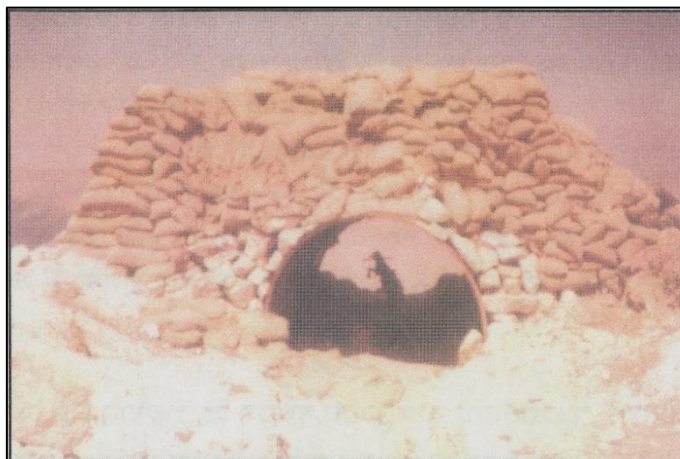
²⁴⁷ חיילים על הבופור, תמליל משידור רדיו – מתוכנית של אורה הרמן, ששודרה ב"קול ישראל" ביולי 1982.

²⁴⁸ עדות ברנע, עמ' 32.

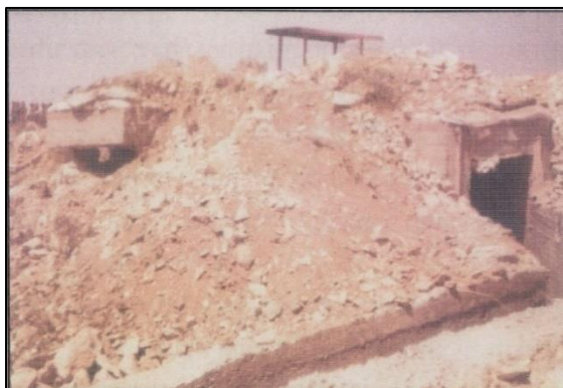

העמדה עם הסככה שממנה נורה 'גוני' (צולם מצפון לדרום)

איור 42: עמדות ותעלות במוצב הבופור

מקלע ארפידי בעמדה ביעד הדרומי לעבר מטולה

העמדות והתעלות ביעד הצפוני

ברק התדהמה על מותם של אבו ורזי נדחה לשעה אחרת... נשמע קול נפץ רימון שהתגלגל אל העמדה השחורה, וזו השתתקה מיד. מוטי רץ הלאה וגוני חיכה מעט. מן העמדה לא עלה עדין קול, וגוני כבר החל לבחון את קו התעלה הנמשך הלאה ולתור אחרי תוואי הכיבוש, כאשר בבת אחת יצא מן העמדה שצף יריות עז. גוני קרא מוטי, תעצור, ומוטי הסתובב והציץ אל מחפה העמדה והתקרב והשליך פנימה רימון ושוב עלה ממנו קול נפץ, ואחר כך שתקה שוב. המבצר היה קרוב מתמיד וגוני הביט בעמדה במצודד... אי לא היה שם... מישהו צעק לעבר הפתח בערבית, תצאו החוצה, אתם מוקפים, אם תצאו תחיו, ולא תמותו כאן. מיד שטפה מן העמדה שרשרת ירי ארוכה, מתגרה ואחריה התגלגל משיפולי התעלה רימון והתנפץ במורד. מוטי השליך לתוכה רימון... אחרי שהות קלה השליך גוני רימון מן העבר השני. שוב יצאה מתוך אפילת מחפה העמדה שרשרת ירי ונבלעה במורד ההר. מוטי גלגל רימון פנימה ורימון נוסף... וגוני הניח רימון שלישי ועוד קול נפץ עלה ואחר כך נדמה

העמדה. גוני התרומם ונע לקראתה בצעדים גדולים, ולהרף עין ראה בחלון האפל שרטוטי דמות אדם וזיע גוף ורשף אש ובית חזהו נקרע וקול הנפץ התגלגל בכל חדרי גופו.²⁴⁹

על רגעים אלה סיפר גולדמן שנטל את הפיקוד על המשך הקרב לטיהור המבצר: "לא ראיתי שהוא נפל. ורדי²⁵⁰ צעק לי: מוטי, גוני נפגע. הגעתי בריצה אחרי חצי דקה, והוא כבר לא היה חי. הייתי המום". יוני עם צוות העתודה של תמיר, שהוזעק לתגבר את הכוח, חילץ את הרניק מתוך התעלה שבה נפגע. הצוות התקדם לעומק המתחם והתפרס בחיפויים לכל הכיוונים. קצינים וחיילים שעד אותה עת היו באזור בית הקשתות ועסקו בחילוץ נפגעים, הצטרפו לכוחות המטהרים. הטיהור נמשך עד להשלמת הכיבוש. מטען "גור", שהובא לאזור מאוחר יותר, הופעל בידי חבלן ומ"פ החיה"ן אל תוך העמדה העיקשת, וחסיל בתוכה כל התנגדות אפשרית.²⁵¹ כשנודע לסמח"ט גולני, אשכנזי, מפקד כוח המשימה ברמת ארנון, על מותו של הרניק ועל גמר כיבוש היעדים, הורה "להמתין עד הבוקר".²⁵² הכוח נשאר במתחם הכיבוש, אך לא נכנס למבצר עצמו. בשעה 02:30 התכנסו הכוחות השונים ללב המתחם והתארגנו להגנה היקפית.²⁵³ במהלך הלילה הבחינו הלוחמים באנשים שירדו מהמבצר, ובעקבות זאת נורתה אש לעברם. למחרת

²⁴⁹ רוזנטל, **משפחת הבופור**, עמ' 103–104.

²⁵⁰ סגן אריה ורדי, קמב"ץ וקש"א הסיירת שנפצע, ואחר כך טיפל בגוני. אריה נהרג בהמשך הלחימה, ארבעה ימים אחר כך (**תחקיר גולדמן**, עמ' 38).

²⁵¹ המטען התקבל והופעל על ידי חבלן מכוח החיה"ן. **הקרב על הבופור**, סיכום בכתב יד, עמ' 6, וכן על פי עדותו של אל"ם צביקה ברקאי באילן הררי, **תיכנון מול ביצוע**, עמ' 12. כוח הסיירת, שגם ברשותו היו מטעני גור, השאירם בנגמ"שים בנקודת הפריקה מתחת ליעדים (**תחקיר גולדמן**, עמ' 40). האפשרות לשתק את העמדה באמצעות רימון או גר עשן נשקלה, אך אי אפשר היה לבצעה בשל מחסור באמצעי עשן בשלב זה של הלחימה. **תחקיר סורוקה**, עמ' 21.

²⁵² **תחקיר גולדמן**, עמ' 39. גם: **דברי אשכנזי**, עמ' 77. הדיווח הגיע ככל הנראה מסגן צפירי ששמע על נפילתו של 'גוני' בקשר, **תחקיר צפירי**, עמ' 7.

²⁵³ על פי עדותו של אל"ם צביקה ברקאי מתוך: הררי, **תיכנון מול ביצוע**, עמ' 12.

בבוקר נתגלה סולם חבלים שהשתלשל ממרומי הבופור, ובעזרתו הצליחו כנראה מחבלים לחמוק מהשטח ולהימלט.

עוד בלילה שלח הסמח"ט לבופור את סרן ניצן שקד, קצין המבצעים של החטיבה, לתפוס פיקוד להמשך הקרב. באזור הכפר ארנון נתקל הנגמ"ש באש צולבת מכל הכיוונים, אולם הוא נחלץ בשלום והגיע למרגלות המבצר. בדרכו פגש שקד בכמה קבוצות של חיילים שטיפלו בנפגעים. היו אלה חיילי הסיירת והחה"ן, שבאותה עת התארגנו להמשך טיפול בנפגעים ולהגנה היקפית על ידי סגן צפריה, שנטל את הפיקוד על כלל הכוחות שנשארו מתחת לבופור²⁵⁴. ניצן שקד, קמב"ץ החטיבה, חבר בקרבת המבצר למוטי ולצביקה, מ"פ החה"ן, שהגיע מהלחימה ביעדים הדרומיים, וביקש מהם לארגן כוחות להמשך פעילות.

נגמ"שי הכוחות הועלו ברובם למשטחי הבופור. בד בבד אורגנה תחנה לאיסוף נפגעים מתחת לבופור והוחל לפנות את הפצועים למטה. אל התאג"ד חבר הרופא המסופח, ד"ר נתי ליברמן, שכל העת טיפל במ"פ הפצוע קפלינסקי, ואליו החלו להגיע פצועים וחללים. בין שנים עשר הפצועים בקרב²⁵⁵ היה סג"ם ארז גרשטיין, מפקד הצוות שנפגע מכדור בזרוע, וכן הרופא המסופח לכוח החה"ן, שאיבד שתי אצבעות ונפגע מכדור בזרוע.²⁵⁶

מסוקים שנקראו למשימת הפינוי, כבר משנפגעו ראשוני הלוחמים, בשעה 19:30 בערך, לא הגיעו עקב קשיי מזג האוויר, עקב חשש מירי באזור שנמשך

²⁵⁴ תחקיר צפריה, עמ' 8.

²⁵⁵ דברי קפלינסקי, עמ' 91.

²⁵⁶ תחקיר ליברמן, עמ' 54.

לסירוגין²⁵⁷ או עקב קשיים באיכון הסימונים לנחיתה בקרבת הבופור.²⁵⁸ הכוח המתין להגעתו של התאג"ד שהיה חלק מהפח"ח, אולם זה בושש להגיע.²⁵⁹ מחלקת תאג"ד מהפח"ח, שהגיעה סוף סוף, נפרסה בקרבת היעדים,²⁶⁰ ורק אז ניתן היה לפנות את הפצועים. ארבעה מאלה שטופלו במקום, הועברו במסוק "אנפה" בשעות הקטנות אור ליום שני.²⁶¹ אחרים המתונו שעתיים-שלוש שעות נוספות לסבב פינוי נוסף.²⁶² שני פצועים קל וששת החללים נותרו עם הכוח עד החבירה לדרגים בשעות אחר הצהריים של יום המחרת.²⁶³

לאחר פינוי הנפגעים תכננו שקד וגולדמן את סיום הלחימה באזור. הכוחות מהעמדות השונות התקבצו במרכז היעד. על פי התכנון, על "צוות תמיר" (סג"ם תמיר מסד – מפקד צוות ו') הוטל לטפס לגג המבצר ולתפוס אותו. שני צוותים, בפיקודו של מוטי, תוכננו להיפרס בצידי המבצר, לטהר את תעלות הלחימה ולבדוק אם נותרו בהן מחבלים. הכוח היה משוכנע שהלחימה טרם הסתיימה משום

²⁵⁷ במהלך כל הלילה עסקה רשת 'דייר', רשת הפיקוד של כוח סמח"ט גולני, בניסיונות להביא מסוקים לפינוי הנפגעים מרמת ארנון ומהבופור. **פענוח רשת "דייר" קסטה 8 צד 28**, עמ' 1 דרישה מ-070136; עמ' 10 תקשורת מ-0702:29; עמ' 11 דרישה מ-0702:43.

²⁵⁸ **תחקיר צפרייר**, עמ' 9. לכוח המסמן היו רק ארבעה פנסי הנחתה, פנס 'מגמגם' ומכשיר קשר 77 עם מצבר חלש.

²⁵⁹ **עדות ברנע**, עמ' 32.

²⁶⁰ **תחקיר ליברמן**, עמ' 56; על פי דברי סמח"ט גולני, הוא שלח לעבר הבופור מחלקה נוספת מפח"ח המילואים החטיבתי שעמדה לרשותו (דברי סמח"ט גולני **בכנס לקחי חי"ר משל"ג**, עמ' 35–36).

²⁶¹ מפקד הפיקוד שאסר להכניס מסוקים לאזורי הלחימה בעקבות נפילת המסוק ביום א', התיר להכניסם רק לאחר שרמ"ט הפיקוד פנה אליו ודיווח לו על נפגעים בבופור. **ריאיון עם תא"ל (במיל') עמוס כץ**, רמ"ט פצ"ן, גלילות, 18 בינואר 2006 (להלן: **ריאיון עם כץ**). הדיווח על הגעתם של ארבעה פצועים מהסירית (קפלינסקי, ארז גרשטיין, מוריס סרסני ורמי גינת) לבית החולים בצפת הגיע לפצ"ן ביום ב' בשעה 04:30 (**סיכום יומן דיווח עבור גזרת אוגדה 91 – אד"ל – חמ"ל פצ"ן – לתקופה 6–7 ביוני 1982, דוח מס' 010366**).

²⁶² **תחקיר צפרייר**, עמ' 9. לדבריו, הוא דרש מסוק 'יסעור' עם רופא כדי שיפנה את כל הפצועים. מסוק כזה לא הגיע ורק מסוק ה'אנפה' שנחת בלילה הגיע שוב עם בוקר. דוח על שני פצועים נוספים (דוח מס' 010394) של הסירית הגיע לפצ"ן מבית החולים ב-7 ביוני בשעה 10:55.

²⁶³ ארבעה מההרוגים רוכזו בנגמ"ש והועברו לדרגי הפינוי באזור נבטייה (**עדות סורוקה**, עמ' 35–37). חיל האוויר הורה שלא לפנות חללים במסוקים (**ריאיון עם כץ**).

שבמהלך הלילה נשמעו קולות. בדיעבד התברר שהמחבלים שנותרו ניצלו את הלילה ונמלטו מהמבצר.²⁶⁴

טנק בודד טיפס לרחבת המבצר, התמקם באמצעה והחל לירות לעבר כל נקודה חשודה.²⁶⁵ בד בבד עברו צוותי הלוחמים של יובל ושל קובי שוויד²⁶⁶ מתעלה לתעלה כדי לוודא שהן נקיות ממחבלים,²⁶⁷ ואכן העמדות והמבצר עצמו היו ריקים מאדם. בסריקות ביעדים השונים נמנו עשרים ושבע גופות של מחבלים.²⁶⁸ ההשתלטות על המבצר ועל המתחם מצידיו הושלמה ביום שני, 7 ביוני, כבר בשעה 06:30.²⁶⁹ דגל כחול לבן הונף בקומה העליונה של המבצר.

עם גמר המשימה רוכזו הצוותים השונים של הסיירת ושל פלוגת ההנדסה להמשך הלחימה. הכוח התארגן למשימות נוספות, והראשונה שבהן הייתה להשתלב בכיבוש נבטייה ובטיהורה. קובי שוויד נשאר לפקד על הצוות הוותיק במקומו של 'אבו' שנהרג. גלי צפריר מונה למפקד צוות במקומו של ארז הפצוע. על פי דרישת הפיקוד, בבופור הושאר צוותו הצעיר של תמיר מסד, שלא השתתף

²⁶⁴ על פי הסורים, נפלו חלל כל הלוחמים שהגנו על הבופור (טלאס, הפלישה הישראלית ללבנון, עמ' 138–141).

²⁶⁵ זה היה טנק הסמל (2 מ') שנתקע בארנון ונחליץ. טנק המ"מ התקוע חולץ רק לפנות בוקר לאחר שפיצץ את זחלו התקוע. **של"ג – גדוד 71**, עמ' 11.

²⁶⁶ סמ"ר יעקב שוויד שמונה כמחליפו של סגן אביקם שרף, מפקד צוות א' שנהרג. **תחקיר גולדמן**, עמ' 44.

²⁶⁷ לדברי המפל"ג, הוא ביצע מעין תרגיל רטוב בתעלות כדי לעודד את הלוחמים, וכך יצאו מההלם. לדבריו רבים מהם כלל לא ידעו מה קרה. "הרבה אנשים לא לחצו על ההדק". **תחקיר גולדמן**, עמ' 45.

²⁶⁸ **תחקיר סורוקה**, עמ' 26. לפי **תחקיר רחימי**, עמ' 47, ביעדים נמנו רק עשר גופות של מחבלים. באזור היו כ-40 גופות של חללי אויב שחלקם נפגע בתקיפות חיל האוויר ובהפגזות הארטילריה (**הקרב על הבופור**, סיכום בכתב יד, עמ' 6). כ-15 נפגעו בהתקפת הכוח הקרקעי. לפי קפלינסקי, נמנו ביעד 15 גופות מחבלים (**דברי קפלינסקי**, עמ' 91). על פי אילן הררי, בלחימה נהרגו שמונה מחבלים ביעד הצפוני, ושישה מחבלים – ביעדים הדרומיים (הררי, **תיכנון מול ביצוע**, עמ' 12).

²⁶⁹ בשעה 06:30 דיווח מ"פ חזה"ן – קודקוד 'שליחות' ברשת 'דייר' כי "למעלה כבר מסיימים. יקח עוד כמה קטנות בלבד" (פענוח רשת "דייר", קסטה 8 צד 28, עמ' 43).

בלחימה כדי לאבטח את ביקורם של ראש הממשלה, של שר הביטחון ושל יועציהם במבצר.²⁷⁰

בשעות הבוקר נע הכוח מאזור הבופור למרחב נבטייה. הכוח נע על הכביש עד תבנית וממנה בדרכי עפר לאזור תל קוניה שמדרום לנבטייה, ושם בשעה 13:00 בערך חבר לדרגים שלו.²⁷¹ שם גם הועברו החללים מהכוח הלוחם לדרגים. הכוח הצטייד במזון ובתחמושת. את הפיקוד על כוח הסיירת קיבל עתה סגן נדב פלטי, קצין מילואים שבעבר שימש סגן מפקד הסיירת.

לאחר כשעתיים-שלוש המשיך הכוח לנוע לכיוון נבטייה ונערך להמתנה על הרכסים המקיפים את העיירה באזור תל ארואס. לאחר כשעה ומשהתברר כי בעיר אין כמעט התנגדות, חצה הכוח את נבטייה עד למבואותיה הצפוניים, אך שוב הוחזר דרומה לחניון לילה באזור תל קוניה. למחרת, ביום שלישי, המשיך כל הכוח צפונה דרך כפר רמאן והזהרני למשימות נוספות בהרי השוף, בואך ג'בל ברוך וציר ביירות-דמשק.

²⁷⁰ מבצע של"ג – תחקיר, עמ' 17.

²⁷¹ עדות סורוקה, עמ' 45.

איור 43: נשק שלל ודגל ישראל על מבצר הבופור

מקלע דִּי־אֶס־אִיץ־קִיִּי והעמדה ביעד הצפוני

דגל ישראל על הבופור

סיכום, ניתוח המהלכים ומסקנות

"הבופור לא היה יעד-כיבוש בלבד. בשבילנו ובשביל כוחות האויב כאחד, היה הבופור סמל לכוח. באימונים, שהיו לנו לפני המלחמה, הבטנו תמיד למעלה, אל המבצר הענק הזה וחיכינו ליום, שנוכל לעלות עליו ולקחת אותו. זה היה האתגר שלנו". כך סיכם את משימת ההתקפה על הבופור, סגן מוטי גולדמן, מפל"ג בסיירת ששימש בפועל סגן מפקד הכוח בלחימה על היעדים בקרבת הבופור, וקיבל את עיטור העוז על לחימתו במהלך הקרב.²⁷²

בעקבות המלחמה עלו מספר שאלות הקשורות לקרב הבופור, והן נידונו לאחר המלחמה בדיונים שונים, והתשובות הנחרצות להן טרם ניתנו.

להלן שלוש השאלות העוסקות בתחומים המערכתיים והטקטיים השונים:

1. מדוע הותקף הבופור גם לאחר שהתוכנית להחדרת אוגדה 162 בצירי

ח'רדלה הנשלטים ממנו בוטלה?²⁷³

2. מדוע הותקף הבופור בלילה הראשון כאשר האוגדות, ובעיקר אוגדה 36,

כבר השאירו את הבופור הרחק מאחוריהן, ותוך זמן קצר המצודה הייתה

הופכת ממילא למובלעת זעירה ובלתי מטרידה מאחור?²⁷⁴

3. מדוע הותקף הבופור בלילה ולא נדחתה ההתקפה לבוקר, גם לאחר

שהמבצע כולו התאחר ולאחר שנכנסו ללבנון בצהריים ולא עם שחר

כמתוכנן?²⁷⁵

²⁷² הלוי, "ההסתערות על המפלצת", עמ' 115.

²⁷³ לדברי מפקד הפיקוד אמיר דרורי בכנס ספ"כ בנושא כיבוש הבופור, עמ' 105, המאמץ המזרחי בגזרת ח'רדלה נמשך רק כחלק ממאמץ הטעייה והונאה שהוכן מראש לקראת המלחמה.

²⁷⁴ הראל עמוס ואהוד יערי, "ביתו ומבצרו", מוסף הארץ, 16.6.2000. השאלה עלתה במפורש גם בספרם של שיף ויערי, מלחמת שולל.

²⁷⁵ את השאלה בניסוחה המפורש שאל דרורי בכנס ספ"כ בנושא כיבוש הבופור, עמ' 104.

4. מדוע הותקף הבופור כאשר היה ברור שתוכנית ההתקפה הרכובה ביום, שאושרה בכול הדרגים, לא תוכל לצאת אל הפועל וכי תהיה זו התקפה לילית?

על פי פיקוד הצפון ובשל הנחיית הרמטכ"ל נתן קצין האג"ם של הפיקוד לקצין האג"ם של אוגדה 36 הוראה מפורשת, שלפיה לפני כיבוש הבופור עליו לקבל אישור.²⁷⁶ אולם המאוג"ג טען שלא קיבל פקודה שכזו עד לרגע הטלת ההתקפה, ולכן פעל על פי התכנון המוקדם.²⁷⁷

פן אחר של הסוגיות העלה ראש מה"ד וסגן מפקד פיקוד הצפון במלחמה, אלוף אורי שמחוני, כששאל:

מה בער? מה בער לתקוף את הבופור כל כך מהר? ... מבחינת התכנית הכללית שהיעד הסופי שלה הוא בירות, התעלות האלה ליד הבופור הן חסרות משמעות... לא צריכים להלחם עם כל האויב, עם מי שלא מוכרחים לא צריך להלחם אתו, לפחות לא בשלב הראשון... הבופור כבר לא מפריע לשום דבר. הוא לא מפריע למעבר הכוחות... יכול להיות שהיה נופל מעצמו.²⁷⁸

רמ"ט הפיקוד, תא"ל עמוס כץ, הוסיף: "ביום הראשון של המלחמה, כאשר שונתה תוכנית התנועה של אוגדת מנחם עינן, היה ברור לי שהבופור שוב אינו צריך להיכבש בשלב מוקדם ויורד לעדיפות משנית. יתכן שהדבר לא נאמר במפורש, אבל זה היה ברור כשמש".²⁷⁹

שינוי תוכנית התנועה של אוגדה 162 נהגה רק בשעות אחר הצהריים המאוחרות של יום א'. רק בשעה 16:43 [6 ביוני] הודיע רמ"ט הפיקוד לתא"ל מנחם

²⁷⁶ גולן, מלחמת שלום הגליל – ניהול המלחמה, עמ' 63.

²⁷⁷ דיון מקיף בנושא, ראו: קהלני, דרך לוחם, עמ' 290–292.

²⁷⁸ דברי אלוף אורי שמחוני בכנס ספ"כ בנושא הבופור, עמ' 96.

²⁷⁹ רמ"ט הגולן, "היום האחרון של מלחמת לבנון, ריאיון עם תא"ל עמוס כץ", הארץ, 19.6.1992.

עין, מאו"ג 162, כי יש אפשרות שאוגדתו תיכנס לשטח לבנון בציר עקייה במקום בציר ח'רדלה.²⁸⁰ באותם רגעים כבר פנה כוח סמח"ט גולני מאזור גשר עקייה ליעדיו ברמת נבטייה, ובהם הבופור. רק בשעה 21:37 קיבלה האוגדה פקודה לנוע דרך גשר עקייה,²⁸¹ וגם אז, ככל הנראה, לא נמסר שינוי התיב לאוגדה המובילה, אוגדה 36. באותו זמן היה הקרב על יעדי הבופור בשלבי סיום.

בסכמו את הנושא בספרו "דרך לוחם" מציין קהלני:

כל יחידה מקבלת את משימותיה מהמפקדה שמעליה ורק היא יכולה לשנות את המשימה. למפקד בשטח יש חופש תמרון מסוים, שינוי תכניות וכיוונים, ולכן אין הוא רשאי לשנות את המשימה ואת לוח הזמנים שהוכן לו על ידי המפקדה שמעליו.

האוגדה שלי קיבלה משימה של כיבוש כל רמת ארנון ורמת נבטייה... משימת האוגדה הייתה לפתוח את הדרך שנעה מתחת לבופור דרך גשר ח'רדלה וציר הנפט ובהמשך לאוגדתו של מנחם עין (אוגדה 162). בכל הפקודות סוכם שהוא יכנס בצירים אלו בבוקר של תחילת יום המלחמה. הצגתי את תכניתי לפני שר הביטחון, הרמטכ"ל, אלוף הפיקוד והמטה הכללי ובה הדגשתי את פתיחת הציר למנחם עין וכיוצא מכך את כיבוש הבופור. בבוקר לא הייתה הערה אחת לתוכנית שלי ומנחם בהצעת תוכניתו ציין שהוא יעבור בח'רדלה.

²⁸⁰ "היסטוריה צפון", מחברת 2 – רישומי צוות צפון של מחלקת היסטוריה בחמ"ל פיקוד הצפון 13:50 [6 ביוני]–06:10 [7 ביוני], יוני 1982.
²⁸¹ שם.

על פי קהלני, הייתה תמימות דעים שרכס הבופור יהיה בידנו עם פתיחת גשר ח'רדלה.²⁸² הוא מוסיף וטוען שלא ידע על שינוי בציר החדירה של אוגדה 162 מתנועה ומעבר בגשר ח'רדלה לתנועה דרך גשר עקייה בעקבות אוגדה 36, וכי מעולם לא נמסר לו על שינוי המשימה.²⁸³ לטענתו, אם היה יודע לפני תחילת הקרב על הבופור שמנחם עינן ימשיך לאזור גשר עקייה, ייתכן שהיה משנה את התוכנית, אך הוא היה פועל כך רק עם קבלת אישור מפורש מפיקוד הצפון.

קצין האג"ם של אוגדה 36, סא"ל יוסי רווה, שהיה מפקד המפקדה העיקרית של האוגדה שישבה במשגב עם ותיאמה את פעולותיהם של כוח סמח"ט גולני ושל כוחות חטיבה 769 במאמץ האוגדתי המשני, הוסיף: "אני לא יכול להגיד בוודאות שאמרתי לפיקוד שאנחנו מתחילים להלחם על הבופור בלילה. אני כקצין אג"ם, לא קיבלתי פקודה מהפיקוד לבצע את זה למחרת".²⁸⁴

לפי החומר המצוי במחלקה להיסטוריה (תעבורת הקשר ברשת הקשר הפיקודית "נסיך" וברשת הקשר "ענפה" של אוגדה 36) משעה זו עד לשעה 19:00–19:15, השעה המשוערת שבה החל קרב הבופור, לא ניתנה שום הוראה שביטלה או דחתה את כיבוש הבופור.²⁸⁵ יתר על כן, נראה שמנהלי הלחימה שפעלו מתוך חמ"ל פיקוד הצפון עדכנו משעה 18:40 עד השעה 19:34 את שר הביטחון

²⁸² גם גבי אשכנזי, מפקד הכוח לכיבוש רמת ארנון, זוכר כי משימתו נועדה לאפשר להחדיר אוגדה מאצבע הגליל להר הלבנון. לטענתו, לא ידע בשום שלב, בליל הלחימה הראשון, כי שונה ציר ההחדרה של אוגדה 162 (ריאיון עם אשכנזי).

²⁸³ בריאיון עם קהלני ציין כי לראשונה נודע לו על תנועתם של כוחות אוגדה 162 בעקבותיו בציר גשר עקייה, כשפגש את דורון רובין מח"ט 500 באזור גשרי החבוש מצפון לנבטייה.

²⁸⁴ דברי סא"ל יוסי רווה בכנס ספ"כ בנושא כיבוש הבופור, 25 בנובמבר 1982, עמ' 105.

²⁸⁵ מכתב ראש מחלקת היסטוריה, אל"ם בני מיכלסון, לתא"ל אביגדור קהלני, מפקד פו"ם, לשכת רמ"ח היסטוריה, 23 בינואר 1989, עמ' 2. תא"ל (במיל') דובי דקל ציין בשיחה עימו שלמיטב זיכרונו הרמטכ"ל או האלוף דיברו ישירות בטלפון ממפקדת הפיקוד, עם מאו"ג 36, והורו לו שלא לכבוש את הבופור בלילה (ריאיון עם תא"ל (במיל') דובי דקל, ס' ק' אג"ם פצ"ן בשל"ג, גוליס, 27 בספטמבר 2005). בשיחה נוספת ציין דובי דקל כי הוא זוכר שהרמטכ"ל הנחה את האלוף (שיחה טלפונית עם תא"ל (במיל') דובי דקל, 24 בינואר 2006).

ואת ראש הממשלה. רק בשעה 19:34 יצא ראש הממשלה מהחמ"ל. באותה עת נעו הכוחות ולחמו על יעדי הבופור. בשעה 20:15, משהתפנה לחזור לנהל את הקרב, ציין רמ"ט פיקוד הצפון שאינו מצליח להשיג את המאו"גים ברדיו טלפון,²⁸⁶ ורק בשעה 20:20 הוא שב ודיבר עם "דרור" – מאו"ג 36.²⁸⁷

"כששאלתי את קצין האג"ם הפיקודי, אחרי המלחמה, כתב קהלני, "מי בעצם נתן לי הוראה שלא לכבוש את הבופור" ענה לי אגמון²⁸⁸ שמפקד הפיקוד נחת במפקדה ונתן את ההנחיה באופן אישי. אכן האלוף נחת במפקדה העיקרית של אוגדה 36 במשגב עם,²⁸⁹ אך באותה עת היה המאו"ג בחפ"ק המנוגמ"ש. לפי קהלני, מפגשים בין אישים, הגם שלא התקיימו, אינם תחליף לעבודת מטה מסודרת. משהחלה הלחימה לא עודכנה מפקדת אוגדה 36 בתמונת המצב על הנעשה בגזרת הבופור. בשעה 20:20 ביומן המבצעים של האוגדה נרשם כי סמח"ט 1 יכבוש את מבצר הבופור. באותה עת כבר היה הקרב בעיצומו. רק בשעה 20:53, מהאזנה לרשת הקשר, הצטיירה תמונת מצב שלפיה נתקל כוח סמח"ט 1 בהתנגדות לפני מוצב הבופור והודיע על פצועים ועל הרוגים, בתוכם מג"ד ומ"פ פצועים. מקום ההתקלות היה נ"ג 571, ובו היו שני הרוגים ושני פצועים.²⁹⁰ גם הפעם התייחס הדיווח ללחימה על המוצבים ברמת ארנון ולא לזאת שעל מבצר

²⁸⁶ אין בידנו תקציר או רישום של שיחות רדיו הטלפון בין הפיקוד ובין יחידותיו. כמו כן אין בידינו את יומן המלחמה של פיקוד הצפון שבו היו אמורים להירשם השיחות וההודעות אל הכוחות ומהם, אלא רק יומן דיווח שבו נרשמו הדיווחים אל הפיקוד.

²⁸⁷ "היסטוריה צפון", מחברת 2.

²⁸⁸ אל"ם דוד אגמון – קצין אג"ם פיקוד הצפון במלחמה.

²⁸⁹ על הסוגיה גם: מה"ד-היסטוריה-ענף סיקור צה"ל, ראיון עם תא"ל אביגדור קהלני – מפקד אוגדה

³⁶ (נערך ב-1 במאי 1983), 8 בנובמבר 1989, עמ' 1.

²⁹⁰ יומן המבצעים והאירועים של אוגדה 36. ראה נספח א'.

הבופור. את הפרטים המדויקים של מה שאירע שם לא ידעו ככל הנראה במפקדת האוגדה ובפיקוד הצפון.²⁹¹

במהלך כל הלחימה נשמר הקשר בין חמ"ל הפיקוד ובין החמ"ל במפקדת האוגדה. גם לכאן לא התקבלה ההוראה לשנות את המשימה, ורק סמוך להשלמת כיבוש היעד הודיע הפיקוד לאוגדה, בקשר, להמתין לפני כיבוש הבופור.

בשעה 21:04 הודיע קצין האג"ם של פיקוד הצפון לקצין האג"ם של אוגדה 36 ברשת "ענפה":²⁹² "קבל שלפני ביצוע כיבוש אדום 5603 [הבופור]... מדרום לפגה [ארנון] תבקש אישור מ'אולר נסיך' [קצין אג"ם פיקוד הצפון]", אולם לא נראה שההנחיה הביאה לבדיקה מקיפה על הנעשה בפועל במרחב הלחימה של האוגדה, וכל שכן לא הועבר דיווח מפורט בנושא למפקדת פיקוד הצפון.

בשעה 21:15 נערכה שיחה בין קצין האג"ם של אוגדה 36 ובין המאו"ג ברשת "ענפה", ולפיה אפשר להבין שבחמ"ל האוגדה טרם הצטיירה תמונת מצב נכונה שהקרב בבופור בעיצומו, אף שכבר החל יותר משעתיים לפני כן:

מאו"ג 36 שאל: "הדרומי הגבוה – מה קורה?"

קצין האג"ם: "עדין לא נכנסו. קבלנו מ'נסיך' [פיקוד הצפון] כניסה לפי אישור.

כרגע קודקוד 'דייר' [סמח"ט גולני] מתעסק עם 571".

מאו"ג 36: "רות הבנתי. בסדר. שיערך שמה להגנה לאחר מכן. סוף".

²⁹¹ על פי גבי אשכנזי, מהאזנה לרשת הסיירת ופולוגת החז"ן, הוא ידע על הנפגעים ואף עדכן בכך את חטיבת גולני שהתעניינה כל העת, ואת חמ"ל האוגדה. לטענתו, הוא דיבר בנושא גם ישירות עם האלוף שמחוני בפיקוד, בניסיון לקדם את הפינוי המוטס (ריאיון עם אשכנזי).
²⁹² רשת "ענפה" – מבצעים אוגדה 36, מתוך שקלוט הרשת – קסטה 7 צד 14, עמ' 35–41. ראה נספח ב'.

לאחר הקרב הסביר תא"ל קהלני כי סבר שאין טעם להפסיק את הקרב ולהסיג את הכוח, כאשר הקרב כבר התנהל בתוך התעלות, ולכן לא העביר את ההוראה לסמח"ט גולני.²⁹³

באשר לדיווחים בתוך חמ"ל פיקוד הצפון הראו רישומי המחלקה להיסטוריה כי בשעה 21:37 דיווח רמ"ט פיקוד הצפון, תא"ל עמוס כץ, לרמטכ"ל, שנכנס לחדר במפקדת הפיקוד, ש"סמח"ט גולני יורה מעט ארטילריה ולא זז, בבוקר ילך לבופור".²⁹⁴

בשעה 21:40 ביומן הדיווח של הפיקוד רשם הסמב"ץ שסמח"ט 1 מתכוון לכבוש את הבופור בלילה, וכי הדבר יעשה ברגל.

בשעה 21:44 בחמ"ל מפקד הפיקוד כתב נציג המחלקה להיסטוריה במחברתו את הנחיית הרמטכ"ל שקהלני לא יעבור את הזהרני, ובשעה 22:03 הוסיף כי הרמטכ"ל, רא"ל רפאל איתן, הורה כך: "סמח"ט 1 שלא ילך לבופור אלא מחר בבוקר". בשעה 22:09 דיווח רמ"ט הפיקוד לרמטכ"ל בחמ"ל כי לא הצליח ליצור קשר עם קהלני ברדיו הטלפון כדי להעביר לו את ההוראה.²⁹⁵

באותו זמן, כידוע, כבר הושלם כיבוש רוב יעדי הבופור, אך התמונה לא התבהרה דיה בחמ"ל באגדה 36 ובחמ"ל פיקוד הצפון. ב-22:20 נרשם ביומן הדיווח בפיקוד כי בכוח סמח"ט גולני יש תשעה פצועים, וכי בכוח הדרומי שלו יש שמונה – תשעה פצועים.²⁹⁶

רק בשעה 22:31 הצטיירה בחמ"ל מפקד הפיקוד "התמונה האמיתית", גם אז רק בדבר כיבוש היעדים והפצועים וללא דיווח על חללים. באותה עת ציין הרמ"ט, תא"ל כץ, כך: "סמח"ט 1 עם (גדוד) 51 הסתבכו. הלכו לבופור. עכשיו רוצה לחלץ

²⁹³ מכתב ראש מחלקת היסטוריה, עמ' 3.

²⁹⁴ ריאיון עם קהלני, עמ' 3.

²⁹⁵ "היסטוריה צפון", מחברת 2, עמ' 6.

²⁹⁶ סיכום יומן דיווח.

נפגעים. יורים עליו מצפונה כלים. לא איתר". נציג המחלקה להיסטוריה שישב בחמ"ל ציין את הידיעה שהבופור בידנו ואת השמחה הגדולה שהייתה בחדר.²⁹⁷ בשעה 23:17 דיווח רמ"ט הפיקוד שקצין אג"ם 36 הודיע שהבופור נכבש, ובשעה 23:14 עדכן הרמ"ט את מפקד הפיקוד בדבר כיבוש הבופור והוסיף כי הוא מכניס מסוקים לפינוי. במהלך הלילה ולאחר השלמת הכיבוש נוצר קשר בין קצין האג"ם של האוגדה ובין רמ"ט הפיקוד. בתקשורת דובר על פצועים מקרב הבופור.²⁹⁸ בשעה 23:40 בחמ"ל עדכן ראש זירת לבנון שבפיקוד הצפון כי מתבצע נוהל חילוץ נפגעים במרחב "דייר" (כוח סמח"ט גולני), וכי חילוץ הנפגעים באזור הדרומי ייערך ברשת "פורן" (רשת המבצעים של פלס"ר גולני).²⁹⁹ רמ"ט הפיקוד העיד כי בחצות הלילה שמע דיווח מסמל בסיירת גולני³⁰⁰ שעלה ברשת הפיקודית ואמר את שמו של הבופור בצופן ודיווח על 12 פצועים. רק מדיווח זה הבינו ככל הנראה, בחמ"ל הפיקוד, כי אכן התבצעה לחימה בבופור. ב-7 ביוני בשעה 02:55 שאל עוזר קצין האג"ם הפיקודי, סא"ל דובי דקל, את אלוף אורי שמחוני, סגן מפקד הפיקוד: "מה פתאום גבי נלחם? והוסיף: "פתאום קבלנו הודעה שהבופור בידנו – יש לו 10 פצועים – הייתה לו הוראה לעצור!" אלוף שמחוני שאל: "האם הייתה זו יוזמה שלו?"³⁰¹

לטענתו של קהלני, הבעיה טמונה בדרך שבה התנהל חמ"ל הפיקוד, כאשר הדיווחים מהאוגדה הגיעו כל פעם לקצין אחר ולא נשמרה הרציפות המתחייבת.³⁰²

²⁹⁷ "היסטוריה צפון", מחברת 2, עמ' 6.

²⁹⁸ ריאיון עם קהלני, עמ' 2. לטענת רמ"ט הפיקוד, הדיווח הראשון הגיע אליו מסמל בסיירת שנכנס לרשת הקשר הפיקודית וביקש פינוי באמצעות מסוקים (ריאיון עם כץ).

²⁹⁹ "היסטוריה צפון", מחברת 2, עמ' 6.

³⁰⁰ ככל הנראה, זה היה סגן גלי צפריר שניסה בכל דרך להביא מסוקים לפינוי הפצועים מהבופור.

³⁰¹ "היסטוריה צפון", מחברת 2, עמ' 7.

³⁰² ריאיון עם קהלני, עמ' 2–3. יצוין כי באותה עת פעל הפיקוד במוצב פיקוד בבית ההבראה של המשטרה בהר כנען. אותו אתר שימש אותו כבר במלחמת יום הכיפורים. גורמי הפיקוד הגיעו לשם ממפקדת הפיקוד

לדבריו, סיבה נוספת לדיווח המקוטע הייתה המחסור בדיווח שוטף לאוגדה מציוד של סמח"ט גולני שכמעט איבד את קולו לחלוטין.³⁰³

לטענת הפיקוד, לא דיווחה האוגדה לפיקוד על הלחימה בבופור ולא עדכנה אותו, אלא רק כאשר ביקשה פינוי רפואי. גם אז עסק הדיווח רק ב-12 פצועים ולא בחללים, ולכן הדבר הטעה את שר הביטחון ואת ראש הממשלה שקיבלו דיווח על "אין הרוגים".³⁰⁴

תא"ל קהלני, מנגמ"שו בחפ"ק האוגדה, היה עסוק, ככל הנראה, בחלקו הראשון של ליל 6-7 ביוני בתכנון משימותיו, במאמץ העיקרי, ליום הלחימה הבא. באותם רגעים טרם ידע בבירור לאן פניו מועדות. האם עליו לפנות צפונה בציר גב ההר לעבר ציר דמשק-ביירות למגע אפשרי עם הסורים או מערבה לציר החוף לכיתור וללחימה באזור צידון? הקשב שניתן לנעשה במאמץ המשני ברמת ארנון ובאזור הבופור היה בהחלט ברמה פחותה יותר. עיקר הקשר בין האוגדה לכוח שפעל ברמת ארנון נשמר באמצעות המפקדה העיקרית של האוגדה במשגב עם. לפי מפקד הפיקוד אמיר דרורי, קהלני פשוט לא הבין את הפקודה ואת השינויים בתוכנית. עם זאת מהפרטים המצומצמים שהוא מנדב, נוצר הרושם שגם מפקד הפיקוד לא הצטיין בפקודותיו ובניהול הקרב ביתר בהירות.³⁰⁵ העמימות בדבר המשימות אפיינה את דרך ניהולה של המלחמה כולה לנוכח משימותיה המשתנות

בנצרת, והכשירוהו לפעילות רק ביום ו' שלפני המלחמה. שיחה טלפונית עם תא"ל (במיל') דובי דקל, 24 בינואר 2006.

גם מערכות הקשר, שהוכנו לשדרוג, פעלו רק בחלקן בשלבי הלחימה הראשונים. עובדה זו תרמה גם היא ליכולת התפקוד הלקויה (ריאיון עם כץ).

³⁰³ דברי תא"ל אביגדור קהלני בכנס ספ"כ, 25 בנובמבר 1982, עמ' 108. לטענת הסמח"ט, הוא לא איבד לרגע את קולו (ריאיון אשכנזי).

³⁰⁴ דברי אלוף אורי שמחוני, ראש מה"ד וסגן אלוף הפיקוד וכן תא"ל עמוס כץ רמ"ט פיקוד הצפון בכנס ספ"כ, עמ' 99.

³⁰⁵ עמנואל רוזן, "הקרב על הבופור לא תם", מעריב, 8.9.89, עמ' 6. על כך ראה גם אורי שמחוני, הערות למחקר הבופור, 23/1/2006.

ולנוכח קרבתו הפיזית של הדרג העליון המחליט (המדיני והצבאי) לשדה הקרב. נראה שעמימות זו והתחושה בקרב מפקדים כי ההבנה השוררת בקרבם היא נחלת כל שרשרת הפיקוד, הביאה להמשך הלחימה ברמת ארנון כולה ובבופור בפרט. הלחימה בבופור נערכה גם משהתגבשו, בדרגי הפיקוד, תובנות שהמשימה הפכה למיותרת, או שלפחות אפשר היה לדחותה ולהפוך אותה מפעולה התקפית של כיבוש לפעולה מאוחרת יותר של סריקה וטיהור. בשעה ש"כוח הבופור" נכנס ליעדיו, היה חמ"ל הפיקוד מרוכז בביקורם של ראש הממשלה ושל שר הביטחון. גם משהתפנה החמ"ל בכנען, נראה כי לא הועבר עדכון מפורט ממנו ולא ניתנה הוראה מפורשת לאוגדה שלא לתקוף. כאמור, ההוראה התאחרת והגיעה רק משהיה הכוח התוקף בשלבי סיום הלחימה בתוך היעדים.

הדרג האוגדתי, ברמת המפקד והמפקדה העיקרית, לא ידע ולא עסק, ככל הנראה, בראייה הפיקודית הכוללת, שלפיה הפכה המשימה למיותרת עם הפניית אוגדה 162 לציר גשר עקייה במקום לציר ח'רדלה.³⁰⁶ כשמשימת הבופור הפכה לעורפית, היא זכתה לקשב מופחת בדרג האוגדה ומפקדיה שאותה עת היו פניהם צפונה ומערבה להמשך הלחימה.

המבצר שהפך לסמל והיעדים שבקרבתו הותקפו בכוח הדבקות במשימה של הכוח המְבַצֵע, ומתוך ההבנה שזהו אתגר שיש לבצעו, כל עוד לא התקבלה פקודה מפורשת אחרת. בתחום הטקטי, על הלחימה בבופור העיבו כמה סוגיות שבהן עסקו הכוחות לפני המבצע ובמהלכו, בסיכומים ובניסיונות להפיק לקחים. להלן השאלות והסוגיות העיקריות:

³⁰⁶ לטענת המאז"ג וסמח"ט גולני, שינוי ציר הכניסה של אוגדה 162 כלל לא הביא הפיקוד לידיעתם.

1. האם היו לפלוגת הסיור, במבנה ובארגון ככוח ייעודי לביצוע משימות מיוחדות, האמצעים שהספיקו ללחום כמסגרת לוחמת במשימה עצמאית במהלך מלחמה כוללת?
2. כשירותם של הלוחמים ללחימה בכלל וללחימה ביעד מבוצר בפרט; כמות הלוחמים הכשירים שהשתתפו בלחימה בתעלות בראש הכוח.
3. מבנה הכוח לכיבוש הבופור – הכפפת פלוגת החה"ן לכוח פלוגת הסיור; המחסור בסגן מפקד ביחידה ההומוגנית.
4. ההתארגנות לקרב – המחסור בנגמ"שים אורגניים, ההצטיידות האיטית, ההכנות והעייפות בטרם קרב.
5. הכפפת מחלקת טנקים שלא שולבה בתכנון ובאימונים.
6. הלחימה בקרב לילה מול קרב היום המתוכנן.
7. ההפתעה ביעדים – התעלות הצרות, מחפי הראש והמחבלים בקסדות.
8. המחסור באמצעים ייעודיים בכוח הקדמי, כמו מטעני "גור".
9. איפה פעל הכוח הרפואי? מהו מיקום התאג"ד? סוגיות המחסור בחובשים והפינוי הרפואי.
10. נושאי הדיווח במהלך הלחימה ולאחריה – מדוע לא הגיע הדיווח על ההרוגים בקרב?
11. "אנשים מול אש" – מהי כמות הלוחמים שהסתערו בתעלות מתוך כלל הלוחמים?

מבנה הפלס"ר, אמצעיו והתאמתו ללחימה כמסגרת עצמאית במהלך

מלחמה כוללת

היכולת של גוף ייעודי, כמו פלוגת סיור, בלי תשתית גדודית מתאימה של אלמנט מפקדה (לוגיסטיקה) מודיעין וקשר, לפעול ככוח עצמאי (במסגרת של כוח משימה מאולתר) במלחמה כוללת, עומדת בספק.

במשך שנים פעלה היחידה בין המלחמות בהצלחה מרובה ככוח ייעודי פיקודי למשימות מיוחדות. ככזאת, היא נהנתה מסיוע נרחב לפני המבצעים ובמהלכם. בהפעלתה במלחמה כוללת לקתה פלוגת הסיור בעיקר בכל הקשור למחסור בקציני מטה וביכולות המערך תומך הלחימה. מחסור זה בא לידי ביטוי במדרג (הייררכייה) פיקוד לא ברורה, במחסור בקציני מטה מיומנים, בדרגי התחזוקה שלא היו צמודים לכוח, בכוחות רפואה שלא נפרסו ושלא פעלו כיאות, ובכוחות החימוש המעטים (חט"פ או כתק"ל), שלא הצליחו להכשיר תקלות בנגמ"שים ובטנקים תוך כדי לחימה, ושלא אפשרו הגעת רובם ליעדיהם.

הכשרת הלוחמים וההשתתפות בכיבוש יעד מבוצר

עיקר הכוח הלוחם בסיירת היו המתגייסים בשנים 1980–1981. בהנחה שמשך האימון של הלוחם בסיירת עולה על שנה (גם אז נחשב הלוחם לצעיר), הרי רק מתגייסי 1978–1979 (הצוות הוותיק – "צוות אבו" – שעמד לפני שחרור וכבר היה אחרי מסיבת השחרור באילת) הספיקו לקחת חלק "אמיתי" בלחימה שקדמה להפסקת האש, בעקבות אירועי יולי 1981.

כבר בתכנון המוקדם, כמו בביצוע, הוטלה המשימה העיקרית של הלחימה בתעלות רק על כתפי הצוות הוותיק שמנה פחות מ-25 אחוזים מהכוח הלוחם של

הסיירת.³⁰⁷ אל עבר התעלות, העמדות והבונקרים שבקרבת מבצר הבופור הסתערו בפועל רק חלק מחיילי הצוות הוותיק ובהמשך גם חפ"ק המפקד. בראש הכוח המסתער היו הלוחמים הטובים ביותר. חלקם – 'אבו' ורזי – נהרגו בשלב זה, ורק מעטים המשיכו בלחימה הקשה.

"צוות ארז" (החיילים שכבר היו תשעה חודשים בצבא) הסתער על עמדות במערך הפשוט יותר, ביעדים הדרומים תחת פיקוד מ"פ החה"ן. צוותים צעירים יותר פעלו ככוח חסימה וככוח רתק. צוות ותיק אחר ושני צוותים צעירים פעלו במסגרת כוח הסיור שלחם בפיקוד הסמ"פ, בגזרת הלחימה של חטיבת גולני.

מבנה הכוח לכיבוש הבופור – הכפפת החה"ן והמחסור בסגן מפקד

הכוח הלוחם של פלוגת הסיור פוצל כאשר הסמ"פ, עם שלושה צוותים, נשאר בכוח העיקרי של החטיבה. פיצולו הותיר את הפלוגה שפעלה בבופור ללא סגן מפקד אורגני. אומנם המפל"ג מוטי גולדמן שפיקד על הלחימה ביעדים המבוצרים, מונה מראש לפקד על שני צוותים שתוכננו להסתער, אך כסגן מפקד הכוח כולו מונה מ"פ החה"ן, ולו היו גם משימות נפרדות.³⁰⁸ האלתור בהפעלתו של 'גוני' כמפקד, משנפצע קפלינסקי, המ"פ, פתר זמנית את הבעיה ואפשר המשך לחימה, שספק אם הייתה מתבצעת אלמלא הגיע 'גוני'.

אותה בעיה עלתה גם בפלוגת החה"ן שסגנה נשלח למשימה נפרדת בכוח סמח"ט גולני. המ"פ צביקה, שהיה גם סגן מפקד הכוח כולו, לא יכול היה, לדבריו,

³⁰⁷ כך על פי תורת הלחימה ביעד מבוצר. רק כרבע מהלוחמים השתתפו בלחימה הממשית בתוך התעלות, וגם מהם רק מספר לוחמים קטן נלחם בפועל בתעלה כשאחרים חיפו, דחפו תחמושת והחליפו נפגעים. על פי ריאיון עם קפלינסקי וריאיון עם רס"ן (במיל') נדב פלטי.

³⁰⁸ ברגעים בהם חסר הכוח את מפקדו, משנפצע המ"פ קפלינסקי ומשנהרג המ"פ 'גוני', לא תפס מ"פ פלוגת החה"ן, שתוכנן לפעול כסגן מפקד הכוח, את הפיקוד.

להתפנות ולקבל פיקוד על הלחימה ביעד הצפוני, לאחר ש'גוני' נהרג, עד שהשלים את כיבוש יעדיו הדרומיים ואת טיהורם.³⁰⁹

ההתארגנות לקרב

בפלוגת הסיור היו בשגרה רק שמונה נגמ"שים. בתכנון הלחימה עלה הצורך ב-22 נגמ"שים, ובהם ששת הנגמ"שים האורגניים של פלוגת החה"ן החטיבתית. את רוב ההשלמות משכה הסיירת במהלך השבת מהימ"ח החטיבתית. הנגמ"שים שלא סומנו ושלא זוודו למשימה חייבו הכנה ממושכת ללחימה, וזו דרשה זמן רב ושותפות של רוב אנשי הכוח. ההכנות ללא הפסקה הביאו לעייפות הלוחמים, שלא ישנו 48 שעות, טרם תחילת הקרב.³¹⁰ אומנם גם האלתור ב"השלמת" נגמ"שים שחסרו לכוח, מתוך הנגמ"שים שיועדו לשאת דלק של החטיבה, אפשר להסיע את כל הלוחמים, אך בלי ספק פגע בתוכנית התחזוקה.

הכפפת מחלקת טנקים שלא שולבה בתכנון ובאימונים

ברגע האחרון לכוח הסיירת הוכפף כוח טנקים מחלקתי מתוך פלוגת צמ"פ של גדוד 71. זה היה כוח טנקים שלא היה שותף לתכנון, לאימונים הייעודיים, לנוהלי הקרב ולתרגול על מודל של "כוח הבופור". זו הייתה מחלקה בלתי מאומנת עם טנקים "עייפים" ועם מ"מ חדש, שלא הכיר את התכנונים, ובמהלך התנועה אל היעד נתבע לנווט את הכוח ולהובילו.

לא ברור מדוע לא צוות לכוח המשימה כוח הטנקים, שהתאמן עימו לקראת המבצע. גם כשנשלח "התחליף", זה היה כמו במקרים רבים אחרים כוח עצמאי

³⁰⁹ תחקיר ברקאי, עמ' 28.

³¹⁰ יגאל סרנה, "קודקוד נוקם קורא", ידיעות אחרונות, 1986.

משני, בלי מסגרת פלוגתית ובלי אלמנט חימושי. על התופעה שלפיה ליחידות אחרות סופח כוח חלש יחסית, הצביע גם סא"ל עמירם לוין, מג"ד 74 במלחמה, שהכה על חטא בכך ששלח תחת פיקוד גדוד החי"ר 13 את פלוגת הצמ"פ הפחות מנוסה שלו, ולא את הפלוגה המנוסה ביותר.³¹¹

הלחימה בקרב לילה מול קרב היום המתוכנן

כיבוש הבופור במבצע "של"ג" תוכנן כקרב יום. דרך הפעולה שנבחרה הייתה הסתערות ממוכנת, משוריינת ורועשת על היעד תוך שימוש מרבי בעוצמת אש – אוויר, ארטילריה, מרגמות ואש בכינון ישיר של טנקים – כולל לפיצוח ביצורים מטווחים קצרים. דרך זו נבחרה לעומת קרב לילה שתורגל רבות לפני המלחמה, שעיקרו פשיטה רגלית שקטה עד להגעה ליעד.

בעקבות השינוי בלוח הזמנים לתחילת המבצע ובעקבות העיכובים בתנועת הכוחות אל היעדים הובהר במהלך התנועה כי הלחימה, אם תתבצע בלי דחייה, תיערך בלילה. תוכנית הכוח בדרכו אל היעד הייתה תוכנית קרב היום שעיקרה גישה רועשת, פריקה והסתערות רגלית מול כוח אויב מוכן. (בבסיס התכנון עמדה גם ההערכה, שהתבססה על אירועים קודמים, כי ההתקרבות "הרועשת" אל היעדים תביא לבריחת רוב המחבלים מתוכם.³¹²) גם כשברור היה שהכוח יצטרך להסתער בחשכה לא שינה המ"פ קפלינסקי את דרך הפעולה, ובשלב מסוים המשיך הכוח רכוב על הנגמ"שים גם תוך שימוש באורות הנגמ"ש.

³¹¹ על פי דבריו של אלוף (במיל') עמירם לוין ביום עיון של"ג במכללה לפיקוד טקטי בגלילות ביוני 2003. גם אלוף איל בן-ראובן, מג"ד 71 בשל"ג, הודה כי החלטתו לשלוח מחלקת צמ"פ הוכחה כלא

נכונה, ריאיון עם אלוף איל בן-ראובן, מג"ד 71 בשל"ג, ג'וליס, 27 בספטמבר 2005.

³¹² כך על פי דבריו בריאיון עם חג'ג'.

עם הגעתו של 'גוני' כמחליף למפקד הכוח שנפצע, ובעקבות הנחיה שקיבל ממפקד כוח המשימה, סמח"ט גולני, הוא ביצע נוהל קרב חפוז, והסב את המשך הלחימה מתכנון היום לביצוע של קרב לילה, שאותו תרגלה פלוגת הסיור רבות. הכוחות ירדו מהכלים והתארגנו שוב לתנועה רגלית אל היעדים ולהסתערות. הטנקים שתוכננו לסייע לכוחות המסתערים בחיפויים קרובים נותרו מאחור בשל כשלים טכניים.³¹³ הנגמ"שים הושארו בשטח ההיערכות לקרב הלילה. גם שני הנגמ"שים שעלו לרחבת החפ"ק, וייתכן שיכלו לסייע בנשק הסיפון לכוחות המסתערים, הורדו, משנצטוו לחפש את הכלים "האבודים" שנותרו מאחור, במסע התקרבותם אל היעדים.

הארטילריה שהייתה אמורה ללוות ולמסך את תנועת הכוח אל היעדים ולשתק, להאיר ולסנוור את הכוחות שבתוכם, חדלה לפעול כבר בשלבי ההתקדמות אל היעד, ככל הנראה, בשל חשש שתפגע בכוח הרגלי. על פי העדויות, הקש"א הצמוד הפסיקה כי בלילה נדרשים טווחי ביטחון גדולים יותר. בפועל לא הייתה גם ארטילריה לתאורה ולסנוור, למעט פגזי תאורה 81 מ"מ של ה"ליוש" הבודד האורגני.

במהלך הלחימה בלט כי לא התבצעה מכת אש אמיתית לעבר היעדים. הארטילריה וההפצצות מהאוויר הסבו רק נזקים מועטים לכוחות המחבלים במבצר וביעדים המבוצרים. כוח החי"ר שתוכנן לרתק נפגע מייד כשתפס עמדות ולא היה יעיל בהמשך. הטנקים והנגמ"שים שתוכננו לרתק באש המקלעים והתותחים בקרב יום מטווחים קצרים, לא עלו לחלק העליון ביעדים שמהם אפשר היה לסייע באש.

³¹³ היתקעות הטנקים ואי-זמינותם השפיעה, ככל הנראה, על ההחלטה לעבור מהתוכנית הרכובה שלפיה ישמשו הטנקים לסיוע צמוד לתוכנית הרגלית בלי סיוע של טנקים ונגמ"שים. ראו: עמיקם, יאיר, "מקרה קהלני", 7 ימים – שבועון ידיעות אחרונות, 1986.

בפועל נערכה תוכנית "שעטנז". זו הייתה התקפה רגלית בלילה שסבלה מכל המגרעות של תוכנית היום כמו גילוי מוקדם בעקבות ההתקדמות "הרועשת", אך לא זכתה ליתרונות של סיוע ארטילרי צמוד ואש בכיבון ישיר מנשקי הסיפון של הנגמ"שים ומתותחי הטנקים.

בסכמו את שיטת הפעולה הצביע קפלינסקי על יתרונותיה ואמר: "מזל שתקפו בלילה כי ביום היו נפגעים רבים יותר". הוא הוסיף כי ביעד מבוצר לא עוזרים אוויר וארטילריה, וכי "הלילה היה ליל ירח והלחימה בפועל התקיימה בדיוק כמו בקרב יום. לא הייתה שום בעיה של זיהוי כוחות. השתמשו מעט בנצנצים. לא היה צורך באמצעי זיהוי. ראו זה את זה מצוין. הכרנו את היעד ודיברנו באותה שפה".³¹⁴

הוויכוח על עצם ביצוע תוכנית ההתקפה בתחילת הלילה ובלי לדחות את הלחימה לאור היום שלמחרת עלה בהרחבה בסיכומים שלאחר המלחמה. נראה כי המפקדים במקום – המ"פ, סרן קפלינסקי עד שנפצע; המפקד המחליף, רס"ן 'גוני' הרניק; ומפקד כוח המשימה, סא"ל גבי אשכנזי – פעלו במודע על פי תכנונים מוכרים מהעבר, להמשך המשימה גם משירד הלילה. אלה חשו כי הכוח מוכן ומתורגל ללחימה שכזו, וכי יתרונותיה רבים.

גם המאו"ג, תא"ל קהלני, טען בדיעבד:

לא הוצג בפני מצב שהייתי צריך לשקול דחית ביצוע התכנית מהלילה ליום למחרת... אם היו אומרים לי, לא הולך – יש נפגעים, כדאי לחשוב שנית, יכול להיות שהייתי שוקל. לא היה מצב שצריך לעשות הערכת מצב מחודשת עם נתונים חדשים. לדידי הסכמתי עם זה שניתן לכבוש את הבופור בלילה.³¹⁵

³¹⁴ דברי ברקאי, עמ' 89.

³¹⁵ סקירת קהלני, עמ' 73.

ההפתעה ביעדים – התעלות הצרות, מחפי הראש ומחבלים בקסדות

מבצר הבופור והיעדים שבקרבתו היו מושא לעבודות מחקר רבות במודיעין פיקוד הצפון, במודיעין חטיבת גולני ובסיירת. המבצר כיעד מרכזי נחקר ונלמד בכל דרך. עם תחילת ההתבצרות ביעדים שבקרבת המבצר, ובאלה שמדרום לו, הוסבה תשומת הלב גם אליהם. אמצעי איסוף שונים הופנו לעברם. עם זאת חיכתה לכוח הלוחם הפתעה בדבר מבנה התעלות ביעד – התעלות היו צרות, גבוהות וקטנות,³¹⁶ והן גם היו ארוכות מהמוכר.³¹⁷ גם ההערכה שלפיה יהיה היעד ריק מלוחמים אם ההתקרבות אליו תהיה רועשת, התבדתה. הימצאותם בתעלות של מחבלים חובשי קסדות גם היא התגלתה כתופעה חדשה ובלתי צפויה, והקשתה על הזיהוי.³¹⁸ עם כל הבעיות בהסקת המסקנות מהאמצעים השונים טרם ברור למה חסרו הנתונים המדויקים.³¹⁹ אפשר שאחת הסיבות, שעליה גם עמד קמ"ן הסיירת, הייתה שמודיעין פיקוד הצפון לא ייחד מאמץ מחקרי רצוף לנושא.

גם בסוגיות התורתיות של טכניקת הלחימה ביעד המבוצר עלו כמה מחלוקות. אלה נסובו בעיקרן על הדרך המומלצת לחימה בתוך התעלות הצרות או מחוץ להן. לאחר המלחמה בסכמו את הסוגיה של איך כובשים יעד מבוצר עם תעלות צרות, טען קפלינסקי³²⁰ שממשיכים ללמד לרוץ בתוך התעלות ולא מעליהן. גם שאלת מחפי הראש ואיך נלחמים בקרבתם עלתה בסיכומים. המחפים היו מוכרים. התרגולות, לפני הלחימה ובמהלכה, לא אפשרו לחימה בתוך תעלות עם מחפי ראש גדולים. ברקאי, מ"פ החה"ן שכבש את היעדים הדרומיים, פעל מבחוץ בכל שלבי הלחימה, ולא נכנס לתעלות, גם אלו עם מחפי ראש קטנים.

³¹⁶ עדות ברנע, עמ' 17.

³¹⁷ דברי קפלינסקי, עמ' 83.

³¹⁸ כך על פי דבריו בריאיון עם חג'ג'.

³¹⁹ דברי קפלינסקי, עמ' 91.

³²⁰ עדות קפלינסקי, עמ' 39–40.

המחסור באמצעים ייעודיים כמו מטעני "גור"

בכוח המסתער של הסיירת לא היו מטעני "גור". אלה, שהיו האמצעי הטוב יותר להשתקת עמדות מבוצרות ובונקרים, היו במשורה בכוח והושארו בנגמ"שים כשעבר הכוח להתקדמות רגלית.³²¹ במהלך הלחימה נזרקו לעמדות רק רימונים בעלי תוצא (אפקט) קטן יותר. לעומת זאת בהתקפת כוח החה"ן השתמשו הלוחמים רבות במטעני "גור" לטיהור בונקרים. עם זאת אף עמדה במוצבים המבוטנים לא קרסה מפיצוץ המטענים.³²²

הכוח הרפואי והתאג"ד בקרב

נושא הפעלת הכוח הרפואי בלחימה ופינוי הנפגעים בעת הלחימה ואחריה עלה במלוא חומרתו. השאלות היכן נפרס הכוח הרפואי, איך פעלו הרופאים, מי ניהל את נושא הטיפול והפינוי הרפואי והיכן היו החובשים חייבו מענה.

נראה כי כבר בשלב התכנון לא הוקדשה תשומת לב מספקת לנושא הרפואי. הרופא האורגני של הסיירת פעל עם כוח הסגן שלחם עם החטיבה בגזרה המערבית. הרופא המחליף, ד"ר נתי ליברמן, לא נכנס ככל הנראה לעובי הסוגיה, והרופא המסופח לחה"ן לא היה בסוד התכנון הרפואי. על פי התכנון, צריך היה התאג"ד המאולתר להתארגן ולהיפרס באזור ההיערכות הקדמי ובהמשך בין היעדים כדי לאפשר טיפול ופינוי קרוב לאזור הלחימה. הפינוי עצמו תוכנן באמצעות מסוקים. נראה היה כי פינוי רכוב לאחור בצירי ההתקדמות הארוכים הוא כמעט בלתי אפשרי.

³²¹ על פי הפק"ל של הסיירת והאימונים המכינים, לא הוכר הצורך בנשיאת מטעני גור בידי הלוחמים, כמקובל בפלוגת החה"ן (ריאיון עם רס"ן (במיל") נדב פלטי).

³²² דברי ברקאי, עמ' 90.

בפועל נשאר הכוח הרפואי של התאג"ד הלא הומוגני עם הרופא ועם חובש בכיר שהגיע מהחטיבה, מאחור. התאג"ד מהפח"ח, שהיה אמור לתגבר את כוח הבופור, נותר מאחור וחבר אל הכוח רק למחרת יום הלחימה בבוקר. בקרב עצמו לא היה רופא, ולכן כל החובשים עסקו בטיפול בפצועים הראשונים. כבר במהלך התנועה אל היעד, הגיע הרופא היחיד בכוח הסיירת, ד"ר נתי ליברמן, למ"פ הפצוע, ונשאר ליזו לטיפול שהסתבך. לטענתו, ידע שהמ"פ המחליף 'גוני' יגיע לאזור עם רופא נוסף מהפח"ח.³²³ בחוד המסתער על היעד הצפוני של "צוות אביקים" לא היה חובש כנדרש. החובש היחיד לא הגיע עימו למעלה.³²⁴ החובש של הצוות הוותיק, שהיה אמור לשאת ברובו של עול הלחימה, נשאר ליד קפלינסקי הפצוע. כתוצאה מכך לא נמצאו שני אלה ביעדי הלחימה כנדרש.³²⁵

מהרגע שבו טיפל הרופא במ"פ הפצוע, הוא עסק בניסיונות להחיש פינוי רפואי ולא לטפל בנפגעים על היעד. בד בבד ובסיוע סגן גלי צפריר החלה הסיירת, וככל הנראה גם מפקדת הסמח"ט, לדרוש פינוי במסוק, אולם פינוי זה התעכב. הפינוי המוטס, שכבר נדרש ב-19:30, הגיע רק לפנות בוקר. ב-22:30 בפיקוד הצפון נרשם דיווח על פצועים בכוח סמח"ט 1, על ריכוזם כ-400 מ' מזרח לתבנית וכן על הימצאותם של שמונה-תשעה פצועים בכוח הדרומי. באותו דיווח נמסר כי נורתה ארטילריה על הכוח וכי מבקשים (לא ברור מי) לדחות את כניסת המסוק.³²⁶ הטענה במפקדת חיל האוויר הייתה כי המרחב עדיין לא היה נקי וכי לא סיימו להילחם. ככל הנראה, הדבר נבע מחשש חיל האוויר להכניס לאזור מסוקים, בעיקר בעקבות התרסקות מסוק הפינוי ברמת נבטייה בשעות אחר הצהריים. בתנאים

³²³ תחקיר ליברמן, עמ' 53.

³²⁴ שם, עמ' 40; גם הררי, תיכנון מול ביצוע, עמ' 12.

³²⁵ המסקנה שעלתה בסיכומי הלחימה הייתה להגדיל את כמות החובשים בצוות. כמו כן סוכם שצריך לשפר את ההכשרה הרפואית של הלוחמים בסיירת למע"ר (מגישי עזרה ראשונה).

³²⁶ סיכום יומן דיווח.

ששררו במרחב לא היה מקום לפינוי רכוב.³²⁷ רק ב-04:30, לאחר נחיתת מסוק הפינוי הראשון, דווח לפיקוד על תשעה פצועים, בהם מג"ד 51, שני מ"פים מהגדוד, מ"פ הפלס"ר קפלינסקי ומפקד הצוות גרשטיין, שהגיעו לבית החולים בצפת.³²⁸ דיווחים על ארבעה פצועים נוספים שהגיעו לבית החולים נמסרו ב-06:50, ככל הנראה, רק לאחר נחיתת מסוק נוסף,³²⁹ ובשעה 10:50 דווח על פצועים נוספים של הפלס"ר.³³⁰ גם פינוי ההרוגים מתוך מרחב הלחימה עד לבית הקשתות, שבו נשאר התאג"ד, נמשך זמן רב ונערך, בחלקו העיקרי, זמן רב לאחר סיום הלחימה ביעדים.

הדיווח במהלך הלחימה ולאחריה

שאלת הדיווח על הנפגעים במהלך הקרב, ובעיקר אי-הדיווח על ההרוגים, שהתבטא במיוחד בדיווח המוטעה לשר הביטחון ולראש הממשלה, כשביקרו בבופור ביום שלאחר הקרב, שלפיו לא היו הרוגים בלחימה, עלה בתחקירים רבים. הסיבה העיקרית הייתה ככל הנראה ההתמקדות בניסיונות לפנות את הפצועים. בכוח התוקף, כמו גם במפקדתו של סמח"ט גולני, היה ברור כי יש מספר הרוגים ובהם גם רס"ן גיורא ('גוני') הרניק וסגן עמיקם ('אבו') שרף. סמח"ט גולני, מפקד הכוח, ידע על ההרוגים. אף שלא ידע על מספרם המדויק, ברור שידע על מותם של

³²⁷ דברי סמח"ט גולני בכנס לקחי חי"ר משל"ג, עמ' 40

³²⁸ סיכום יומן דיווח.

³²⁹ שם, דיווח מס' 010370.

³³⁰ שם, דיווח מס' 010394.

רס"ן הרניק ושל סגן שרף.³³¹ לטענתו, הוא דיווח על כך למח"ט גולני כמו גם לחמ"ל אוגדה 36.³³²

ייתכן שדיווח זה לא הגיע לאוגדה מייד מכיוון שבמפקדתו המאולתרת של הסמח"ט, כמו גם ב"כוח לכיבוש הבופור", חסרו גורמי המטה שהיו אחראים לדיווחים בנושא נפגעים. ברשתות המפקדים עסקו כל העת בניהול הלחימה ובניסיונות להשיג מסוקים לפינוי.³³³ ייתכן כי במבצעים של פיקוד הצפון, שם מדי זמן התחלפו קציני הזירה, קיבלו דיווח חלקי. גם שם עסקו בעיקר בדרישה למסוקי פינוי שהתעכבה כל הלילה.

רמ"ט הפיקוד ששהה בחדר המלחמה תיאר בריאיון עימו כי בערך בחצות הלילה שמע דיווח מסמל בסיירת גולני, שעלה על הרשת הפיקודית, שאמר בקוד את שמו של הבופור. הסמל דיווח על 12 פצועים ודרש פינוי. כששאל הרמ"ט את המדווח על הרוגים נענה: "עזוב עכשיו – צריך פינוי". הרמ"ט דיווח למפקד הפיקוד, אלוף דרורי, על השיחה עם הסמל שלפיה יש פצועים, אך אין הרוגים. מכאן כנראה החל הדיווח המוטעה.³³⁴

בדיווח נפגעים של הפיקוד, נכון ל-03:00 [7 ביוני], מופיע הנתון שלפיו באוגדה 36 היו 36 פצועים ורק שלושה הרוגים. שוב ברור כי לא נקלט דיווח על הרוגי הבופור.³³⁵ בבוקר המחרת הייתה הידיעה, בכל מקרה, צריכה להגיע כאשר קמב"ץ הפיקוד, מירון קרן, ביקר בבוקר את ארז גרשטיין, ששכב בבית החולים, ושמע ממנו בבירור על מותם של 'גוני' ושל 'אבו'.

³³¹ עדות קפלינסקי, עמ' 38.

³³² ריאיון עם אשכנזי. לטענתו של מאו"ג 36, הוא משוכנע שקצין האג"ם שלו יוסי רווח דיווח במפורש לפיקוד על ההרוגים בקרב על החרמון (ריאיון עם קהלני).

³³³ ראה לדוגמה רשת 'דייר', רשת פיקוד של כוח סמח"ט גולני.

³³⁴ רמ"ט הגולן, "היום האחרון של מלחמת לבנון".

³³⁵ סיכום יומן דיווח.

הידיעה המלאה בדבר ששת ההרוגים הגיעה, ככל הנראה, למפקדת פיקוד הצפון שבכנען, רק משנחת במקום המסוק של ראש הממשלה ושל שר הביטחון בדרכם חזרה מהביקור בבופור.³³⁶

"אנשים מול אש" – מספר הלוחמים המסתערים בתעלות מתוך כלל הלוחמים

אחת השאלות הנוקבות שעלו מהקרב הייתה השאלה בדבר הנסיבות והסיבות למיעוט הלוחמים שהשתתפו בקרב ביעד המבוצר של הבופור. הכיצד מיחידה, ובה תשעים לוחמים שאורגנו בארבעה צוותים, נלחם, בפועל, רק צוות אחד בתעלות היעד העיקרי? איך קרה שמצוות, ובו יותר מעשרים לוחמים, הסתערו בפועל רק קומץ לוחמים, ובהם שלושה קצינים – המפל"ג מוטי, מפקד הצוות 'אבו' והמ"פ 'גוני'. כדי לענות על השאלות יש להבהיר כי כבר בתוכנית הבסיסית נפלה רובה של המשימה על הצוות הוותיק, בעוד שני צוותים אחרים נמצאו ברתק או בעתודה ובחסימה, וצוות רביעי תוכנן לפעול ביעדים הדרומיים.³³⁷

בחינת נושא המסתערים בפועל מחייבת אותנו להיעזר במחקרים זרים, ובהם "אנשים מול אש", מחקרו של בריגדיר גנרל מרשל האמריקאי, שבחן את פעילות הלוחמים בפלוגות הרגלים במהלך מלחמת העולם השנייה. מסקנתו של מרשל מבחינה מקפת של עשרות פלוגות הייתה כי אומנם רק 15–25 אחוזים של החיילים ירו בפועל בשעת קרב. לא יותר מ-15 אחוזים מהאנשים, בממוצע, ירו אל האויב ואל עמדותיו ברובים, בקרבינות, ברימונים, בבזוקות, במקלעים קלים ובינוניים בכל

³³⁶ ריאיון עם תא"ל (במיל') עמוס כץ, ראש מטה פיקוד הצפון בשל"ג, ג'וליס, 27 בספטמבר 2005.
³³⁷ הפעלה של רבע מהכוח ביעד המרכזי, בעוד חלקים אחרים מרתקים וחוסמים היא הדרך המקובלת על פי תורת הלחימה ביעד מבוצר (ריאיון עם קפלינסקי).

משך ההתנגשות. ההישג היפה ביותר שאותו יכלה לציין הפלוגה רמת הרוח והתוקפנית ביותר היה שאיש אחד מבין ארבעה הפיק שימוש מכוח האש שלה.³³⁸ בדין וחשבון על פלוגת רובאים במלחמת קוריאה התגלה כי בדרך כלל מגלים יוזמה בקרב רק 12–20 אחוזים מאנשי היחידה. 25–30 אחוזים נוספים משתתפים בירי רק באופן בלתי קבוע.³³⁹

אחוזים מצומצמים אלה מאפיינים כל קרב אמיתי, לא כל שכן קרב בתוך יעד מבוצר, ובייחוד ביעד כמו הבופור, שבו רק חלק קטן מהלוחמים יכולים לבוא לידי ביטוי. עם זאת נראה כי מספר הלוחמים שנפגעו בדרך אל היעד, ואלה שנותרו כדי לטפל בנפגעים, פגע בכמות הלוחמים שהסתערו לעבר התעלות והבונקרים, וחייב את חפ"ק המפקד להצטרף אל הכוחות המסתערים. תמצת זאת המפל"ג גולדמן שהוביל את הלחימה בתעלות, ולדבריו "הרבה אנשים לא לחצו על ההדק".³⁴⁰

"איש אינו רוצה למות: מה מניעו איפה לאומץ לסכן את חייו?" מסכם מרשל את מחקרו. התשובה היחידה הנראית לו כניתנת להוכחה, ככל שראה באשר לאדם בשדה הקרב, היא כי הוא מונע בעיקר על ידי אותם מניעים עצמם הגורמים לו להתייצב באומץ נוכח החיים – "חברות, נאמנות לאחריותו, והידיעה כי אחרים בוטחים בו ומפקידים בידו את גורלם".³⁴¹ נראה כי מניעים אלה עמדו בסופו של דבר גם לסיירת גולני שהשלימה את משימתה ובבשה את הבופור. "המבצר היה לסמל לא ליעד" תיאר צביקה ברקאי את המשימה.³⁴² לפי מוטי גולדמן, הלחימה המרה על היעדים הייתה "מאבק על הדגל".³⁴³

³³⁸ מרשל, **אנשים מול אש**, עמ' 48.

³³⁹ שם, עמ' 318.

³⁴⁰ **תחקיר גולדמן**, עמ' 45.

³⁴¹ מרשל, **אנשים מול אש**, עמ' 152.

³⁴² מועלם, "ידעתי שאת הבופור הזה צריך לכבוש".

³⁴³ שיף, "גיבורי מצודת הבופור".

בסכמו את הקרב הוסיף הסמח"ט אשכנזי: "לא הייתה בעיה של זמן. היה זה אחד הקרבות הכי מתוכננים, הכי מתורגלים שאני מכיר",³⁴⁴ והוסיף: "מבחינה צבאית טהורה, עשינו את הטוב ביותר שיכולנו לעשות בתנאים הקשים ששררו שם".³⁴⁵

נראה שהתכנון לאורך השנים, התרגול הרב, הדבקות במטרה והביטחון המלא בהצלחה הביאו ל"הליכה רצופה בתלם", שבסופו הקרב, ובמהלכו נכבש מבצר הבופור, "העיניים של דרום לבנון"³⁴⁶ או בגרסה אחרת "העיניים של המחבלים"³⁴⁷ במלחמת שלום הגליל.

³⁴⁴ דברי סמח"ט גולני בכנס לקחי חי"ר משל"ג, עמ' 40.

³⁴⁵ עמיר רפפורט, "גולנצ'יק – גבי אשכנזי", מעריב, סוף שבוע, 2002.

³⁴⁶ בועז ביסמוט, "הבופור", ידיעות אחרונות, 6.4.2001.

³⁴⁷ סרנה, "קודקוד נוקם קורא".

נספח א' - רישומים מתוך יומן המבצעים והאירועים של אוגדה 36

כפי שנרשמו בחמ"ל האוגדה שבאג"ם המפקדה העיקרית

(הרישומים המפורטים כוללים רק את אלה הרלוונטיים לקרב הבופור)

0607:00 – מיקום מפקדות האוגדה :

- קדמית אוגדתית – במשגב עם.
- חטיבת "גולני" מוגברת בגדוד 74 , כולל כוח סמח"ט "גולני" – בשטחי כינוס ביפתח.
- חטיבה 769 מוגברת בגדוד 77 ופלוגה מגדוד 12 בשטחי כינוס בבית הלל.

0609:15 – יש אישור לאגד הארטילרי להתחיל לירות על-פי התכנית.

0609:32 – חטיבה 769 מוכנה לנוע בעוד 5 דקות לעמדות בעוד 15 דקות יכנסו – לפי פקודה.

0609:32 – ממפקד אוגדה 36 לחטיבה 769 – תהיה מוכן לבצע בדיוק לפי התכנית. כנראה שאזרח את התכנית. תקבל באזור "פדה" והרכס העליון עשן. תשתדל לא לבזבז תחמושת.

0610:02 – 769 קיבל אישור לפתוח באש. חטיבה 1 ו-188 בתנועה לחציית הגבול. סמח"ט 1 בעקבות מח"ט 1.

0610:47 – בידיעת האזנה התקבל שכוח מחבלים גילה את התקדמות 769 וביקש לפתוח באש.

0611:07 – מידיעת האזנה הוברר שהמחבלים מתכוונים להוריד ארטילריה על כוח 769.

0611:20 – חטיבה 1 הגיעה לקדמת א-טייבה. חטיבה 769 מנהלת אש בעמדות בין מרג' עיון וקליעה. סמח"ט 1 בעקבות החטיבה.

- 0611:35** – סמח"ט 1 מדווח על "דרדר המדבר" – חציית הגבול באזור הר שנאן.
- 0611:43** – האגד הארטילרי יורה עכשיו על הבופור, ג'יל א-שער, נ.ג. 438, ארנון, רומא ארנון, ערב סלים, ג'בל טהור.
- 0611:50** – האלוף אישר לחיל האוויר לפגוע במפקדת המחבלים בנבטיה.
- 0611:52** – חטיבה 769 התחילה לרדת על דרך "הדיגלונים" לכונן המעבורות שלה בליטני.
- 0611:54** – מידיעת מודיעין - המחבלים דורשים כל הזמן ארטילריה על כוחות חטיבה 769.
- 0611:58** – יש אישור לחדד (כוח צד"ל) מהאלוף לירות 30 פגז על רמת ארנון.
- 0611:58** – ממח"ט 769 – יורדת ארטילריה על 769, לא רציני.
- 0612:10** – חיל האוויר מפציץ 5 מטרות באיזור נבטיה.
- 0612:13** – סמח"ט גולני הגיע לטייבה וממתין בנקודת החלטה לנוע בציר הצפוני או הדרומי.
- 0612:15** – סגן אלוף הפיקוד (אלוף אורי שמחוני) בדרך לקהלני במסוק.
- 0612:33** – 769 זיהה מקור ירי ארטילרי באזור ריחן מנסים לאתר את הנקודה המדויקת.
- 0612:40** – מח"ט 769 נמצא על מעבורות הליטני – דווח "גונגלוס" – מעבר הליטני במעבורת 737.
- 0612:50** – עדכון מצב:
- חט' 1 – 3 ק"מ מצפון לע'נדוריה. מתחילים לרדת לליטני.
 - חט' 188 – נמצאים 200 מ' מגשר עקיה. האו"ם לא עושה בעיות. בודקים את הגשר.
 - חטיבה 769 – במעבורת 737 בליטני. מתחילים בהכשרה. זהו יציאות מתותח בריחן. האגד יורה על התותח.

- 0613:05** – כוחות 188 חטיבה חוצים את גשר עקיה.
- 0613:10** – ארטילריה כבדה יורדת על 769 באיזור המעבורת בליטני על יד גשר ח'רדלה. חטיבה 1 חוצה את מעבורת 725. סמח"ט 1 נמצא בציר "פישול".
- 0613:26** – ידיעות מהפיקוד – המחבלים מתגברים כוחות בגשר עקייה וח'רדלה, ותפסו את עמדת האו"ם בבופור.
- 0614:13** – מהפיקוד – חיל האוויר לא יתקוף בגזרתנו בגלל מזג אוויר.
- 0614:30** – חפ"ק מפקד האוגדה מדלג לגשר עקיה.
- 0614:50** – 769 הגיע עם יחידת משנה ל"צוק" ועם יחידת משנה נע על "גונזאלס" צפונה לכיוון חבוש. מבקש אישור לנוע דרומה על "צוק" לכיוון ירוק 317 באזור "צוק" 56 ולהכשירו – אושר ע"י ק' האג"ם.
- 0615:40** – 769 מתחיל לעלות עם כוח משנה על "איספהן" וכוח שני על ציר "צוק" לכיוון בוקמש. סמג"ד ההנדסה ירד דרומה לפתוח את גשר חרדלה.
- 0616:15** – בציר "צוק" עלה טרקטור על מוקש באזור מתג 56. הולך לאט. סמח"ט 1 התחיל גונזאלס" מחצית הכוח עברה. מדווח על הפלת הליקופטר מעל רמת נבטיה.
- 0617:46** – יורדת ארטילריה על ציר פינוי פצוע מחטיבה 769, על ציר "אפליקציה".
- 0617:52** – סמח"ט 1 נע לכיוון יצירת מגע עם פגה. שכוח משנה יוצר חסימה באזור "פרדיתולוג" 57.
- 0618:36** – לפי פקודת מפקד 36 ב-1815 חטיבה 769 תמשיך לנקות את ציר "צוק" ו"איספהן" צפונה ודרומה. מבקש עזרה מהפיקוד של כוח הנדסה. יש להקדים הכנסת כוח של אוגדה 162.
- 0618:49** – 769 מפסיק את הסריקות הרגליות על ציר "איספהן" וממשיך רק דרומה לכיוון גשר הח'רדלה ומתרכז בשטחי כינוס.

0619:56 – דו"ח מצב – סמח"ט 1 נערך לכיבוש לילי של הבופור. כובש את נ"ג

548 ונ"ג 571. חטמ"ר 769 פתח את ציר "צוק" עד לגשר חרדלה. מס'

סיירים נפצעו.

0620:20 – בכונת האוגדה... סמח"ט 1 יכבוש את מבצר הבופור. 769 וחט' 1

יישארו במקומם בחניונים.

0620:40 – גדוד 51 נע על "פרזיטולוג" לחבירה ב"טיפון", ובהתנהגות לחבירה

בפירדיס.

0620:53 – מהאזנה לרשת – כוח סמח"ט 1 נתקל בהתנגדות לפני מוצב הבופור

ומודיע על פצועים והרוגים בתוכם מג"ד ומ"פ פצועים. מקום הפיגוע נ"ג

571 – 2 הרוגים 2 פצועים.

0622:06 – סמח"ט 1 מדווח לאוגדה : 9 פצועים כולם בשכיבה 5631, אדום 400

מדרום. מבחינתם האזור נקי. כיוון כניסה מדרום מזרח. מבקש מסוק.

0622:11 – מסמח"ט 1 יש 8 פצועים. נקודה בשטח 5596 אדום כיוון כניסה

מדרום. המקום נקי. מהאג"ם לסמח"ט 1 – פורן (כוח הבופור – ד.א.)

מבקש להעסיק באש את הבופור. יש נפילות על 571 ועל כוח פורן.

0704:15 – כמעט כל הפצועים של סמח"ט 1 חולצו פרט לכמה ב"פורן".

0704:50 – דו"ח מיקום יחידות: סמח"ט 1 בפגה ובבופור. גדוד 51 בסגול 4671

לכיוון צפון.

0705:55 – חטיבה 769 נמצאת בצוק 51.

0706:10 – מזירת לבנון בפיקוד: 162 הולכים על נבטיה.

0706:15 – דווח מקצין הרפואה האוגדתי:

- חטיבה 769 – סה"כ 6 נפגעים – 1 קל, 3 בינוני, 1 קשה, 1 חלל.
- גדוד 51 – 13 נפגעים – 4 קל, 6 בינוני, 2 קשה, 1 חלל. כולם פונו מלבד החלל.

• סיירת גולני – 14 נפגעים – 2 הרוגים מתוכם. עדין לא פונו. מס'

פצועים קל. מטופלים כרגע במסוק.

0706:35 – סמח"ט 1 עובד באזור גוספיק 56. יורד לקבל את הכלים שלו על

בוקמוש ויתקדם בו צפונה.

0706:55 – סמח"ט 1 נמצא באדום 4643 , 5596 , 769 – ציר "צוק" 51.

0708:18 – סמח"ט 1 עובד על אדום 4663 , 3653 , 3664 . 769 עדין באזור "צוק"

51 בעמדות לכיוון מערב יורה על נבטיה.

נספח ב' - רשת "ענפה" – מבצעים של אוגדה 36³⁴⁸

- **0621:04** – אל אולר ענפה (ק' אג"ם אוג' 36) מאולר נסיך (ק' אג"ם פצ"ן) –
 - קבל שלפני ביצוע כיבוש אדום 5603 (קטוע) מדרום ל"פגה", תבקש אישור מאולר נסיך.
 - אמור שנית
 - לפני ביצוע כיבוש אדום 5603 (מבצר הבופור) שמדרום לפגה (הכפר ארנון) הגבוה, תבקש אישור לפני ביצוע.
- **0621:05** – אל אולר נסיך (ק' אג"ם פצ"ן) מאולר ענפה (ק' אג"ם אוג' 36) –
 - רות, הבנתי סוף.
- **0621:09** – אל אולר ענפה (ק' אג"ם אוג' 36) מתורן (רופא – אפשר הרופא הפיקודי או האוגדתי).
 - אולר ענפה מתורן, קורא בענפה, עבור.
 - רות עבור.
- **0621:09** –
 - כאן תורן האם יש לך מושג על מספרים (מספרי נפגעים – ד.א.) בפגה, עבור.
 - חיובי (אין תשובה בתמליל – ד.א.).
- **0621:15** – מאולר ענפה (ק' אג"ם אוג' 36) בעיקרית לקודקוד "דרור" (מפקד אוגדה 36 בחפ"ק).
 - דרור כאן אולר ענפה.

³⁴⁸ שקלוט הרשת, קסטה 7, צד 14, עמ' 35–41.

- רות עבור.
- לגבי מה שהלך קשה, זה ב-571 (מוצב 571 שאותו כבש מג"ד 51 ושם נפצע – ד.א.) ולא בדרומי הגבוה.
- רות, האם 571 בידנו?
- הם שמה עדין מתעסקים עם המקום.
- רות הבנתי, הדרומי הגבוה, מה קורה?
- עדין לא נכנסו, קבלנו מנסיך (פצ"ן – ד.א.): כניסה לפי אישור, כרגע קודקוד דייר (סמח"ט גולני – סא"ל גבי אשכנזי. ד.א.) מתעסק עם .571

0621:16 – רות הבנתי שיערך שמה להגנה לאחר מכן, סוף.

נספח ג' - סיכום יומן דיווח עבור גזרת אוגדה 91 – אד"ל – חמ"ל

פיקוד הצפון לתקופה 6–7 ביוני 1982

(דיווחים רלוונטיים לקרב הבופור בלבד)

דווח מס' 010309 – 6 ביוני 21:40, סמב"צ מקבל: אורי

- מכוון הבופור אין ירי.
- סמח"ט 1 מתכוון לכבוש את הבופור בלילה. הדבר יעשה ברגל.

דווח מס' 010316 – 6 ביוני 22:20, סמב"צ מקבל: אורי

- ישנם 9 פצועים בשכיבה הם זקוקים לפינוי. מיקומם הוא 400 מ' מדרום 5631 (תיבנית) הם מכוח סמח"ט 1. לכוח הדרומי של סמח"ט 1 יש 8-9 פצועים. בשלב זה יש ארטילריה על הכוח. מבקשים דחיה של כניסת המסוק.

דווח מס' 010340 – 7 ביוני 00:00.

- הבופור נכבש ע"י כוח סמח"ט 1.

דווח מס' 010366 – 7 ביוני 04:30

- הגיעו לבית חולים צפת:
- רס"ן עמר דוד (כך במקור) גדוד 51.
- סגן ועקנין דוד – מ"פ ג' – גדוד 51
- סגן נס יאיר – מ"פ א' – גדוד 51.
- סג"ם פלד דוד – גדוד 51
- סרן קפלינסקי משה – מ"פ פלס"ר גולני
- סג"ם גרשטין ארז – פלס"ר גולני
- סמ"ר סרסני מוריס – פלס"ר גולני
- סמל גינת רמי – פלס"ר גולני

- לנקרי תמיר – גדוד 51
- **דווח מס' 010369 – 7 ביוני נכון ל-03:00**
- אוגדה 36 – 36 פצועים, 3 הרוגים
- דווח מס' 010370 – 7 ביוני
- דווח על 4 פצועים נוספים כולם מגדוד 51
- דווח מס' 010394 – 7 ביוני 10:55
- 5 פצועים נוספים לגדוד 51
- סמל ורבה זהר – פלס"ר
- סמל ארבלי איתי – פלס"ר
- דווח מס' 010399 – 7 ביוני
- פצוע – רב"ט פרידמן רז – פלס"ר גולני

נספח ד' - שמות הלוחמים והמפקדים שנפלו בקרב הבופור

רס"ן ('גוני') הרניק – מפקד הכוח בבופור

סמ"ר יוסי אליאל – לוחם

סמל גיל בן עקיבא – לוחם

סמ"ר רז גוטסמן – לוחם

סמל זמיר ירון – לוחם

סגן אביקם שרף – מפקד צוות א'

נספח ה' - הצל"שים בקרב הבופור

אות העוז – סגן מוטי גולדמן

במלחמת שלום הגליל שימש סגן מרדכי גולדמן סגן מפקד הכוח שלחם לכיבוש מבצר הבופור. בליל 6 ביוני 1982 על הכוח הוטל לכבוש את המתחם הצפוני של מבצר הבופור. תוך כדי תנועה אל היעד נפגעו כמה מלוחמי הכוח מאש אויב. בהגיעו לפאתי היעד עם קומץ לוחמים ועם כניסתם לתעלה נפגעו שני לוחמים נוספים. למרות מספר הלוחמים המצומצם שנותרו עימו, החליט סגן מרדכי גולדמן להמשיך לטהר את היעד, תוך שהוא הוביל ראשון מחוץ לתעלות, השליך רימונים לעמדות וטיהר את התעלות בירי. תוך כדי לחימה מדי פעם נאלץ לחזור לחוליה שמאחוריו ולהצטייד ברימונים ובתחמושת נוספים להמשך התנועה עד לכיבוש היעד. למרות אש מחבלים מטווחים קצרים הצליח להרוג כמה מהם ולהשלים את משימתו. בזמן הלחימה נפגע המ"פ, ובעקבות זאת הוא נטל את הפיקוד על הפלוגה והשלים את טיהור המבצר. במעשיו אלה גילה אומץ לב, קור רוח, תושייה וכושר מנהיגות.

צל"ש המאו"ג – רס"ן גיורא ('גוני') הרניק ז"ל

רס"ן גיורא ('גוני') הרניק השתחרר משירות סדיר ערב פרוץ מלחמת שלום הגליל. בפרוץ המלחמה ובלי שנקרא לשירות התנדב רס"ן הרניק לשמש לוחם בחטיבת גולני. בהתקבל הידיעה על פציעתו של מפקד סיירת גולני – בדרך לכיבוש הבופור, התנדב רס"ן הרניק לשמש מפקד הסיירת החטיבתית. כדי לחבור לכוח הפורץ עבר רס"ן הרניק באזור כפר עוין שטרם טוהר. הנגמ"ש שבו נסע התהפך, ובעקבות זאת נחבל בגופו. למרות זאת הוא המשיך במשימה, רץ לעבר היחידה, חבר אליה וארגן

את הכוח לכיבוש הבופור. בעת הלחימה לכיבוש היעד נפגע ונפל. במעשיו אלו גילה רס"ן גיורא ('גוני') הרניק ז"ל רוח התנדבות ודבקות במשימה.

רשימת המקורות

ספרים

1. אבירן, ראובן, **מלחמת לבנון – מסמכים ומקורות ערביים, כרך א' – הדרך ל"מלחמת שלום הגליל"**, מערכות, 1987.
2. _____, **מלחמת לבנון – מסמכים ומקורות ערביים, כרך ב' – המלחמה**, תל אביב: מערכות, 1997.
3. אמ"ץ-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, **מבצעים בולטים ממבצע "ליטני" עד מבצע "של"ג" (1978–1981)**, אוגוסט 2000.
4. אג"מ-מה"ד היסטוריה-ענף סיקור בט"ש, **פעילות המחבלים ופעילות הנגד של צה"ל בגזרת דרום לבנון (אפריל 1978 – אפריל 1981)**, 2 באוגוסט 1981.
5. אורן, אלחנן, **מבצע "ליטני" מארס 1978**, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1998.
6. איתן, רפאל ודב גולדשטיין, **רפול – סיפור של חייל**, ת"א: ספריית מעריב, 1985.
7. אשר, דני, **הלחימה בגזרה המערבית במלחמת "שלום הגליל" יוני 1982**, אמ"ץ-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, יולי 2004.
8. גולן, שמעון, **התגבשות התכנית המבצעית של צה"ל לקראת מבצע "של"ג" (טיוטה להערות)**, מה"ד- היסטוריה-ענף חקר הרמה האסטרטגית, 31 באוקטובר 1988.
9. _____, **מלחמת "שלום הגליל" – הרקע למלחמה**, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1995.

10. _____, מלחמת "שלום הגליל" – התכנון האסטרטגי לקראת המלחמה, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1995.
11. _____, מלחמת "שלום הגליל" – ניהול המלחמה בדרג האסטרטגי, 6-8 ביוני 1982, אג"ם-תוה"ד-מחלקת היסטוריה, דצמבר 1995.
12. הלוי, יוש (עורך), "ההסתערות על המפלצת", דרג מסתער, הוצאת במחנה – משרד הביטחון, 1988.
13. טלאס, מצטפא (עורך), הפלישה הישראלית ללבנון, מערכות, 1988.
14. יקר, רפאל, המערכה על מערך ג'זין והמסע לג'בל ברוך, 6-10 ביוני 1982 במלחמת "שלום הגליל", אג"ם-מה"ד-מחלקת היסטוריה-ענף חקר הקרבות, אפריל 1990.
15. קהלני, אביגדור, דרך לוחם, ת"א: סטימצקי, 1989.
16. רוזנטל, רוביק, משפחת הבופור, תל אביב: ספריית פועלים, 1989.
17. שיף, זאב ואהוד יערי, מלחמת שולל, ירושלים ותל אביב: הוצאת שוקן, 1984.

מאמרים

1. ביסמוט, בועז, "הבופור", ידיעות אחרונות, 6.4.2001.
2. המזרחי, יורם, "הרשת של גבירי הפלנגות", דבר, 11.6.1985.
3. הראל, עמוס, ואהוד יערי, "ביתו ומבצרו", מוסף הארץ, 16.6.2000.
4. מועלם, מזל, "ידעתי שאת הבופור הזה צריך לכבוש, סיפורו של סא"ל צביקה – מפקד גדוד בגולני", במחנה, 8.6.1988.
5. סרנה, יגאל, "קודקוד נוקם קורא", ידיעות אחרונות, 1986.
6. עמיקם, יאיר, "מקרה קהלני", 7 ימים – שבועון ידיעות אחרונות, 1986.
7. קלור, מאיר, "ריאיון עם ד"ר בוריס זטורנסקי", ערי המפרץ, 2.6.1995.

8. רביב, לימור, "הסתכלו עלינו כאילו הפכנו לחלק מההיסטוריה, סיפור הצל"ש של מוטי גולדמן", **במהנה**, 9/9/2005.
9. רוזן, עמנואל, "הקרוב על הבופור לא תם", **מעריב**, 8.9.89, עמ' 6.
10. רמ"ט הגולן, "היום האחרון של מלחמת לבנון, ראיון עם תא"ל עמוס כץ", **הארץ**, 19.6.1992.
11. רפפורט, עמיר, "הצל"שים של המדינה, עדותו של מוטי גולדמן", **ידיעות אחרונות**, 22.4.1998.
12. _____, "גולנצ'יק – גבי אשכנזי", **מעריב**, סוף שבוע, 2002.
13. שיף, זאב, "גיבורי מצודת הבופור, ראיון עם מוטי גולדמן", **הארץ**, 17.4.1983.
פקודות וסיכומים
1. מפקדת חטיבה 188-אג"ם, **פקודת מבצע "אורנים"**, אפריל 82.
2. מפקדת חיל האוויר-הענף לתולדות חיל האוויר, **פעילות חיל האוויר במלחמת "שלום הגליל"**, 911.05.01.29, יוני 1984.
3. מפקדת פיקוד הצפון-מודיעין, **זירת לבנון, תיק גזרת ליטני-זהרני**, דצמבר 1979.
4. פצ"ן, **של"ג מתגלגל – עיקרי פקודה**, מפקדת פיקוד הצפון-אג"מ, 6 ביוני 1982.
5. פצ"ן מודיעין, **סיכום מודיעין של פיקוד הצפון למבצע של"ג**, 5.6.1982.
חוברות, עבודות ואלבומים
1. אטיאס, יהודה, **כיבוש הבופור במלחמת שלום הגליל בראיה המערכתית**, **מאמר טענתי**, עבודת חניך, המכללה לפיקוד ומטה – ברק, ללא תאריך.

2. בטלהיים, אבי (עורך), **גולני ב"שלום הגליל" 1982**, הוצאת מיפקדת חטיבת גולני/חינוך בסיוע קצין חינוך ראשי/ענף תורת הדרכה באמצעות משרד הביטחון, אוקטובר 1982.
3. בר-לב, מוטה, **גולני שלי, סיפורה של חטיבה מס' 1**, משרד הביטחון, "הועדה הציבורית למען ספר גולני".
4. הררי, אילן, **תיכנון מול ביצוע קרב הבופור במלחמת "שלום - הגליל"**, עבודת חניך, כתב יד, מחזור כ' 93-1992, המכללה לביטחון לאומי, יולי 1993.
5. שוורץ, יורם, **מחקר קרב הבופור**, כתב יד, חה"ן חט' 1, ללא תאריך.

סיכומים, לקחים והערות

1. אורי שמחוני, **הערות למחקר הבופור, 23/1/2006**. נמסרו בכתב לדני אשר ב-23 בינואר 2006.
2. **הערות אלוף אמיר דרורי**, מפקד פצ"ן במלחמה, למחקר הלחימה בגזרה המערבית בשל"ג, נמסרו לדני אשר ב-7 ביולי 2004.
3. דברי אלוף אורי שמחוני (סגן מפקד הפיקוד וראש מה"ד) **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.
4. דברי אלוף אמיר דרורי **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.
5. דברי סא"ל גבי אשכנזי **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.
6. דברי סא"ל יוסי רווה (קצין אג"ם אוגדה 36) **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.
7. דברי רס"ן משה קפלינסקי **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.
8. דברי רס"ן צביקה ברקאי **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.
9. דברי תא"ל אביגדור קהלני **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.

10. דברי תא"ל עמוס כץ (רמ"ט הפיקוד) **בכנס ספ"כ בנושא הבופור**, 25 בנובמבר 1982.
11. דברי סמח"ט גולני **בכנס לקחי חי"ר משל"ג**, באחריות הקחצ"ר.
12. דברי מ"פ זה"ן גולני **בכנס לקחי חי"ר משל"ג**, באחריות הקחצ"ר.
13. דברי סיכום סמג"ד 51, סרן שוקי שיחרור **בכנס לקחי אוגדה 36**, קטעי מסמך ללא תאריך.
14. דברי סיכום סמח"ט 1 **בכנס לקחי אוגדה 36**, קטעי מסמך ללא תאריך.
15. דברי אלוף (במיל') עמירם לוי **ביום עיון של"ג** במכללה לפיקוד טקטי בגלילות, יוני 2003.
16. דברי מח"ט 1 **בכנס מח"טים**.
17. לקחי זה"ן במבצע של"ג, תחקיר של גדוד 8170.
18. מכתב אביגדור קהלני, ר' האגף הביטחוני חברתי במשרד הביטחון, **גרסת קהלני, 2.1.2006**. התקבל אצל דני אשר בפקס ובדואר.
19. מכתב ראש מחלקת היסטוריה אל"ם בני מיכלסון לתא"ל אביגדור קהלני, מפקד פו"ם, לשכת רמ"ח היסטוריה, 23 בינואר 1989.
20. מפקדת קצין הנדסה ראשי-מחלקת תחה"נ-ענף תו"ל, **לקחי זה"נ במבצע של"ג**, ינואר 1983.
21. תיק לקחי של"ג, חטיבה 1, סיכום גדוד 51.

תחקירים שערכה המחלקה להיסטוריה

1. מה"ד-הסטוריה-ענף סיקור צה"ל, **מבצע של"ג - תחקיר חטיבה 1 אוגדה 36**, 19 ביוני 1983.

2. _____, שלי"ג – גדוד 71, פלס"ר 95, תחקיר מ"מ טנקים בנושא קרב הבופור, 12 ביוני 1985.
3. _____, שלי"ג – תחקיר מפל"ג גלי צפריר – פלס"ר 95, 2 יולי 1985.
4. _____, שלום הגליל – אוגדה 36 – תחקיר קמ"נ אוג' 36 – סא"ל הראל מאיר, 19 באוקטובר 1982.
5. _____, שלי"ג – תחקיר סיירת גולני – סג"מ יגאל סורוקה, 19 יוני 1985.
6. _____, תחקיר מוטי גולדמן פלס"ר 95 – כיבוש הבופור, 21 ביולי 1985.
7. _____, תחקיר קצין תחזוקה אוגדה 36 [סא"ל יששכר טל (ג'ייקסון)], 20 באוקטובר 1982.
8. _____, מלחמת "שלום הגליל" – תחקיר ק. קשר אוג' 36 סא"ל אילן חורש, 23 בנובמבר 1982.
9. _____, ראיון עם תא"ל אביגדור קהלני – מפקד אוגדה 36 (נערך 1.5.83), 8 בנובמבר 1989.
10. _____, שלי"ג – תחקיר מפקד אוגדה 36 בפני ועדת חוץ וביטחון (נערך ב-17.6.1982), 28 בדצמבר 1983.
11. _____, שלי"ג – תחקיר פלס"ר גולני בנושא כיבוש הבופור, תחקיר המ"פ, סרן משה קפלינסקי, 29 באוגוסט 1984.
12. _____, שלום הגליל – תחקיר מח"ט 1, אל"ם ארווין לביא, 27 ביוני 1983.
13. _____, שלי"ג – פלס"ר גולני – תחקיר סגן משה פוגל, 2 יולי 1985.
14. _____, שלי"ג – תחקיר פלס"ר גולני בנושא כיבוש הבופור, תחקיר הסמ"פ, סגן יצחק נחמיאס, 29 באוגוסט 1984.
15. _____, שלי"ג – תחקיר פלס"ר גולני בנושא כיבוש הבופור, תחקיר הקמ"ן, סמ"ר רועי ברנע, 29 באוגוסט 1984.

16. _____, של"ג – תחקיר סגן נדב פלטי – סיירת 95, 2 יולי 1985.
17. _____, של"ג – תחקיר סיירת גולני, תחקיר איתן רחימי – חייל בצוות א', 19 ביוני 1985.
18. _____, של"ג – תחקיר סיירת גולני, תחקיר ד"ר נתי ליברמן – רופא, 19 ביוני 1985.
19. _____, של"ג – תחקיר פלס"ר 95 בנושא כיבוש הבופור, תחקיר קצין המרגמות סגן יגאל סורוקה, 29 באוגוסט 1984.
20. _____, תחקיר מפקד אגד 282 אוגדה 36, 11 בנובמבר 1983.
21. _____, תחקיר מ"פ חה"ן גולני – צביקה ברקאי, 28 באוגוסט 1985.
22. _____, תחקיר ר' צוות ארז בנושא כיבוש הבופור, 28 באוקטובר 1984.

רשימת הראיונות

1. אלוף גבי אשכנזי, מפקד כוח סמח"ט גולני בשל"ג, כפר סבא, 6 בינואר 2006.
2. תא"ל (במיל') אביגדור קהלני, מפקד אוגדה 36 בשל"ג, תל אביב, 2 בינואר 2006.
3. תא"ל (במיל') עמוס כץ, ראש מטה פיקוד הצפון בשל"ג, ג'וליס, 27 בספטמבר 2005.
4. תא"ל (במיל') עמוס כץ, רמ"ט פצ"ן בשל"ג, גלילות, 18 בינואר 2006.
5. תא"ל (במיל') דובי דקל, ס' ק' אג"ם פצ"ן בשל"ג, גוליס, 27 בספטמבר 2005.
6. תא"ל (במיל') דובי דקל, 24 בינואר 2006.
7. אלוף איל בן-ראובן, מג"ד 71 בשל"ג, ג'וליס, 27 בספטמבר 2005.
8. אלוף משה קפלינסקי (קפלן) מפקד סיירת גולני בשל"ג, הקריה, 24 בינואר 2006.

9. אל"ם (במיל") עמוס חג'ג', קמ"ן חטיבת גולני בשל"ג, גלילות, 8 בספטמבר 2005.
10. סרן רפי שחם, קמב"ץ ביחידת מודיעין, בית יצחק, 25 בספטמבר 2005.
11. רס"ן (במיל") נדב פלטי, מ"מ מפקד סיירת גולני בשל"ג, ירקונה, 4 אוקטובר 2005.
12. רס"ן (במיל") נדב פלטי, ירקונה, 28 בינואר 2006.
13. רס"ר (במיל") רועי ברנע, קמ"ן הסיירת בשל"ג, יולי 2005.
יומנים, מרשמים ומסמכים
1. "היסטוריה צפון", מחברת 2, רישומי צוות צפון של מחלקת היסטוריה בחמ"ל פיקוד הצפון 061350 – 070610 יוני 1982.
2. הצגת "הבופור" ו"צידון" מפי מפקד א"א 282 בכנס ספ"כ.
3. **טבלת מהלכי הקרב במבצע של"ג**. הועתק מלשכת מח"ט 1 בכפר סיל ב-27 באוגוסט 1982.
4. לוח זמנים של חטיבה 769 בכתב יד.
5. **סיוע האש לכוחות היבשה**, טיוטא בכתב יד – כנראה של מפקד א"א 282.
6. סיכום יומן דיווח עבור גזרת אוגדה 91 – אד"ל – חמ"ל פצ"ן – לתקופה 6–7 ביוני 1982.
7. עשרות אלבומים של מסמכים, כתבות, צילומים ומכתבים, בנושא הבופור ומשפחת הבופור, בביתה של רעיה הרניק, רח' טשרנחובסקי בירושלים.

תמלילי שידורי רדיו והקלטות

1. **חיילים על הבופור**, תמליל משידור רדיו – מתוכנית של אורה הרמן ששודרה ב"קול ישראל" ביולי 1982 (התקבל מהגב' רעיה הרניק).

2. **צור מספר על גוני**, תמליל משיחה של עמוס חג'ג עם דן עומר, 1982 (התקבל מהגב' רעיה הרניק).
3. רס"ן שאול קמיסה (רז) – קמ"ן חטיבת גולני, **קלטת הבופור – תאור וניתוח השטח**, 1982.
4. שיחה עם רס"ן שאול קמיסה (רז) עם דן עומר (התקבל מהגב' רעיה הרניק). מסמכי שלל
1. מסמך שלל – הנחיות מפקדת "כוחות הקסטל" ערב המלחמה לגיוס נערים, 3 ביוני 1982.
2. מסמך שלל – הערכת המועצה הצבאית העליונה של אש"פ את ההכנות הישראליות למלחמה, 8 באפריל 1982.
3. מסמך שלל – הערכת מצב של הפת"ח על הגנת מרחב צידון, 28 במאי 1984.
4. מסמך שלל – פקודת קרב מטעם מפקד הכוחות הסוריים בלבנון ליחידות הגזרה המרכזית, 29 בדצמבר 1981.
רשתות קשר
1. רשת "נסיד", מבצעים פצ"ן.
2. רשת "ענפה", מבצעים אוגדה 36.
3. רשת "כידון", מבצעים חטיבה 1.
4. רשת "דייר", מבצעים כוח סמח"ט חטיבה 1.